Univerzita Pardubice

Fakulta restaurování

Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl

Restaurování šedého stínovaného sgrafita *„Lot a jeho dcery“* (č. 19) a *„Šimon a Lévi zachraňují svou sestru Dinu“* (č. 34) na fasádě domu čp. 538 na Horním náměstí ve Slavonicích

Bakalářská práce

2024 Eliška Matoušková

Univerzita Pardubice
Fakulta restaurování
Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	**Eliška Matoušková**
Osobní číslo:	**R20006**
Studijní program:	**B0222A310001 Restaurování a konzervace děl hmotného kulturního dědictví**
Specializace:	**Nástěnná malba, sgrafito a mozaika**
Téma práce:	**Restaurování šedého stínovaného sgrafita "Lot a jeho dcery" (č.19) a "Šimon a Lévi zachraňují svou sestru Dinu" (č. 34) na fasádě domu čp. 538 na Horním náměstí ve Slavonicích**
Zadávající katedra:	**Ateliér restaurování malby a sgrafita**

Zásady pro vypracování

V bakalářské práci student dokládá, že je schopen samostatně provést komplexní restaurátorský zákrok. Elišce Matouškové byl přidělen úsek sgrafita s výjevem *"Lot a jeho dcery"* (č. 19) a *"Šimon a Lévi zachraňují svou sestru Dinu"* (č. 34) na pravé polovině fasády domu čp. 538 na Horním náměstí ve Slavonicích. Na tomto úseku má studentka nejprve provést restaurátorský průzkum zacílený na originální techniku sgrafita, historický vývoj díla a rozbor poškození a jeho příčin. V závěru restaurátorského průzkumu studentka vyhodnotí všechna zjištění provedená in situ, stejně jako laboratorní průzkumy. Následně vypracuje návrh na restaurování, který bude schválen vedoucím práce. Průběh prací bude konzultován s investorem, vedoucím práce, i se zástupci ústředního pracoviště NPU. V rozšířené kapitole se studentka zaměří na restaurátorské zásahy provedené v minulosti na fasádě. Dohledá restaurátorské dokumentace, případně další písemné materiály a přehledně zpracuje jednotlivé zásahy. Zaměří se na proměny vzhledu, stavu a na materiály použité při restaurátorských zásazích.
Nedílnou součástí bakalářské práce je vyhotovení restaurátorské dokumentace přiděleného úseku malby. Tato dokumentace musí obsahovat všechny nezbytné údaje a kapitoly.
Po formální stránce dodrží studentka standardní pravidla vypracování bakalářských prací stanovená na Fakultě restaurování Univerzity Pardubice.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- Bakalářské a diplomové práce FR UPa
- APPELBAUM, Barbara. Conservation Treatment Methodology. Britain: Published by Elsevier, 2007. ISBN 978-1-136-41501-2.
- ASHURST, John; IRELAND, Richard a STEWARD, John, HENRY, Alison (ed.). Practical building conservation: Mortars, Renders and Plasters. Farnham: Ashgate, c2011. ISBN 9780754645597.
- LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, Milada. Figurální sgrafito ve Slavonicích a jeho restaurování. Památková péče. 1970, roč. 30, č. 3, s. 144-160.
- LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, Milada. Grafická předloha a její význam při restaurování maleb a sgrafit. Zprávy památkové péče. 1971, č. 31, s. 4-16.
- LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, Milada. K ikonografii a restituci sgrafitového reliéfu tří renesančních domů ve Slavonicích. Umění. 1970, roč. 18, č. 4, s. 383–394.
- MÍCHALOVÁ, Zdeňka. Měšťané, umělci, řemeslníci: výtvarná kultura v Telči a Slavonicích v době renesance. Maturandum. Brno: Books & Pipes, 2020. ISBN 978-80-7485-214-5.
- MORA, Paolo, Laura MORA a Paul PHILIPPOT. *Conservation of wall paintings*. Boston: Butterworths, c1984. ISBN 0-408-10812-6.
- SLÁNSKÝ, Bohuslav. *Technika malby*. Vyd. 2. Praha: Paseka, 2003. ISBN 80-7185-610-x.
- VÁLEK, Jan, Olga SKRUŽNÁ, Zuzana WICHTERLOVÁ, Jana WAISSEROVÁ, Jana MAŘÍKOVÁ-KUBKOVÁ a Petr KOZLOVCEV. *Podle starého vzoru: rekonstrukce malt, sgrafit a štuků*. Praha: Ústav teoretické a aplikované mechaniky AV ČR, 2021. ISBN 978-80-86246-95-6.
- VANĚČEK, Ivan. *Nástěnné malby*. Praha: Společnost pro technologie ochrany památek – Stop, 2000. ISBN 80-902668-3-5.
- WAISSEROVÁ, Jana a FIDLER, Petr. Figurální sgrafitová výzdoba s landsknechty na fasádě domu čp. 545 v ulici Boženy Němcové ve Slavonicích. Univerzita Pardubice, 2020. Dostupné také z: https://hdl.handle.net/10195/76785.
- WAISSEROVÁ, Jana. Figurální sgrafito 16.-17. století ve Slavonicích. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002.
- WICHTERLOVÁ, Zuzana. *Průzkum techniky renesančního sgrafita*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2015. ISBN 978-80-7395-930-2.
- WICHTERLOVÁ, Zuzana; WAISSEROVÁ, Jana; SKRUŽNÁ, Olga a VÁLEK, Jan. New Shading Technique Revealed through Reconstructing the Sgraffito Technology used North of the Alps during the Renaissance. In: WEYER, Angela a KLEIN, Kerstin. Sgraffito in Change: Materials, Techniques, Topics, and Preservation. Petersberg: Michael Imhof Verlag, 2019, s. 124-137. ISBN 978-3-7319-0802-9.

Odborná periodika:

- Zprávy památkové péče
- Průzkumy památek
- e-Monumentica
- Journal of the American Institute for Conservation
- Studies in Conservation
- Restauro

Internetové zdroje:

- https://primo.upce.cz/
- https://scholar.google.com
- https://www.researchgate.net/
- https://www.sciencedirect.com/

- https://aata.getty.edu/
- https://link.springer.com/

Vedoucí bakalářské práce: **MgA. Zuzana Wichterlová**
Ateliér restaurování malby a sgrafita

Datum zadání bakalářské práce: **21. prosince 2023**
Termín odevzdání bakalářské práce: **7. května 2024**

L.S.

Mgr. BcA. Radomír Slovik
děkan

MgA. Zuzana Wichterlová
vedoucí ateliéru

V Litomyšli dne 22. dubna 2024

Prohlašuji:

Práci s názvem Restaurování šedého stínovaného sgrafita *„Lot a jeho dcery“* (č. 19) a *„Šimon a Lévi zachraňují svou sestru Dinu“* (č. 34) na fasádě domu čp. 538 na Horním náměstí ve Slavonicích jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Litomyšli dne 3. 5. 2024 Eliška Matoušková

Poděkování

Děkuji vedoucí práce MgA. Zuzaně Wichterlové za odborné vedení, konstruktivní rady a vstřícný přístup.
Děkuji Mgr. Zdeňce Míchalové, Ph.D. za veškeré konzultace, za sdílené rady a nápady.
Děkuji MgA. et Mgr. Janě Waisserové za přínosnou pomoc, obohacující rady i profesní zkušenosti.
Děkuji Ing. Janu Válkovi, Ph.D. a jeho kolegům za poskytnutí výsledků materiálových analýz.
Děkuji svým kolegyním, se kterými jsem měla možnost na tomto restaurátorském zásahu, i dalších projektech během let pracovat.

Název

Restaurování šedého stínovaného sgrafita *„Lot a jeho dcery“* (č. 19) a *„Šimon a Lévi zachraňují svou sestru Dinu“* (č. 34) na fasádě domu čp. 538 na Horním náměstí ve Slavonicích

Anotace

Tato bakalářská práce je dokumentací restaurátorského zásahu na vymezeném úseku renesanční sgrafitové fasády průčelí domu čp. 538 ve Slavonicích. Restaurovány byly konkrétně dva výjevy z vyobrazeného cyklu starozákonních scén, vytvořených převážně na základě předloh z grafického díla Tobiase Stimmera. Zásahu předcházel v první části práce popsaný uměleckohistorický, přírodovědný a restaurátorský průzkum, který detailně popisuje původní vápennou techniku probarveného sgrafita a jeho stav. Předmětem průzkumu bylo i bližší mapování předchozích restaurátorských zásahů a dokumentace jejich rozsahu, koncepcí a aplikovaných postupů. V druhé části práce je popsán provedený restaurátorský zásah, doplněný fotografickou a grafickou dokumentací díla.

Klíčová slova

sgrafito, Slavonice, renesance, pivovar, restaurování

Title

Restoration of gray shaded sgraffito *"Lot and his daughters"* (No. 19) and *"Simeon and Levi rescuing their sister Dinah"* (No. 34) on the facade of house No. 538 Horní náměstí in Slavonice

Annotation

This bachelor thesis is a documentation of the restoration intervention in a defined section of the Renaissance sgraffito façade of house No. 538 in the town of Slavonice. Specifically, two scenes from the depicted cycle of Old Testament scenes, mainly based on the patterns from the graphic work of Tobias Stimmer, were restored. The intervention was preceded by an art-historical, chemical-technological, and restoration survey described in the first part of the thesis. In this part, the original lime technique of the gray sgraffito and the state of preservation are described. The survey also included a detailed mapping of previous restoration interventions and documentation of their scope, restoration concepts, and applied procedures and treatment. The second part of the thesis describes the restoration intervention carried out, accompanied by photographic and graphic documentation of the object of restoration.

Keywords

sgraffito, Slavonice, renaissance, brewery, restoration

Obsah

1 Úvod 12

2 Úvodní údaje 13

2.1 Lokalizace památky 13

2.2 Údaje o památce 13

2.3 Údaje o akci 14

2.4 Údaje o dokumentaci 15

3 Průzkum díla 16

3.1 Uměleckohistorický průzkum 16

3.1.1 Popis a historický vývoj objektu 16

3.1.2 Popis díla a jeho námět 18

3.1.3 Popis restaurovaného úseku 18

3.1.4 Grafické předlohy a analogie 19

3.1.5 Předchozí restaurátorské zásahy a průzkumy 21

3.2 Restaurátorský průzkum 31

3.2.1 Vizuální průzkum v rozptýleném denním světle 31

3.2.2 Vizuální průzkum v ostrém bočním nasvícení 32

3.2.3 Perkusní průzkum 33

3.3 Přírodovědný (chemicko-technologický) průzkum 34

3.3.1 Konkrétní cíle průzkumu 34

3.3.2 Výsledky přírodovědného průzkumu 34

3.4 Komplexní vyhodnocení průzkumu 36

3.4.1 Popis díla a jeho námět 36

3.4.2 Historický vývoj díla 37

3.4.3 Stav díla, poškození a jeho příčiny 40

4 Zkoušky technologií a materiálů 42

5 Koncepce restaurátorského zásahu 43

6 Dokumentace restaurátorského zásahu 44

6.1 Postup restaurátorských prací 44

6.1.1 Odstranění povrchových depozitů a nesoudržných druhotných vrstev 44
6.1.2 Strukturální konsolidace a injektáž dutin 44
6.1.3 Odstranění nevyhovujících druhotných tmelů 44
6.1.4 Čištění 45
6.1.5 Konsolidace hmoty otevřených defektů 45
6.1.6 Tmelení a rekonstrukce 45
6.1.7 Retuš 47
6.2 Použité materiály 48
6.2.1 Injektáž 48
6.2.2 Konsolidace 48
6.2.3 Tmelení 48
6.2.4 Retuš 48
6.3 Doporučený režim památky (pokyny pro údržbu) 49
7 Závěr 50
8 Seznam použité literatury a pramenů 51
8.1 Seznam použité literatury 51
8.2 Seznam použitých pramenů 52
8.3 Seznam použitých online zdrojů 54
9 Seznam použitých symbolů a zkratek 55
10 Fotografická a obrazová dokumentace 56
10.1 Seznam obrázků 56
11 Grafická dokumentace 115
11.1 Seznam grafických zákresů 115
12 Přílohy 124
12.1 Seznam příloh 124

1 Úvod

Předkládaná bakalářská práce je restaurátorskou dokumentací, jež obsahuje popis a zjištění provedeného komplexního průzkumu památky, a dále podrobný popis restaurátorského zásahu. Předmětem restaurování byl úsek renesanční sgrafitové fasády domu čp. 538 na Horním náměstí ve Slavonicích, který představuje jeden z příkladů figurálního sgrafita v rozsáhlém souboru sgrafitových fasád na území města Slavonice. Sgrafito provedené v technice vápenné, šedě probarvené uhelné omítky je členěno do horizontálních pásů, dále dělených do jednotlivých polí pojednaných převážně scénami z knihy Genesis. Autorce byl k restaurování přidělen výjev *„Lot a jeho dcery“* a *„Šimon a Lévi zachraňují svou sestru Dinu“.*

Součástí provedeného průzkumu bylo i podrobnější mapování předchozích restaurátorských zásahů. Na základě dohledaných pramenů byl přiblížen rozsah, postupy a koncepce jednotlivých zásahů, a blíže popsán i související stav díla.

K provedení komplexního restaurátorského zásahu bylo přistoupeno v souvislosti s nutným zajištěním omítkových vrstev sgrafita, narušených krupobitím, které fasádu zasáhlo během roku 2020. Hlavním cílem bylo vedle hloubkové konsolidace a zajištění oddělených omítkových vrstev, také vizuální scelení fasády. Práce byly provedeny ve dvou etapách probíhajících sezónně během léta 2022 a 2023. V rámci první etapy zásahu proběhla konsolidace, vytmelení defektů a retuš v základním odstínu bílé vápenné vrstvy v levé polovině fasády. Se stejným postupem na ni navázala druhá etapa v pravé části, v rámci které proběhl i popisovaný restaurátorský zásah. V závěru restaurátorských prací proběhlo finální barevné sjednocení celé plochy sgrafita, usilující také o imitaci doložené původní techniky stínování. Součástí dokumentace restaurátorského zásahu je i fotografická a grafická dokumentace díla. *(Obr. 9* a *Obr. 10)*

2 Úvodní údaje

2.1 Lokalizace památky

- Kraj: Jihočeský
- Okres: Jindřichův Hradec
- Adresa: Horní náměstí 538, 378 81 Slavonice
- GPS souřadnice: 48.9967394N, 15.3541583E
- Objekt: měšťanský dům, bývalý pivovar
- Bližší určení místa popisem: čelní fasáda domu pojednaná figurálním sgrafitem

2.2 Údaje o památce

- Popis restaurovaného díla: renesanční sgrafitová fasáda členěná, v rámci čtyř horizontálních pásů, na jednotlivá pole s figurálními výjevy se starozákonní tematikou z knihy Genesis a Samsonova cyklu, umístěných v bohatě tvarovaných rámcích rollwerku,[1] doprovázeny identifikačními nápisy s citacemi ze Starého zákona
- Klasifikace památky: kulturní památka
- Rejstříkové číslo objektu v ÚSKP: 25761/3-2165
- Autor: neznámý
- Sloh, datace: renesance, závěr 70.–90. léta 16. století[2]
- Materiál, technika: šedé vápenné stínované sgrafito probarvené dřevěným uhlím
- Restaurovaná část: dvě okna členěná v rámci pásů s výjevy včetně dekorativních rámů, konkrétně výjevy *Lot a jeho dcery* a *Šimon a Lévi zachraňují svou sestru Dinu*
- Rozměry restaurovaného díla: 178 x 92 cm (1,64 m^2) a 172 x 163 cm (2,80 m^2)
- Předchozí známé restaurátorské zásahy na díle:

  1967–68 – odstranění klasicistní omítky včetně štukových prvků, restaurování odkrytého renesančního sgrafita, doplnění rekonstrukcemi. Pod vedením Dušana Křičky a Miroslava Koláře. Bez restaurátorské dokumentace.[3]
  Blíže popsáno Miladou Lejskovou-Matyášovou.[4]

  1989 – Zpevnění sgrafitové fasády, rekonstrukce degradovaných doplňků z předchozího zásahu, obnovení bílé vápenné vrstvy tzv. rekorozní metodou. Pod vedením Miroslava Koláře.[5]

[1] Zavíjený ornament. V grafické podobě představuje různě stočené pásky stříhaného plechu, často dekorovaných průstřihy a doplněných i složitějšími motivy květin, plodů, zvířat apod. – BLAŽÍČEK, Oldřich J. a Jiří KROPÁČEK. *Slovník pojmů z dějin umění: názvosloví a tvarosloví architektury, sochařství, malby a užitého umění*. Vyd. 2. Praha: Aurora, 2013. s. 350.

[2] MÍCHALOVÁ, Zdeňka. *Měšťané, umělci, řemeslníci: výtvarná kultura v Telči a Slavonicích v době renesance*. Brno, 2020. Maturandum. s. 60.

[3] Datace na základě zprávy z prohlídky restaurovaného díla. – Národní archiv. Český fond výtvarných umělců. Dílo. Nezpracovaný fond. Slavonice čp. 108 (dnes 538). Zpráva o prohlídce restaurátorského díla ze dne 23.5.1968.

[4] LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, Milada. K ikonografii a restituci sgrafitového reliéfu tří renesančních domů ve Slavonicích. *Umění,* 1970, **XVIII**, (4), 383–394.

[5] KOLÁŘ, Miroslav. *Slavonice – Sgrafitová výzdoba domu čp. 538/108.* Restaurátorská zpráva. Praha, 1989. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 827.

1998–99 – Rozsáhlý restaurátorský zásah. Odstranění druhotných vrstev v oblastech originálu, jeho konsolidace a rekonstrukce degradovaných a esteticky nevyhovujících doplňků z předchozích restaurátorských zásahů. Pod vedením Václava Špaleho.[6]

2020 – Akutní zajištění fasády poničené krupobitím. Pod vedením Jany Waisserové.[7]

2022 – 1. etapa konzervace levé části fasády poničené krupobitím. Pod vedením Jany Waisserové.[8]

2.3 Údaje o akci

- Vlastník památky, objednatel: MÚ Slavonice, Horní nám. 525, 378 81 Slavonice
- Památkový dohled: PhDr. Roman Lavička PhD., NPÚ, ÚOP v Českých Budějovicích
- Závazné stanovisko: *datum, místo vydání, č. j. – např. Rozhodnutí MÚ Dačice, č. j. OKC/15834–20/2932–2003/URBP ze dne 17. 07. 2020*
- Zhotovitel:

  MgA. et Mgr. Jana Waisserová, (licence MK 6.965/96 OPP),

  Zahořany 49, 252 10 Mníšek pod Brdy, tel: 604 233934, e-mail: jana@waisserova.cz

  Fakulta restaurování Univerzity Pardubice, Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl, email: dekanat.fr@upce.cz
- Odborný pedagogický dozor: MgA. Zuzana Wichterlová (licence MK 48427/2015 OPP)
- Na úsecích restaurovaných FR UPCE pracovaly: Anastasia Koledova, BcA. Eliška Drašnarová, Timea Töröková (studentky bakalářského a magisterského studia Ateliéru restaurování a konzervace nástěnné malby, sgrafita a mozaiky)
- Odborná spolupráce:

  Mgr. Zdeňka Míchalová, Ph.D. (KHV FR UPCE), konzultace uměleckohistorických reálií a souvislostí, datace restaurátorských zásahů

  Ing. Jan Válek, Ph.D. et al. (ÚTAM AVČR, Oddělení vápenných technologií), materiálová analýza sgrafitového souvrství
- Termín započetí a ukončení akce: červen–srpen 2023

[6] ŠPALE, Václav. WAISSEROVÁ, Jana. WICHTERLOVÁ, Zuzana. *Restaurátorské práce na sgrafitové fasádě domu č.p. 538.* Dokumentace restaurátorského zásahu. Praha, 1998. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 2989 A, B.

[7] HORÁKOVÁ, Oldřiška. WAISSEROVÁ, Jana. *Akutní zajištění sgrafitové fasády čp. 538, Horní náměstí ve Slavonicích poničené krupobitím dne 6. 6. 2020*. Dokumentace restaurátorského zásahu. 2020. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 6499.

[8] HORÁKOVÁ, Oldřiška. WAISSEROVÁ, Jana. *1, etapa restaurování renesanční sgrafitové fasády poničené krupobitím. Bývalý pivovar, dům čp. 538, Horní náměstí Slavonice.* Restaurátorská dokumentace. Zahořany, 2022. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 6765.

2.4 Údaje o dokumentaci

- Dokumentaci vypracovala: Eliška Matoušková
- Fotografie pořídila: Eliška Matoušková
- Použitá snímací technika: Canon EOS 60D, Canon EOS 77D
- Počet stran textu dokumentace: *44*
- Počet vyobrazení ve fotografické a grafické dokumentaci: *76*
- Počet příloh: *3*
- Místa uložení dokumentace ve fyzické i digitální podobě:
  - Archiv Fakulty restaurování Univerzity Pardubice, Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl
  - osobní archiv autora

3 Průzkum díla

3.1 Uměleckohistorický průzkum

V rámci uměleckohistorického průzkumu byly dohledány dostupné materiály a podklady dokumentující historický vývoj památky a restaurovaného díla. Výsledky tohoto bádání jsou shrnuty v následujících dvou podkapitolách. Další část je věnována grafickým předlohám souvisejícím s vyobrazenými výjevy. Předchozí restaurátorské zásahy, datované na základě dohledaných dokumentací, jsou chronologicky seřazeny a blíže popsány v podkapitole čtvrté.

3.1.1 Popis a historický vývoj objektu

Měšťanský dům čp. 538, jehož sgrafitem pojednaná fasáda byla předmětem restaurování, se nachází na Horním náměstí ve Slavonicích.[9] Je situován v jihovýchodním koutu v těsném sousedství Jemnické brány a tvoří nárožní stavbu, která uzavírá řadu domů lemujících jednu stranu podlouhlé osy náměstí. Jedná se o jednopatrovou stavbu o šesti okenních osách, s mansardovou, okapově orientovanou střechou, která však již neodpovídá původnímu renesančnímu tvarosloví.[10] Půdní prostor je osvětlen dvěma malými vikýři. V přízemí stavby je osazen vstupní kamenný portál s lomeným obloukem, jehož vrchol je akcentován klenákem s motivem pětilisté růže.[11] Nalevo od portálu je umístěn druhý, druhotně doplněný vstup. Pravou část přízemí prolamují tři okenní otvory.

V roce 1579 byl v cípu Horního náměstí městskou radou zakoupen pozemek pro účely zřízení městského pivovaru. Zřízení tohoto, v té době pro obec značně výnosného podniku bylo možné na základě Zachariášem z Hradce vydaného privilegia na vaření obecního piva. V následujících letech vybudovaná stavba pivovaru byla ke svému účelu využívána až do odepření městského várečného práva.[12] Poté sloužila jako hostinec, později se zde pravděpodobně nacházely i obchodní prostory v přízemí.[13] Dnes je většina prostor obytných.

Po výstavbě zřejmě v 80. letech 16. století, kdy následně vznikla i sgrafitová výzdoba fasády, byla stěna průčelí pravděpodobně zakončena dnes nedochovaným, bohatě tvarovaným, atikovým štítem.[14] Ten mohl být poškozen během požáru města v roce 1750, a proto následně v rámci pozdějších stavebních úprav snesen.[15] O možnosti snížení průčelí snesením vysoké atiky hovoří už

[9] V některých zdrojích uváděný jako čp. 108, pod kterým byl dříve evidován.

[10] NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV. *Památkový katalog* [online]. 2015 [cit. 2023-09-19]. Dostupné z: https://www.pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-18916153.

[11] Pětilistá růže je základním heraldickým symbolem pánů z Hradce, který, vzhledem ke své vrchnosti, používalo i město Slavonice v pečetním znaku. – MÍCHALOVÁ, 2020 (viz pozn. 2), s. 91.

[12] Ibidem, s. 88–90.

[13] WAISSEROVÁ, Jana. *Figurální sgrafito 16. a 17. století ve Slavonicích*. Olomouc, 2002. Diplomová práce. Univerzita Palackého Olomouc, Filozofická fakulta, Katedra dějin umění. s. 94. (Primární zdroj: OkA Jindřichův Hradec, AM Slavonice, 7, I/A7 a ed. Mar. I/261).

[14] MÍCHALOVÁ, 2020 (viz pozn. 2), s. 60.

[15] MÍCHALOVÁ, 2020 (viz pozn. 2), s. 90–91.

Milada Lejsková-Matyášová, která se v minulosti výrazně zabývala problematikou restaurování sgrafitových fasád ve Slavonicích.[16] Dokladem stavebních úprav v oblasti zakončení průčelí je vedle nejvýše umístěného pásu s výjevy, který z části zcela chybí, také neúplnost použitého cyklu grafik, jenž autor sgrafitové výzdoby použil jako předlohu. Lze předpokládat, že šest nezobrazených, v pořadí cyklu předcházejících scén, mohlo být velmi pravděpodobně součástí původně vyobrazeného sgrafitového cyklu.[17] Chybějící výjevy předcházely dnes nejvýše vyobrazené řadě výjevů, které přibližně z poloviny své výšky zabíhají pod současnou korunní římsu. Průčelní stěna musela být tedy snížena minimálně o zmíněnou polovinu výšky jednoho pásu, ale nejspíše však právě o celý atikový štít. Z veduty zachycující podobu městské zástavby Slavonic z roku 1729 je možné vyčíst i charakter řadové zástavby Horního náměstí, jehož celá jižní strana je, včetně domu čp. 538, prezentována s průčelím ve formě bohatě členěných atikových štítů.[18] Ačkoli tento četně uplatňovaný architektonický prvek nalezneme v přímé blízkosti stavby, nejen u obou vývojově souvisejících, sousedních fasád domů čp. 537 a 536,[19] v rámci průzkumu se nepodařilo dohledat podklady blíže dokumentující původní podobu průčelí.

Zřejmé tedy je, že v rámci stavebních úprav došlo nejen k proměnám podoby fasády, ale i k úpravám ve hmotě stavby. O průběhu přestaveb, či jejich počtu a dataci se nedochovaly přesné informace. Ve 2. polovině 19. století musela proběhnout klasicistní přestavba, během níž mohlo dojít ke zmiňovanému snesení atiky, která ustoupila nové mansardové střeše, osazené na jednoduše členěnou korunní římsu. Podoba fasády byla pozměněna i v úrovni mezi jednotlivými patry budovy, kde byla osazena kordónová římsa. V této oblasti proto lze nalézt pás druhotných rekonstrukcí, souvisejících s ukotvením kordónové římsy, které poškodilo původní vrstvu sgrafita. Pravděpodobně v rámci této přestavby došlo také k dispozičním změnám okenních otvorů.[20] Byla osazena okna většího formátu, a tím zasaženo do plochy sgrafita, které bylo nenávratně odstraněno. U výjevů v těsné blízkosti okenních otvorů lze pozorovat viditelné změny jejich formátu. Vlevo od kamenného portálu byl druhotně prolomen dveřní otvor přímo vedoucí do nebytových prostor v přízemí.[21] Původní sgrafitová fasáda byla odkryta při restaurátorském zásahu v letech 1967–68.[22] Další restaurování proběhlo roku 1989, a následně v roce 1998–99, jež definovalo dnešní podobu sgrafita. Detailní popis provedených restaurátorských zásahů lze nalézt v kapitole 3.1.5 Předchozí restaurátorské zásahy a průzkumy.

[16] LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, 1970 (viz pozn. 4), s. 389.
[17] Blíže ke zdrojům grafických předloh v kapitole 3.1.4 Grafické předlohy a analogie.
[18] MÍCHALOVÁ, 2020 (viz pozn. 2), s. 91. – Veduta města Slavonice uložena v: Archiv města Brna. V 3 – Knihovna Mitrovského 1400-1900 (1956), sbírka vedut D. J. I. Hoffera. Sign. A 260, inv. č. 40/127.
[19] V případě těsně sousedícího domu čp. 537 již nejde o jeho původní podobu, atikový štít byl během stavebních zásahů tvarově pozměněn. – LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, 1970 (viz pozn. 4), s. 389–390.
[20] Památkový katalog NPÚ (viz pozn. 10).
[21] LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, 1970 (viz pozn. 4), s. 389.
[22] Zpráva o prohlídce restaurátorského díla ze dne 23.5.1968 (viz pozn. 3).

3.1.2 Popis díla a jeho námět

Průčelní fasáda domu je celoplošně pokryta šedě probarveným figurálním sgrafitem s náměty z knihy Genesis, neobvykle doplněné o dva výjevy ze Samsonova cyklu. Hlavní rámec výzdoby tvoří čtyři horizontálně orientované pásy probíhající v celé šířce fasády, které jsou dále členěny na jednotlivá pole s výjevy, lemovaná dekorativním rámováním. Při popisu fasády postupujícím odshora dolů, jsou první, druhý a třetí pás pojednány starozákonními výjevy z knihy Genesis, které jsou vyobrazeny v na sebe navazujících, obdélníkových polích, a v horní části doplněny nápisovou páskou s odkazem na konkrétní kapitolu knihy. První i třetí pás čítá v řadě celkem osm výjevů. Druhý pás dispozičně respektuje rozmístění okenních otvorů a výjevy jsou rozvrženy do pěti ploch rozdílných rozměrů vzniklých mezi okny. Čtvrtá, přízemní řada byla taktéž dispozičně uzpůsobena umístění okenních a dveřních otvorů. Formátem zachovává podobu horních pásů sgrafitové výzdoby, ale tematicky z řady příběhů knihy Genesis vybočuje. Vedle vyobrazených dekorativních výjevů s rostlinným ornamentem a iluzivní architekturou, umístěných do menších nepravidelných polích v pravé části řady, zpracovává dva náměty ze Samsonova cyklu. Výseče vzniklé po stranách vstupního portálu jsou dekorovány dvěma figurami držícími v rukou kartuše.

Nad každým z výjevů je umístěna nápisová páska přímo odkazující na konkrétní kapitolu knihy Genesis. Přičemž první, pod korunní římsu zabíhající pás, byl, jak již bylo výše zmíněno, dochován pouze částečně – bez nápisových pásek a částí výjevů. Každé pole dále lemuje dekorativní rámování, které probíhá vždy po pravé a levé straně výjevu v zrcadlově převrácené podobě. Různě točené pásky rollwerku, tvořící hlavní schéma rámování, jsou doplněny vegetabilními prvky a ornamentem. U každého výjevu lze sledovat jedinečné zpracování dekorativního rámování, které vychází z opakujících se vzorů.

Výzdoba celé fasády byla námětově určena již záhy po jejím odkryvu v roce 1967, díky badatelské práci Milady Lejskové-Matyášové.[23] Detailnější pozornost tématu námětů, souvislostem v jejich uspořádání a určení, a blíže i použitým grafickým předlohám je věnována v kapitole 3.1.4 *Grafické předlohy a analogie.*

3.1.3 Popis restaurovaného úseku

V rámci popisovaného zásahu byla restaurovaná téměř celá pravá polovina fasády. Tato restaurátorská dokumentace je věnována úseku zahrnujícímu dva konkrétní výjevy, včetně dekorativního rámu s nápisovou páskou. V obou případech se z velké části jedná o rekonstrukci z posledního restaurování v letech 1998–99.[24]

[23] Identifikaci námětu se Lejsková-Matyášová věnuje v již výše zmíněném článku *K ikonografii a restituci sgrafitového reliéfu tří renesančních domů ve Slavonicích* (viz pozn. 4).

[24] Přesný rozsah autentické plochy a druhotných doplňků byl zaznamenán v grafické dokumentaci zásahu. Viz *Zákres č. 1*. a *Zákres č. 5*.

Restaurován byl výjev s příběhem z 19. kapitoly knihy Genesis, pojednávající o Lotovi a jeho dcerách, které svádí svého otce. Jedná se o v pořadí osmý výjev uzavírající první řadu dochovaného cyklu. V ústřední části výjevu sedí otec a jedna z dcer. Druhá dcera stojí v blízkosti a drží džbán s vínem, ze kterého dolévala do sklenice v sestřině ruce. [G 19,30–35]. Součástí výjevu je i čtvrtá, kresebně velmi jednoduše pojatá postava, která pravděpodobně představuje postavu matky proměněné v kámen. [G 19,26] V pozadí se odehrává tragická scéna, kde hoří města Sodoma a Gomora.[25] Scéna mohla být doprovozena nápisovou páskou ve znění: „*Genesis 19 Ca Vorbild leztes Gericht“.*[26]

Druhým restaurovaným úsekem byla scéna, kde Simeon a Lévi mstí pohanu své sestry Diny. Výjev je doplněný nápisovou páskou s textem: *„Genesis S 34 S Ca Der Brüderrach um der Schwester schmach“*,[27] a uzavírá třetí řadu vyobrazených výjevů. Ústřední postava jednoho z bratrů drží a za ruku odvádí sestru. V pozadí lze vidět dobytek a bojující či pobité muže. [G 34,25–26]. Čitelné jsou celkem tři postavy ve zbroji blíže ve druhém plánu výjevu, a jedna ležící figura a dva kusy dobytka v zadním třetím plánu, které jsou však dílem druhotných rekonstrukcí. Scénu utváří prostředí iluzivní klasické architektury a hospodářských prostor. *(Obr. 11* a *Obr. 12)*

3.1.4 Grafické předlohy a analogie

V konfesijně nejednotném prostředí Slavonic mělo na volbu námětů sgrafitových fasád měšťanských domů významný vliv náboženské vyznání. Často se například v tomto prostředí setkáváme se sgrafitovou výzdobou založenou na protestantské tematice. Obecně lze v podobě i námětové rovině výzdoby vysledovat propis preferencí majitelů či objednavatelů, kteří skrze výzdobu prezentují své společenské postavení. Tuto skutečnost lze sledovat kupříkladu u portrétní výzdoby při ztvárnění vlastních podobizen, nebo podobizen názorově inklinujících osobností, soudobých i historických, významných pro společenské zázemí objednavatele/majitele. Vliv na volbu námětů a výtvarné pojetí výzdoby mají, vedle osobního vkusu, také dobové výtvarné trendy a tradice formované soudobým kulturním i politickým děním.[28]

V českém prostředí bylo při tvorbě koncepce výzdoby častou praxí použití německých a středoevropských grafik a ilustrací, respektive jejich reprodukčních tisků, které se využívaly jakožto předlohy a inspirace pro ve sgrafitu vyhotovené výjevy. Grafická díla byla pro autory renesančních sgrafitových fasád vyhovující jak z hlediska formátu, tak i doplněním o nápisové pásky s popisy, které mohly být jako součást výjevů použity. Grafické tisky se využívaly

[25] RUSINA, Ivan a ZERVAN, Marian. *Príbehy Starého zákona. Ikonografia*. Bratislava, 2006. s. 69–80.

[26] Text převzat ze souboru Stimmerových grafik, které byly, v kombinaci s dalšími díly od vícero grafiků zpracovávajícími stejné téma, použity jako předlohy. Blíže viz kapitola 3.1.4.

[27] Písmena „S“ (možné i zrcadlového „S“) značí mezeru. – WAISSEROVÁ, 2002 (viz pozn. 13), s. 95.

[28] ŠPALE, Václav. Problémy restaurování restaurovaných sgrafit na příkladech figurálních sgrafit ve Slavonicích. In: Vladislava Říhová (ed.*), Sgrafito 16.–20. století. Výzkum a restaurování*, Litomyšl – Pardubice 2009, 139–147.s. 139–143.

jak v ucelených cyklech z konkrétního díla jednoho autora, tak i velmi často v kombinacích z různých grafických souborů, od více různých autorů.[29] Takovým příkladem je nejen popisovaná výzdoba fasády domu čp. 538, ale například i přímo sousedící sgrafitový plášť domu čp. 537, jehož výzdoba rovněž vychází z kombinace grafických listů z několika souborů použitých i u čp. 538.[30]

Identifikace námětů zobrazených na fasádě domu čp. 538 je prací Milady Lejskové-Matyášové, která v 60. letech 20. století spolupracovala s restaurátory při odkryvu fasády a určila většinu grafických předloh. Výsledky její práce byly publikovány především v několikrát citovaném článku *K ikonografii a restituci sgrafitového reliéfu tří renesančních domů ve Slavonicích* otištěném v časopise *Umění*.[31] Tematikou grafických předloh se výrazně zabývala i Jana Waisserová,[32] která již dříve dohledala všechny použité grafické předlohy, jež pro restaurování poskytla.

Lejsková-Matyášová na základě fragmentu dochovaného textu u výjevu, později identifikovaného jako *„Jákobův zápas s andělem“*, dohledala jeho předlohu v díle *Biblische Figuren des Alten und Newen Testaments gantz künstlich gerissen* grafika Virgila Solise, vydaného roku 1560 ve Frankfurtu nad Mohanem.[33] Po konfrontování a komparaci dalších výjevů s grafickými listy ze stejného díla a po dalším bádání Lejskové-Matyášové se ukázalo, že většina zobrazených výjevů byla vyhotovena na základě tisků převzatých z díla jiného grafika, a to Tobiase Stimmera. Po bližším přezkoumání grafik, vyhotovených podle dřevorytů Tobiase Stimmera, určila, že byl pro sgrafitovou výzdobu fasády použit ucelený cyklus ilustrací z díla *Neue Künstliche Figuren Biblichen Historien,* vydaného roku 1576 Thomasem Gwarinem.[34]

Výjevy na sgrafitové fasádě sledují pořadí příběhů knihy Genesis od 7. kapitoly po 34. kapitolu, tak jak jsou v díle *Neue Künstliche Figuren Biblichen Historien* zobrazeny. Vyobrazené scény jsou doplněny i německými texty použitými v tomto souboru. Celkem tři výjevy z cyklu příběhů Genesis od Stimmera však autor koncepce nahradil a vyhotovil podle jiné předlohy.[35] Již zmíněný výjev *„Jákobův zápas s andělem“* a restaurovaný výjev *„Lot a jeho dcery“* odpovídají grafikám z výše uvedeného díla Virgila Solise, doplněny jsou ovšem rovněž

[29] ŠPALE, 2009a (viz pozn. 28), s. 142.

[30] Tematiku grafických předloh ve své práci blíže zpracovala Timea Töröková. – TÖROKOVÁ, Timea. *Restaurování šedého stínovaného sgrafita „Prodej prvorozenství“ (č. 26) a „Usmíření Jákoba s Ezauem“ (č. 33) na fasádě domu čp. 538 na Horním náměstí ve Slavonicích.* Bakalářská práce. Litomyšl, 2024. Univerzita Pardubice. Fakulta restaurování.

[31] LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, 1970 (viz pozn. 4).

[32] Nejen ve své diplomové práci *Figurální sgrafito 16. a 17. století ve Slavonicích*. WAISSEROVÁ, 2002 (viz pozn. 13).

[33] V digitalizované podobě je reprodukce dokumentu dostupná např. z digitální knihovny Francouzské národní knihovny – BIBLIOTHÈQUE NATIONALE DE FRANCE. *Bnf Gallica* [online]. [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: http://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb447294316.

[34] LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, 1970 (viz pozn. 4), s. 389. – V digitalizované podobě je reprodukovaný dokument dostupný např. z digitální knihovny Státní knihovny Bamberg – STAATSBIBLIOTHEK BAMBERG. *Münchener Digitalisierungs Zentrum. Digitale Bibliothek* [online]. [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: https://opacplus.bsb-muenchen.de/title/BV001669375.

[35] WAISSEROVÁ, 2002 (viz pozn. 13), s. 96.

Stimmerovými texty. Předloha pro zobrazený výjev *„Usmíření Jákoba s Ezauem“* byla Janou Waisserovou dohledána v díle Nikolause Reusnera *Emblemata*.[36]

Dva výjevy ze Samsonova cyklu, vyobrazené ve spodní části fasády, byly vyhotoveny na základě předloh z odlišných grafických děl. Zatímco výjev ze 16. kapitoly Knihy soudců byl společně s texty doplňujících nápisových pásek jednotně převzat z uvedeného Stimmerova díla,[37] pro výjev ze 14. kapitoly Knihy soudců byla odpovídající předloha dohledána už Lejskovou-Matyášovou v grafickém díle Josta Ammana *Neuwe biblische Figuren dess Alten und Neuwen Testaments* vydaného roku 1564.[38]

3.1.5 Předchozí restaurátorské zásahy a průzkumy

V rámci průzkumu předchozích restaurátorských zásahů a průzkumů bylo na základě dohledaných materiálů možné blíže datovat a popsat jednotlivé zásahy a konkrétní změny provedené na díle v průběhu posledních přibližně 60 let. Následuje výčet nalezených dokumentů, jejichž předmětem bylo přímo restaurování fasády domu čp. 538, nebo se jinak týkaly restaurovaného díla, a přispěly k získaným poznatkům průzkumu.

1967–68	Zpráva o prohlídce restaurovaného díla ze dne 23.5.1968[39]
1970	Článek popisující stav dochování a průběh zásahu z 60. let[40]
1989	Restaurátorská zpráva o provedeném zásahu[41]
1998	Podrobná restaurátorská dokumentace s obrazovou přílohou[42]
2003	Zpráva reflektující restaurátorský zásah z roku 1998–99[43]

[36] Název díla v plném znění: *Emblemata Nicolai Revsneri IC. Partim Ethica, Et Physica: Partim vero Historica, & Hieroglyphica, sed ad virtutis, morumq[ue] doctrinam omnia ingeniose traducta: & in quatuor libros diogesta, cum Symbolis & inscriptionibus illustrium & clarorum virorum*. Vydáno roku 1581. V digitalizované podobě je reprodukce dokumentu dostupná např. z digitální knihovny Bavorské národní knihovny – BAYERISCHE STAATSBIBLIOTHEK. Münchener Digitalisierungs Zentrum. Digitale Bibliothek [online]. [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: https://opacplus.bsb-muenchen.de/title/BV010964623.

[37] Jak uvádí Špale, předloha byla dohledána v rámci restaurátorského zásahu v letech 1998–99. – ŠPALE, 2009a (viz pozn. 28), s. 142–143.

[38] V digitalizované podobě je reprodukovaný dokument dostupný např. z digitální knihovny Francouzské národní knihovny – BIBLIOTHÈQUE NATIONALE DE FRANCE. *Bnf Gallica* [online]. [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: https://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb30117523g.

[39] Národní archiv. Český fond výtvarných umělců. Dílo. Nezpracovaný fond. Slavonice čp. 108 (dnes 538). Zpráva o prohlídce restaurátorského díla ze dne 23.5.1968.

[40] LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, Milada. K ikonografii a restituci sgrafitového reliéfu tří renesančních domů ve Slavonicích. *Umění*, 1970, **XVIII**, (4), 383–394.

[41] KOLÁŘ, Miroslav. *Slavonice – Sgrafitová výzdoba domu čp. 538/108.* Restaurátorská zpráva. Praha, 1989. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 827.

[42] ŠPALE, Václav. WAISSEROVÁ, Jana. WICHTERLOVÁ, Zuzana. *Restaurátorské práce na sgrafitové fasádě domu č.p. 538.* Dokumentace restaurátorského zásahu. Praha, 1998. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 2989 A, B.

[43] ŠPALE, Václav. *Zpráva o restaurování sgrafitové výzdoby fasády domu čp. 538 na Horním náměstí ve Slavonicích*. Restaurátorská zpráva. Praha, 2003. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 3648.

2003	Článek mimo jiné reflektující i zásah z roku 1998–99, věnující bližší pozornost materiálové stránce zásahu[44]
2005	Článek zachycující výsledky pracovního semináře ve Slavonicích, blíže shrnující vývoj technologie restaurování sgrafit[45]
2015	Komplexní průzkum renesančních sgrafit na různých objektech[46]
2020	Dokumentace zásahu akutního zajištění fasády poničené krupobitím[47]
2022	Dokumentace 1. etapy konzervace pravé části fasády poničené krupobitím[48]

V souvislosti s bádáním byly dohledány a prostudovány i další dokumenty, které poskytly zajímavé a doplňující poznatky zejména ze stran technologie restaurování sgrafit v dobové praxi ve Slavonicích. Konkrétně byly dohledány dokumentace restaurátorských zásahů na několika dalších sgrafitových fasádách ve Slavonicích, jež byly stejně jako fasáda domu čp. 538 restaurovány ve 2. polovině 20. století, či v počátku 21. století do roku 2004. Následné pozdější zásahy na fasádě čp. 538, stejně jako tento popisovaný zásah, navazují na koncepci restaurátorského zásahu z let 1998-99, který byl autorem zásahu reflektován ještě v roce 2003. Z toho důvodu se průzkum dokumentacím pozdějších zásahů, které jsou navíc dostupné včetně fotodokumentace a podrobně stav díla i samotných zásah mapují, dále nevěnoval. Zdrojem dalších poznatků byla i diplomová práce Kateřiny Krhánkové z roku 2021, která se tematikou restaurování sgrafit ve 2. pol. 20. století blíže zabývala.[49] Pracováno bylo s dokumenty:

1959	Plánová dokumentace objemové studie na využití staveniště čp. 536, 537[50]
1989	Restaurátorská zpráva ze zásahu na fasádě domu čp. 517[51]
1990	Dokumentace restaurátorského zásahu na fasádách domů čp. 536 a 537[52]

[44] ŠPALE, Václav. Problémy restaurování již restaurovaných sgrafit. *Zprávy památkové péče*. 2003, **63** (6), 389–403.

[45] NEJEDLÝ, Vratislav et al. Metodika památkové péče – pracovní seminář ve Slavonicích. K restaurování sgrafitové výzdoby fasád. *Zprávy památkové péče*, 2005, **65** (3), 253–259.

[46] Okrajově se zabývá i fasádou domu čp. 538. – WICHTERLOVÁ, Zuzana. *Průzkum techniky renesančního sgrafita*. Univerzita Pardubice, 2015. s.26–27.

[47] HORÁKOVÁ, Oldřiška. WAISSEROVÁ, Jana. *Akutní zajištění sgrafitové fasády čp. 538, Horní náměstí ve Slavonicích poničené krupobitím dne 6. 6. 2020*. Dokumentace restaurátorského zásahu. 2020. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 6499.

[48] HORÁKOVÁ, Oldřiška. WAISSEROVÁ, Jana. *1, etapa restaurování renesanční sgrafitové fasády poničené krupobitím. Bývalý pivovar, dům čp. 538, Horní náměstí Slavonice.* Restaurátorská dokumentace. Zahořany, 2022. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 6765.

[49] KRHÁNKOVÁ, Kateřina. *Restaurování části sgrafitové výzdoby fasády domu č.p. 536 ve Slavonicích. Restaurování sgrafit ve druhé polovině 20. století – studie restaurátorských zásahů na vybraných fasádách.* [online] Diplomová práce. Litomyšl, 2021. Univerzita Pardubice. Fakulta restaurování. Dostupné z Digitální knihovny UPCE: dk.upce.cz/handle/10195/77848.

[50] ŠMIDRKAL, Josef. *Objemová studie na využití staveniště čp.536, 537*. Plánová dokumentace. Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů. 1959. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, PD352.

[51] KOLÁŘ, Miroslav. *Sgrafitová výzdoba domu čp. 517*. Restaurátorská zpráva. 1989. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 826.

[52] KALDYOVÁ, M. KOLÁŘ, Miroslav. ŠONKA, Miloslav. *Restaurování sgrafitové výzdoby domů čp. 536 a 537*. Dokumentace restaurátorského zásahu. 1990. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 921.

1991	Dokumentace restaurátorského zásahu na fasádě domu čp. 522[53]
2002	Dokumentace restaurátorského zásahu na fasádě domu čp. 479[54]
2002	Dokumentace restaurátorského zásahu na fasádě domu čp. 518[55]
2004	Dokumentace restaurátorského zásahu na fasádě domu čp. 518[56]

Po bližším prozkoumání materiálů dokumentujících jednotlivé zásahy a dalších výše zmíněných je možné představit hlavní cíle a koncepce, které autoři jednotlivých zásahů stanovili, seznámit se se stavem díla v jeho konkrétních fázích vývoje, a v některých případech i podrobněji popsat materiálovou stránku doplňků a použitých prostředků.

1967–68

S prvními snahami o obnovu renesančních sgrafit ve Slavonicích se setkáváme už v 50. letech 20. století. Jako příklad lze uvést restaurování domu čp. 522, dříve evidovaný pod čp. 90, které proběhlo v roce 1952 pod vedením restaurátora Kostečky.[57] Intenzivní restaurování propuká v 60. letech, kdy dochází k odkryvu množství renesančních sgrafit v průčelí několika měšťanských domů ve Slavonicích, a následně jejich restaurování, které probíhá většinově pod vedením dvojice Dušan Křička a Miroslav Kolář.[58]

První, na základě zprávy z prohlídky restaurovaného díla, evidovaný zásah na sgrafitové fasádě domu čp. 538 proběhl během let 1967 a 1968, a byl realizován skupinou restaurátorů ve složení Křička, Kolář, Turský ve spolupráci s historičkou Lejskovou-Matyášovou.[59] Ta slavonickým sgrafitům věnovala pozornost nejen v několikrát citovaném článku *K ikonografii a restituci sgrafitového reliéfu*, kde detailněji popisuje i stav sgrafit domu čp. 538 po odkryvu pozdnější klasicistní fasády v roce 1967.[60] Zmiňuje, že bylo renesanční sgrafito, ukryté pod několika vrstvami vápenných nátěrů a pozdějšími klasicistními vrstvami omítky, silně narušeno.[61] Napříč špatné čitelnosti reliéfu bylo ale patrné členění do pásů a oken, v nichž byly vyobrazeny figurální výjevy s doplňujícími texty.[62] O rozsahu originálních sgrafitových vrstev

[53] NOVOTNÝ, Josef a NOVOTNÝ, Petr. *Restaurování renesančních sgrafit na fasádě domu čp. 522*. Dokumentace restaurátorského zásahu. 1991. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 1530.

[54] ČERVINKA, Josef et al. *Restaurování sgrafitové fasády domu čp. 479.* Dokumentace restaurátorského zásahu. 2002. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 2986.

[55] ŠPALE, Václav. BODANSKÝ, Miroslav. PICHOVÁ, Magda. *Restaurování fasády domu čp. 518.* Dokumentace restaurátorského zásahu. 2002. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 2721.

[56] ŠPALE, Václav. BODANSKÝ, Miroslav. PICHOVÁ, Magda. *Restaurování fasády domu čp. 518*. Dokumentace restaurátorského zásahu. 2004. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 3040 A, B.

[57] NOVOTNÝ, Josef a NOVOTNÝ, 1991 (viz pozn. 51).

[58] ŠPALE, Václav. Vynucená totální rekonstrukce renesanční sgrafitové fasády domu čp. 517 ve Slavonicích. In: Vladislava Říhová (ed.), *Sgrafito 16.–20. století. Výzkum a restaurování*, Litomyšl – Pardubice 2009, 135–138. s. 135.

[59] Zpráva o prohlídce restaurátorského díla ze dne 23.5.1968 (viz pozn. 3).

[60] LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, 1970 (viz pozn. 4), s. 389.

[61] Zpráva o prohlídce restaurátorského díla ze dne 23.5.1968 (viz pozn. 3).

[62] Na jejich základě pak byla také identifikována starozákonní tematika ikonografického námětu, jak je podrobněji popsáno v předchozí kapitole 4.1.4 Grafické předlohy a analogie.

se nedovídáme více než že se jednalo o „resty“, zbytky. Jejich podoba byla blíže zachycena na pravděpodobně jediné dochované fotografii, která je uvedena v článku Lejskové- Matyášové.[63] O rozsahu dochovaného originálu se konkrétněji dozvídáme až z dokumentací později provedených zásahů.

Na základě práce s předlohami Virgila Solise a Josta Amanna byly po odhalení renesanční vrstvy následně rekonstruovány chybějící části sgrafitové fasády, jak je uvedeno ve zprávě z prohlídky díla ze dne 23. 5. 1968. Špale naopak uvádí, že z dochovaného stavu je zřejmé, že z poznatků získaných prací Lejskové-Matyášové plně netěžili a nevycházeli zcela důsledně z grafik, které Lejsková-Matyášová určila jako původní podklady sgrafitové výzdoby.[64] Od Lejskové-Matyášové se také dovídáme o technice obnovy povrchové vrstvy, označované intonaco bianco. Obnova je popisována jako *„evokace plošného sgrafitového reliéfu a restituce intonakové vrstvy pomocí topografie původní omítky“*, setkat se lze i s pojmem rekorozní metoda. Jedná se o natahování jemně plněné vápenné vrstvy (plnivem většinově vápencová moučka, někdy i velmi jemný písek) nejčastěji pomocí stěrky/filcového hladítka přes zašlý a snížený reliéf sgrafita. Vápenná hmota ulpívající na povrchu struktury povrchu, tak má znovu odhalit ztracený reliéf a kresbu. V silné tloušťce nanášené vrstvy však dochází k přetírání spodních vrstev a vrstvení druhotných doplňků přes sebe. Často je vyplněna i jemná a detailní kresba, čímž dochází ke ztrátě kresebnosti, potlačení obrazového výrazu a věcné čitelnosti díla.[65] Velkoplošné rekonstrukce omítkových vrstev byly provedeny zejména v oblasti odstraněné kordonové římsy či v okolí okenních otvorů, kde došlo v důsledku odkryvu klasicistní vrstvy k největším ztrátám hmoty. Finální retuš byla dle zmínky ve *Zprávě o prohlídce restaurátorského díla ze dne 23.5.1968* provedena následně, současně s dokončovaným restaurováním sousední fasády domu čp. 537 (dříve 107). Ve smlouvě uzavřené mezi Domovní správou města Slavonice a autory zásahu (zastupující Výtvarnou službu ČFVU) bylo blíže doslovně ujednáno také *„vyřešení a provedení spodní části fasád, celková její výtvarná úprava, konzervace a hydrofobizace“*.[66]

Co se týče do současnosti dochovaného rozsahu druhotných doplňků pocházejících z prvního restaurování fasády, víme, že jejich velká část byla z důvodů nevyhovujícího technického stavu odstraněna a nahrazena během pozdějších restaurátorských zásahů v letech 1989 a 1998–99.[67] O materiálu použitých omítkových směsí pro doplňky z prvního zásahu z let 1967–68, ani z pozdějšího z roku 1989 nebyla dohledána žádná zmínka. Do současnosti

[63] LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, 1970 (viz pozn. 4).

[64] ŠPALE, 2009a (viz pozn. 28), s. 141.

[65] ŠPALE, 2009b (viz pozn. 58), s. 135–136. – Blíže o problematice tzv. rekorozní metody v příspěvku: WICHTERLOVÁ, Zuzana. Současné a minulé přístupy k retuši a rekonstrukci renesančních sgrafit. "Rekorozní metoda" retuše sgrafit versus metoda "Evokace štětcem." In: *Obnova památek 2021: Sgrafito*. Praha: Studio Axis, 2021. s. 53-62.

[66] Národní archiv. Český fond výtvarných umělců. Dílo. Nezpracovaný fond. Slavonice čp. 108 (dnes 538). Hospodářská smlouva č. 20/67 na práce a výkony.

[67] Špale uvádí, že došlo k odstranění většiny druhotných tmelů a zmiňuje se o nesoudržných tmelech ze zásahu ze 60. let. – ŠPALE, 2009 (viz pozn. 28), s. 144.

se ale v oblastech okolo okenních otvorů (ostění) dochovaly tmely z doby před rokem 1998 (blíže viz kapitola 3.2 Restaurátorský průzkum). Do jaké míry jsou však dílem zásahu ze 60. let, či doplňkem pozdějšího zásahu z roku 1989, není známo.

Fotodokumentace zaznamenávající průběh zásahu, či podobu fasády bezprostředně po něm byla dohledána v již zmíněném článku Lejskové-Matyášové, kde je zaznamenán stav části fasády po restaurování. *(Obr. 3)* Nalezeny byly i fotografie mapující stav a podobu fasády v její klasicistní podobě před odkryvem. Jednu fotografii lze nalézt například ve starém evidenčním listu památky (dům čp. 538).[68] Další je součástí technické zprávy k objemové studii na využití staveniště čp. 536 a 537.[69] *(Obr. 1)*

1989

Z restaurátorské zprávy vcelku stručně popisující zásah provedený roku 1989 lze vyčíst informace o stavu omítkových vrstev sgrafita před zásahem a také postup komplexního restaurování.[70] Dozvídáme se, že omítkové vrstvy sgrafita byly narušeny vlivem zatékání a povrchové vrstvy zašlé vlivem atmosférických vlivů. V některých oblastech se omítkové vrstvy uvolňovaly od podkladu, a místy zcela odpadly. Bylo proto přistoupeno k celoplošnému očištění a zpevnění sgrafita. Jak je popsáno, konsolidace proběhla pomocí injektáže a lokálně byly části zajištěny i konstrukčně. Chybějící části plochy sgrafita byly vytmeleny. Probarvené omítky obsahovaly částice dřevěného uhlí nebo byly probarvovány pomocí pigmentů, či šedého cementu. Tmely vyplňující peky byly naopak provedeny v neprobarvené omítce hnědé barvy.[71] Následně byly doplňky, stejně jako později i celý povrch sgrafita, opatřeny bílou vápennou vrstvou, a poté byla vyryta rekonstruovaná kresba. Jak Kolář uvádí, bylo tak provedeno se „zřetelem na původní kompozici a kresebnost“. Finální povrchová vrstva byla obnovena pravděpodobně stejnou tzv. rekorozní metodou, popisovanou u předchozího zásahu. Následovaly lokální retuše, které byly nanášeny jak jako náhrada ryté kresby na obnovenu vápennou vrstvu, tak v plochách probarvených odškrábnutých ploch, což vedlo k jejich ztmavení oproti originálu.[72] Posledním krokem byla finální fixáž sgrafita, kterou je autory zásahu doporučeno opakovat po dalších 4–5 letech. Nutnost provedení tohoto kroku odůvodňují agresivitou povětrnostních vlivů a možným rizikem zatékání.[73] Jaké prostředky byly za účelem fixáže, či dalších kroků zásahu

[68] Viz Příloha 1. – Archiv Národního památkového ústavu. ÚOP České Budějovice. Slavonice čp. 108 (dnes 538). Evidenční list památky. Dohledáno Mgr. Zdeňkou Míchalovou, Ph.D.

[69] Obrázek je součástí technické zprávy k objemové studii na využití staveniště čp. 536 a 537: ŠMIDRKAL, Josef. *Technická zpráva k fotogrammetrickému zaměření průčelí domů čp. 538, 537, 536 ve Slavonicích*. Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů. 1986. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, PD 352.

[70] KOLÁŘ, 1989 (viz pozn. 5).

[71] ŠPALE, 2003 (viz pozn. 43), s. 1.

[72] ŠPALE, 2003 (viz pozn. 43), s. 1–4.

[73] Václav Špale uvádí, že k tomuto účelu byla nejčastěji využívána akrylátová disperze *Sokrat,* která namísto strukturálního zpevnění pronikla pouze do vrchních omítkových vrstev, změnila jejich fyzikální vlastnosti vůči spodním vrstvám, a zapříčinila tak spíše oddělování vrstev od sebe.

konkrétně použity, nevíme. Z pozdějšího popisu stavu Špalem ovšem vyznívá, že do této doby největším nedostatkem provedených zásahů byla absence dostatečné strukturální konsolidace.[74]

Na základě dalších prostudovaných dokumentů z práce restaurátora Koláře a jeho kolegů je zřejmé, že výše uvedený postup, aplikovali opakovaně i při dalších zásazích (přinejmenším v dokumentacích dalších zásahů autor uvádí stejné kroky se stejným doporučením).[75] Nejspíše standardně se v této době zpracovávali krátké zprávy s detailnější fotodokumentací, která se však mnohdy, pravděpodobně ani v tomto případě nedochovala.

Podoba fasády z přelomu 80. a 90. let 20. století byla zaznamenána na dvou dohledaných fotografiích. První z roku 1988 zachycuje fasádu ještě před zásahem z roku 1989,[76] zatímco druhá fotografie *(Obr. 2)* byla nejspíše pořízena v letech 1990–91, kdy už byla sgrafita zrestaurována.[77]

90. léta 20. století

Z různorodého charakteru tmelů na fasádě Špale vyvozuje, že mezi lety 1989 a 1998 mohl proběhnout ještě jeden restaurátorský zásah.[78] Patrně by mohlo jít o menší zásah v rozsahu údržby.

1998–99

Rozsáhlý restaurátorský zásah pod vedením Václava Špaleho započal roku 1998 a byl dokončen v roce 1999.[79] Z tohoto zásahu se dochovalo největší množství dokumentace, která se informuje i o poznání a stavu původních a druhotných omítkových vrstev. Během provedených restaurátorských prací došlo především k odstranění většiny druhotných vrstev, a to i v oblastech originálu, který byl překryt druhotnými omítkovými i nátěrovými vrstvami. Následně došlo k doplnění redukovaných vrstev sgrafita a rekonstrukci chybějících, či korekci stávajících částí výzdoby podle dohledaných grafických předloh. Součástí zásahu byla důkladná fotografická dokumentace díla, z níž je dobře patrný i rozsahu dochovaného originálu.

V dokumentaci restaurátorského zásahu je popisován špatný technický stav sgrafita. Omítkové vrstvy vykazovaly výrazné defekty v podobě vypouklin s dutinami. Nacházely se nejčetněji na nároží a v pásu pod korunní římsou, přičemž od povrchu vystupovaly až o několik desítek milimetrů, a místy vypraskaly a zcela odpadly. Rytá kresba byla překryta souvrstvím druhotných bílých intonac (povrchové jemně plněné vápenné vrstvy) a lokálně nahrazena štětcovou malbou. Probarvené doplňky byly místy v celé ploše oproti originálu výrazně ztmavené. O odstranění nevyhovujících druhotných vrstev bylo rozhodnuto s cílem zlepšit technický stav, snížit zvýšený reliéf a obnovit kónické okraje vrypů a hran odebraných ploch.

[74] ŠPALE, 2009a (viz pozn. 28), s. 144.
[75] KOLÁŘ, 1989 (viz pozn. 51). – KALDYOVÁ, KOLÁŘ, ŠONKA, 1990 (viz pozn. 52).
[76] Viz Příloha 1. – Archiv Národního památkového ústavu. ÚOP České Budějovice. Slavonice čp. 108 (dnes 538). Evidenční list památky. Dohledáno Mgr. Zdeňkou Míchalovou, Ph.D.
[77] Fotografie byla dohledána a je součástí dokumentace restaurátorského zásahu na fasádě domu čp. 522 z roku 1991. – NOVOTNÝ a NOVOTNÝ, 1991 (viz pozn. 53).
[78] ŠPALE, 2003 (viz pozn. 43), s. 1.
[79] I dále bylo čerpáno z dokumentace restaurátorského zásahu. – ŠPALE, WAISSEROVÁ, WICHTERLOVÁ, 1998 (viz pozn. 6). s. 1–2. A doplňující restaurátorské zprávy. – ŠPALE, 2003 (viz pozn. 43), s. 1–8.

Po povrchovém i strukturálním zpevnění omítkových vrstev, a následném odstranění především povrchových druhotných vrstev byl odhalen originál, jehož výtvarné ztvárnění a charakter po konfrontaci s druhotnými vrstvami přivedl autory zásahu k rozsáhlejší diskuzi o přehodnocení restaurátorských postupů a možné prezentaci díla.[80] Vrstvy druhotných doplňků byly oproti originálu popsány jako formou ne tak ušlechtilé, opatřené silnou a pevnou vrstvou vápencovou moučkou plněného intonaca, zatímco originál byl na povrchu opatřen pouze velmi tenkou vrstvou vápenného nátěru, jehož barevnost se lokálně pohybovala v růžovo okrových tónech. Ve hmotě byly druhotné tmely barvou a složením nevhodné a mezi sebou nesourodé. Místy druhotné rekonstrukce, ani předchozími zásahy pozměněný originál, neodpovídaly dohledaným grafickým předlohám. Obecně je popisována nekoncepčnost a nesourodost použitých prostředků a postupů.

V této situaci byla významně řešena otázka koncepce a prezentace sgrafita, a nakonec byl upřednostněn ve slavonickém prostředí vžitý, po dobu 30 let prezentovaný obraz fasády doplněný rozsáhlými rekonstrukcemi sledujícími charakter odhaleného originálu. Ze stejného důvodu, jen v mírně pozměněné podobě, je sgrafitová fasáda prezentovaná dodnes.[81]

Po konsolidaci omítkových vrstev a mechanickém odstranění nevhodných druhotných vrstev během roku 1998, navázal v následujícím roce 1999 zásah další konsolidací a provedením rekonstrukce chybějících částí sgrafita, poučené dohledanými grafickými předlohami a charakterem renesanční vrstvy. Byl použit dřevěným uhlím a pigmenty probarvený vápenný tmel, který byl po nanesení opatřen vápenným nátěrem. Jeho přesná receptura, stejně jako nástin dalšího postupu a přesné názvy použitých prostředků, bude v tomto případě obsažena až v následující tabulce shrnující postupy všech popsaných restaurátorských zásahů provedených na díle (viz Tabulka 1. Restaurátorské zásahy a použité materiály na fasádě domu čp. 538).[82]

2020

V roce 2020 poškodilo zejména spodní partie fasády krupobití, které narušilo integritu omítkových vrstev a opakovaným nárazem krup došlo ke vzniku drobných důlků, k oddělení okrajů vrchních vrstev omítky od jádrové, či jejich částečnému odpadnutí. Jak je uvedeno v dokumentaci provedeného akutního zásahu, konsolidací a injektáží okrajů vzniklých defektů, a jejich následným vytmelením bylo dočasně zabráněno rizikovému zatékání vody do struktury zdiva.[83] Po celkovém

[80] Další možnosti a návrhy koncepce představeny rovněž v restaurátorské zprávě z roku 2003. – ŠPALE, 2003 (viz pozn. 43), s.6.

[81] Navrhované celkové překrytí originálu novou vrstvou fasády a celoplošná rekonstrukce by bylo, stejně jako prezentování torzálně dochovaných fragmentů na neutrálním podkladu, v rozporu s od počátku prezentovaným, původním renesančním záměrem. Blíže ve zprávě: ŠPALE, 2003 (viz pozn. 43), s. 6. Dále řešeno v kapitole 5 Koncepce restaurátorského zásahu.

[82] O použitých materiálech lze nalézt několikeré informace přímo od autora zásahu Václava Špaleho, konkrétně viz Tabulka 1. Zdrojem informací vedle dokumentace z roku 1998 (viz pozn. 6) a doplňující zprávy z roku 2003 (viz pozn. 43), také článek ŠPALE, 2003 (viz pozn. 44), nebo příspěvek ŠPALE, 2009a (viz pozn. 28).

[83] HORÁKOVÁ, Oldřiška. WAISSEROVÁ, Jana. *Akutní zajištění sgrafitové fasády čp. 538, Horní náměstí ve Slavonicích poničené krupobitím dne 6. 6. 2020*. Dokumentace restaurátorského zásahu. 2020. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 6499.

posouzení stavu sgrafita bylo rozhodnuto o provedení revize celé plochy sgrafitové fasády a její konzervace. Zásah proběhl v následujících letech 2022 a 2023. Použité materiály jsou uvedeny ve shrnující tabulce proběhlých zásahů (viz Tabulka 1).

2022

V roce 2022 započala 1. etapa konzervačního zásahu, která se věnovala levé části fasády.[84] V rámci restaurátorského průzkumu bylo odhaleno značné množství dutin nejen v soklové části, ale také v oblasti pod korunní římsou, které pravděpodobně vznikly v důsledku vlivu zatékající vlhkosti skrz defekty právě v samotné římse, nebo v důsledku v minulosti špatného stavu okapových svodů. Vedle odstranění vrstvy prachových depozitů a doplnění degradovaných tmelů bylo největším úkolem zásahu právě zpevnění oddělujících se částí a vyplnění dutin omítkových vrstev. Aplikovaný postup a použité prostředky byly voleny už s ohledem na předchozí zkušenosti a osvědčené postupy na fasádě pracujícího kolektivu restaurátorů. Jimi nastavený postup se stal následně výchozím bodem i pro 2. etapu restaurování, tedy námi prováděný, v dokumentaci popisovaný restaurátorský zásah. I z tohoto důvodu budou výčet použitých materiálu a kroky postupu uvedeny pouze v přehledové tabulce všech provedených zásahů (viz Tabulka 1).

[84] HORÁKOVÁ a WAISSEROVÁ, 2022 (viz pozn. 8).

Tabulka 1. Restaurátorské zásahy a použité materiály na fasádě domu čp. 538

Datace zásahu	Odstranění druhotných vrstev	Strukturální konsolidace	Injektáž dutin	Tmelení a rekonstrukce	Obnova povrchové vápenné vrstvy	Retuš	Fixáž a hydrofobizace
1967–68	Odhalení sgrafit – okryv všech druhotných nátěrových i omítkových vrstev	Dohledána zmínka i o kroku předběžné konsolidace, provedené před očištěním, a fixace uvolněných partií ke zdivu, blíže neznámé (materiálově neurčeno)		Blíže nespecifikovaný tmel probarvený dřevěným uhlím, pigmenty, možná i šedým cementem	Jemně plněná vápenná vrstva (s vápencovou moučkou) – metoda evokace plošného sgrafitového reliéfu	Blíže nespecifikována (materiálově neurčeno)	Pravděpodobně proběhla i hydrofobizace, blíže neznámé (materiálově neurčeno)
1989	Revize a lokální doplnění tmelů předchozího zásahu (blíže neurčeno)	Popsána blíže nespecifikovaná injektáž a konstrukční zpevnění některých oblastí (materiálově neurčeno)		Blíže nespecifikovaný tmel probarvený dřevěným uhlím, pigmenty, možná i šedým cementem Tmely peků neprobarvené pouze v hnědé barevnosti dané použitým pískem	Jemně plněná vápenná vrstva (s vápencovou moučkou)	Lokálně nahrazuje rytou kresbu, patrné tónování (ztmavování) probarvených odškrábnutých ploch (materiálově neurčeno)	Popisována finální fixáž jako bariéra povětrnostním vlivům a možnému zatékání (materiálově neurčeno) Možné užití dobově četně používané akrylátové disperze **Sokrat**[85]
1998 1. fáze	Rozsáhlé odstranění téměř všech druhotných nátěrových omítkových vrstev, ponechány pouze oblasti okenních ostění	Organokřemičitý prostředek **Porosil Z 30** od firmy AQUA obnova staveb s. r. o., aplikovaný injektáží do nepravidelně rozmístěných nálevkovitých otvorů, a následně i celoplošným nátěrem	Prostředek **Teraco** z laboratoře Státního ústavu památkové péče	Blíže nespecifikovaný vápenný tmel probarvený dřevěným uhlím	Blíže nespecifikovaný vápenný nátěr (nanášen tupováním na doplněné tmely)	(ukončení zásahu ve fázi po tmelení)	
1999 2. fáze		Dvousložkový organokřemičitý prostředek **Porosil Z 30** od firmy AQUA obnova staveb s. r. o. Dealkalizované vodní sklo **Tosil A** od firmy SILCHEM s. r. o. (v obou případech aplikace injektáží i penetrací)	<u>Vápenný grout ve složení</u>: vápno vápencová moučka 10% bílý cement plavená drcená cihla (hydraulické plnivo)	<u>Jádrová omítka:</u> 1 : 3 vápno s pískem z okolí Slavonic (celkem ze 3 zdrojů – 2 plavené, 1 neplavený s podílem jílovitých částic) <u>Probarvená omítka:</u> 27 dílů písku 0,5 dílu jemně drcené cihly 0,5 dílu hrubě drcené cihly 2 díly žulové drti (Lovětín) 3 díly drceného dřevěného uhlí, prosáté od jemných částic 11 dílů vápna pigmenty max. 5 % (oxidy železa)	Lomená bílá vápenná vrstva (modifikované vápno **Prokalk** od firmy AQUA obnova staveb s. r. o. míchané s pigmenty (oxidy železa)	Pro retuš lomené bílé barvy opět modifikované vápno **Prokalk** Pro retuš tmavých ploch a kresby pigmenty pojené akrylátovou disperzí **PRIMAL AC33** od firmy Rohm a Haas **/Porosil EVV** od AQUA obnova staveb s. r. o.[86]	Po vyschnutí tmelů fixáž některých retuší 3% akrylátovou disperzí **PRIMAL AC33**/v alternativě opět uveden **Porosil EVV** Po vyschnutí fixáží následně hydrofobizace siloxanovým prostředkem **Porosil VV5+** od firmy AQUA obnova staveb s. r. o. (vynechána soklová část)

[85] Dodnes ve stavebnictví často užívaný typ penetrace nebo příměs stavebních hmot.

[86] Liší se informace uvedené Václavem Špalem v restaurátorské *Zprávě o restaurování sgrafitové výzdoby fasády domu čp. 538 na Horním náměstí ve Slavonicích*, 2003 a v článku *Problémy restaurování restaurovaných sgrafit na příkladech figurálních sgrafit ve Slavonicích* uvedeném v roce 2009 v publikaci *Sgrafito 16.–20. století.*

2020	Vyspravení defektů	Konsolidace odhalených okrajů vápennou nanosuspenzí **CaLoSil E 50** od výrobce IBZ–Salzchemie GMbH Freiberg, ředěné v obj. poměru 1 : 4 s tech. lihem Méně soudržné okraje konsolidovány prostředkem **Levasil CS30-616P** od firmy Vodní sklo a. s., ředěném v obj. poměru 1 : 6 s technickým lihem[87]	K přichycení okrajů použita modifikovaná injektážní směs na hydraulické bázi: 2 obj. díly **Ledan TC 1 PLUS** od výrobce Tecno Edile Toscana 1 obj. díl vápencové moučky	<u>Probarvená omítka:</u> 3 obj. díly vápenného hydrátu (hašené, uleželé vápno – Kotouč Štramberk) 0,5 obj. dílu písku Tasovice 0,5 obj. dílu lesního kopaného písku (oba ve frakci 0–2 mm) 1 obj. díl dřevěného uhlí (frakce 0–3 mm)	(zásah ukončen vytmelením defektů a dále navázal až konzervační zásah v roce 2022)		
2022 1. etapa	Revize a lokální doplnění tmelů předchozích zásahů	Odhalené okraje originálních omítek byly konsolidovány vápennou nanosuspenzí **CaLoSil E 25** od výrobce IBZ–Salzchemie GMbH Freiberg (zástřik vodou) Strukturální konsolidace byla provedena směsí organokřemičitého konsolidačního přípravku **Remmers KSE 100** od firmy Remmers s.r.o. a vápenné nanosuspenze **CaLoSil E 25** míchaných **v obj. poměru 1 : 1**, přičemž jeden díl CaLoSilu byl již předmíchán s technickým lihem v obj. poměru 1 : 4 (aplikace ve 2 cyklech v oblasti doplňků a ve 3 cyklech v části originálu napouštěním do otevřené struktury defektů)	Modifikovaná injektážní směs na hydraulické bázi: 2 obj. díly **Ledan TC 1 PLUS** od výrobce Tecno Edile Toscana 1 obj. díl vápencové moučky (moučky *Omyocarb 5 VA)* v předchozím kroku předzpevnění dutin vápennou nanosuzpenzí **CaLoSil E 25**	<u>Jádrová omítka i jemný obtmelovací vápenný tmel:</u> 1 obj. díl vápenný hydrát 1 obj. díl písek Tasovice (frakce 0–2 mm) <u>Probarvená omítka:</u> 18 obj. dílů vápenného hydrátu 3 obj. díly písku Tasovice (frakce 0–2 mm) 3 obj. díly lesního písku (frakce 0–2 mm) 6 obj. dílů dřevěného uhlí 1 obj. díl karbonátových částic + přídavek dřevěného uhlí v poměru 150 ml na 5 fanek směsi	Doplnění vápenného nátěru v základní lomené bílé barevnosti modifikovanou vápennou barvou míchanou z vápenného hydrátu a minerálních pigmentů, ředěných akrylátovou disperzí **Dispersion K9** od Kremer Pigmente GmbH & Co. KG, Německo, pro tento účel ředěné v obj. poměru 1 : 19 s demineralizovanou vodou (obj. koncentrace disperze 2,5 %)	(finální retuše provedeny v celé ploše fasády až v rámci 2. etapy)	
2023 2. etapa (současný zásah)	Revize a lokální doplnění tmelů předchozích zásahů	Opakován postup 1. etapy Strukturální konsolidace prováděna jednotně uvedenou směsí	Opakován postup 1. etapy s obměnou ředění použitého **CaLoSilu E 25** s technickým lihem v obj. poměru 1 : 4	Opakován postup 1. etapy	Opakován postup 1. etapy	Pro nasazení světel čistě vápenný nátěr opět ředěný **Dispersion K9** v 2,5 obj. % Tmavá konturovací barva z minerálních pigmentů pojených **Dispersion K9** v obj. koncentrace 1,613 %	(finální fixáž ani hydrofobizace sgrafita neprováděna)

[87] Konkrétně se jedná o koloidní roztok oxidu křemičitého ve vodě bez sodných a draselných kationtů.

3.2 Restaurátorský průzkum

3.2.1 Vizuální průzkum v rozptýleném denním světle

Při vizuálním průzkumu úseku určeného k restaurování byla pozorována původní technika, její stav a rozsah poškození s určením možných příčin. Ohledán byl i stav a rozsah druhotných doplňků. Výsledky průzkumu jsou shrnuty v kapitole komplexní vyhodnocení.

Z hloubkových defektů, zejména v oblasti za svodem dešťové vody překrývajícím hranici se sousední fasádou, bylo možné vyčíst skladbu původních omítkových vrstev. Na hrubší neprobarvenou omítku byla nanesena šedá probarvená omítka v tloušťce asi 0,5 cm, v literatuře označovanou pojmem intonaco colorato.[88] Na ní byla aplikována povrchová vrstva vápenného nátěru s provedenou rytou kresbou. *(Obr. 17)*

Ve hmotě probarvené omítkové vrstvy bylo možné obecně sledovat částice dřevěného uhlí, dále bílé, nejpravděpodobněji pojivové částice větší frakce, a zřejmě cihlovou drť. Tyto částice byly v různém poměru patrné ve struktuře rytých liniích a odškrábaných ploch v celé ploše. Odlišný charakter ve vrstvě probarvené omítky bylo možné sledovat v plochách, které byly určeny jako druhotně doplněné. Výrazně rozdílný byl charakter povrchu originálu vůči druhotným doplňkům, které byly zarovnané a hladké. V ploše originální vrstvy pak bylo možné sledovat množství menší tmelů, které vyplňovaly peky.[89] *(Obr. 20)* Barevnost druhotných probarvených doplňků byla oproti původní vrstvě světlejší. Patrné dále bylo i násobně větší množství částic cihlové drti, přidávaných do směsi doplněné probarvené omítkové vrstvy. Originální probarvené omítka naopak obsahovala poměrově větší podíl částic dřevěného uhlí. *(Obr. 31)*

I v rámci druhotných vrstev bylo možné rozeznat dva odlišné charaktery tmelů. Většinově byla plocha sgrafita doplněna tmely, které obsahovaly větší podíl cihlové drti a částice dřevěného uhlí výrazně větší frakce, než tomu bylo u tmelů v oblasti okenních ostění, kde byly částice dřevěného uhlí méně patrné. Doplňky z obou zásahů byly pravděpodobně krom částic dřevěného uhlí dobarvovány ještě pomocí pigmentů, či šedého cementu. *(Obr. 21)*

Druhotné i původní probarvené omítkové vrstvy byly ve hmotě celkově kompaktní. Vrstva druhotných doplňků byla oproti originálu měkčí. Nesoudržná byla velká část tmelů v oblasti peků. Druhotné omítkové vrstvy velkoplošných rekonstrukcí vykazovaly většinově především ztrátu adheze, jež zapříčinila vznik sekundárního poškození v podobě lokálně se vyskytujících prasklin a dutin. Po bližším přezkoumání jemnějších, četně se vyskytujících prasklin bylo zjištěno, že vznikly odprasknutím druhotně doplněných tmelů od hmoty originálu, k čemuž došlo i u většiny vytmelených peků. *(Obr. 13)* Výrazné poškození dále představovaly otevřené defekty v místě

[88] WAISSER, Pavel. Renesanční sgrafito: technika a technologie. In: WAISSER, Pavel (ed.). *Sgrafita zámku v Litomyšli.* Litomyšl–Pardubice: Národní památkový ústav, 2011. s. 71.

[89] Jako pekování je označován proces mechanického narušení povrchu omítky, např. zednickým kladivem, za účelem lepšího přilnutí následně aplikované nové omítkové vrstvy. WICHTERLOVÁ, 2015 (viz pozn. 46), s. 26.

ukotvení nového okapového svodu. Hloubka defektu se pohybovala až okolo 7 cm. *(Obr. 55)* Zkoumána byla prasklina probíhající od levého spodního rohu středem výjevu *„Šimon a Lévi zachraňují svou sestru Dinu“* téměř v celé jeho šíři. V rámci tohoto výjevu, konkrétně v oblasti nad hlavou ležícího vojáka, byla dále odhalena vypouklina v omítkové vrstvě, která se zdvihala oproti okolnímu povrchu až o 3 cm. *(Obr. 23)* Přesná lokalizace všech poškození byla zaznamenána v grafických zákresech (Zákres *č. 2* a *č. 6)*, které jsou součástí kapitoly 11 *Grafická dokumentace*.

Co se týče definování plochy dochovaných originálních omítek, jejich přesný rozsah byl zaznamenán v grafické dokumentaci (viz *Zákres č. 1* a *č. 5*). U výjevu *„Lot a jeho dcery“* byla autentická plocha definována v oblasti pravého rohu a v navazujícím pásu v horní části téměř celého výjevu. Při přepočtu na předpokládanou velikost nedochovaného celku jde o cca 20 % původního výjevu. V ploše výjevu *„Šimon a Lévi zachraňují svou sestru Dinu“* nalezneme originální vrstvu ve více nepravidelných úsecích, které na sebe navazují. Největší část dochované původní vrstvy představuje pás, probíhající v celé šířce výjevu s rámováním, nebo oblast pravého horního rohu výjevu.

Povrchová vrstva bílé barvy se v různých částech restaurovaného úseku lišila. Rozdílnost byla pozorována v tloušťce této vrstvy, i v barvě. *(Obr. 16)* Silná bílá vrstva, aplikovaná pravděpodobně v několika vrstvách přes sebe, byla přisouzena předchozím restaurátorským zásahům. Největší tloušťku vykazovala vrstva v oblasti za okapovým svodem, v místě překryvu fasády se sousední. Lokálně povrchová vrstva zřídka zcela chyběla. Vymezení plochy původní povrchové vrstvy v rámci restaurovaného úseku nebylo vzhledem k současnému stavu dochování, ovlivněnému mírou a množstvím druhotných zásahů, blíže možné.

Rytá kresba v originální vrstvě probarvené omítky byla provedena mělce a okraje vrypů byly zaoblené. V plochách druhotných doplňků byla pozorována šrafa s ostrou hranou okraje, místy hustě proškrabovaná, často i vedená křížem. Popisovaná křížová šrafa se objevovala především v ploše menších tmelů. *(Obr. 15)* Místy byla rytá kresba druhotně nahrazena nebo doplněna pouze v malované lince. *(Obr. 13)*

3.2.2 Vizuální průzkum v ostrém bočním nasvícení

Při průzkumu v ostrém bočním nasvícení se zvýraznila nerovnost povrchu sgrafita, zejména vypoukliny v omítkové vrstvě. Vznikly oddělením omítkových vrstev od podkladu, či oddělením jednotlivých vrstev mezi sebou vlivem ztráty schopnosti adheze. Razantní boční nasvícení přispělo k jasnějšímu vymezení ploch originálu a druhotných vrstev, k odhalení množství jemných šraf, k jistějšímu čtení kresby. *(Obr. 23, Obr. 24)*

V rámci vizuálního průzkumu proběhla i detailní fotografická dokumentace restaurovaného úseku.

3.2.3 Perkusní průzkum

Perkusní metodou, tj. poklepem, byl zkoumán rozsah dutin v omítkové vrstvě. Průzkum odhalil značné množství dutin v celé ploše restaurovaného úseku. Většina odhalených dutin se nacházela převážně v oblasti rozhraní originálu s velkoplošnými tmely. Jejich detailní lokalizace byla zaznamenána v rámci grafické dokumentace. (Viz kapitola 11 Grafická dokumentace – *Zákres č. 2* a *č. 6*)

3.3 Přírodovědný (chemicko-technologický) průzkum

V rámci projektu Technologie restaurování renesančních sgrafitových omítek – tradice a metamorfóza, běžícího od roku 2023 (plán do roku 2027) a vedeného Ing. Janem Válkem, Ph.D. z Oddělení vápenných technologií Ústavu teoretické a aplikované mechaniky AVČR, byla provedena materiálová analýza sgrafitového souvrství z pěti vzorků odebraných na fasádě domu čp. 538.[90]

Samotný odběr vzorků proběhl konkrétně v oblasti pod okapovým svodem, umístěným v pravé části fasády u hranice se sousedící fasádou domu čp. 537, kde probíhá dekorační rollwerkový pás. Z oblasti otevřeného defektu, spojeného s ukotvením okapového svodu ve výšce mezi prvním a druhým podlažím, a dalšího menšího defektu, lokalizovaného ve stejné oblasti o kus výš, byly odebrány dva vzorky sgrafitového souvrství v podobě jádro-probarvená omítka-vápenný nátěr (SPIV 1 a SPIV 4 – nátěr jen fragmentárně), dva vzorky jádrové omítky (SPIV 2, SPIV 5 – v průběhu analýzy spojené do jednoho vzorku) a větší úlomek vápence v jádrové omítce (vzorek SPIV 3).

3.3.1 Konkrétní cíle průzkumu

Záměrem provedeného chemicko-technologického průzkumu byla především materiálové analýza jednotlivých vrstev původního sgrafitového souvrství. Bylo zkoumáno konkrétní složení vrstev jádrové i probarvené omítky, stejně jako vrstev nátěrových. Cílem bylo stanovit použitý poměr složek pojiva ku plnivu. U probarvené omítkové vrtsvy navíc taktéž použitý poměr dřevěného uhlí ku písku. K tomuto účelu bylo, vedle metody optické mikroskopie (OP) vyhotovených výbrusů a nábrusů, využito metod termické analýzy (TA), práškové difrakce (XRD), skenovací elektronové mikroskopie s energiově disperzní spektroskopií (SEM/EDS) a silikátové analýzy na mokré cestě v kombinaci se sítovou analýzou (doplněnou stanovením rozdělení velikosti částic sedimentací). U vzorku krystalického vápence byl za použití výše zmíněných metod (TA a XRD) dále analýzou stabilních izotopů ^{18}O a ^{13}C zkoumán původ a bližší identifikace použité suroviny.

3.3.2 Výsledky přírodovědného průzkumu

Jádrová omítka

Byla nanášena na zdivo v proměnlivé, několik centimetrů silné tloušťce. Složením se jedná o hrubší vápennou neprobarvenou omítku s kompaktním jemnozrnným pojivem. Místy byly pozorovány shluky pojivových částic (frakce do 2 mm) identifikovaných jako nedopal. Použité

[90] Viz Příloha 2. – VÁLEK, Jan et al. *Materiálová analýza sgrafitového souvrství: Uliční fasáda domu čp. 538, Horní náměstí, Slavonice.* Výzkumná zpráva projektu NAKI 019. Praha: Akademie věd České republiky, Ústav teoretické a aplikované mechaniky, 2023.

vápno (stejně i v dalších vrstvách) bylo klasifikováno jako vzdušné (místy s výskytem hydraulické fáze), pálené z relativně čistého kalcitického mramoru (obsah CaCO3 kolem 90 %), a připravované nejpravděpodobněji hašením na práškový hydrát nebo na kaši přímo míchanou s pískem k použití. Plnivo této vrstvy tvořeno pískem, který svým charakterem, i v porovnání s místním materiálem, odpovídá místním zdrojům. Konkrétně se jedná o zrna ruly (převážně křemenné, méně živce, doplňkově slídy) proměnné frakce o velikosti max. do 10 mm. Použitý poměr složek pojiva ku plnivu byl stanoven na 1 : 2. Poměry jsou udány v objemových dávkách vápna hašeného na prach a suchého písku.[91] Na hrubý, nehlazený povrch jádrové omítky (možná záměrně zdrsněný) byla po zavadnutí nanášena probarvená omítka. Místy byly mezi vrstvami jádrové a probarvené omítky pozorovány vzduchové dutinky, v nichž (stejně jako v dalších místech celé porézní struktury) došlo k usazení zpětně rozpuštěného pojiva. V takových místech bylo sgrafito zřejmě dlouhodoběji vystaveno zvýšené vlhkosti, což rozpuštění zapříčinilo.

Probarvená omítka

Více pojená, jemnější vápenná omítka nanášená v tloušťce 3–5 mm. Pojivo je stejné jako u spodní vrstvy. Rozdíl pozorován v plnivu, které je jemnější frakce (částice písku do 2 mm). Probarvení je dáno nahrazením písku z menší části drceným dřevěným uhlím (částice o frakci pod 2 mm). Barevný kontrast tmavých, větších částic dřevěného uhlí, vyznívající především v odškrabaných plochách pozadí scén, je podpořen výskytem bílých pojivových částic (frakce do 2 mm), jejichž podíl je oproti použitému uhlí proporčně menší. Použitý podíl složek směsi byl stanoven na pojivo (opět vápno hašené na prach) ku písek ku uhlí v obj. poměru 1 : 0,7 : 0,6. Přičemž lze říci, že dřevěné uhlí a písek byly dávkovány přibližně v objemovém poměru 1 : 1.

Nátěrová vrstva

Jedná se o jednovrstvý čistě vápenný nátěr o tloušťce kolem 0,25 mm, který je místy spojený s podkladem, a lze tedy předpokládat, že byl nanášen ještě na čerstvou omítku. Kvalita dochování vrstvy nátěru ale prozatím neumožnila bližší specifikaci. Je však zřejmé, že na původní nátěr byly naneseny nejméně dvě další druhotné vrstvy, u nichž byla prokázána přítomnost prvků Si a Zn (pravděpodobně z plniva). Vrchní vrstva nátěru vykazovala luminiscenci v UV záření, což by mohlo poukazovat na možnou přítomnost organických příměsí, která však nebyla, stejně jako v ostatních vrstvách, prokázána. Prvková analýza SEM/EDS naopak poukázala na zvýšený obsah síry (S), která se do sgrafitových vrstev dostala nejspíše z vnějšího prostředí (zvýšený obsah SO_2 v ovzduší) a její přítomnost by mohla souviset s výskytem sádry detekované ve všech vrstvách. U vrstvy nátěru (stejně jako u matrice probarvené omítky) byla dále pozorována také síť kolmých trhlin, daná pravděpodobně smršťováním materiálu po jeho aplikaci.

[91] Pro přepočet byly i dále použity objemové/sypné hmotnosti: vápenná kaše 1300 kg/m^3 (sušina 0,45 hm.%), vápenný hydrát hašený na prach 740 kg/m^3, písek 1555 kg/m^3. Přídavek sádry nebyl uvažován.

3.4 Komplexní vyhodnocení průzkumu

3.4.1 Popis díla a jeho námět

Předmětem průzkumu byla čelní sgrafitová fasáda měšťanského domu čp. 538 (dříve čp. 108) ve Slavonicích, jenž tvoří nároží řadové zástavby, lemující jednu stranu Horního náměstí. Stavba vznikla pravděpodobně během 80. letech 16. století, potom co městská rada roku 1579 zakoupila pozemek v cípu Horního náměstí, kde nechala vystavět budovu pro účely zřízení obecního pivovaru.

Typologicky se jedná o jednopatrovou, štítově orientovanou stavbu s mansardovou střechou, která však neodpovídá původním renesančním formám. Ve své původní podobě byla patrně zakončena bohatě tvarovaným atikovým štítem, který byl, stejně jako celá plocha čelní fasády domu, zdoben šedě probarveným, stínovaným, figurálním sgrafitem. Sgrafitová výzdoba vznikla nejspíše nedlouho po samotné výstavbě domu. Historicky i výtvarně ji lze spojovat s dvěma sousedními fasádami, pojednanými stejnou technikou probarveného vápenného sgrafita, jež ve stejné době, v probarvené či neprobarvené podobě, dekorovalo fasády nejméně desítky slavonických domů. Bližší dataci či autorství se nepodařilo určit.

Jednoznačné je, že se podoba sgrafitové fasády v průběhu let proměnila. Ve 2. polovině 19. století proběhla stavební úprava, při níž byla fasáda obohacena o raně klasicistní prvky reprezentované zejména profilovanou kordonovou římsou, která průčelí členila na dvě patra v celé šířce stavby. Upravena byla i dispozice a profilace okenních otvorů. V letech 1967–68 proběhl první známý restaurátorský zásah, během nějž došlo k odkryvu renesanční omítkové vrstvy, jež byla v pozdějších letech do roku 2020 ještě nejméně dvakrát restaurována.

Plocha sgrafitové fasády je vizuálně rozvržena do celkem čtyř horizontálně orientovaných pásů s celkem dvaceti třemi výjevy. Vyobrazeny jsou zde starozákonní scény z knihy Genesis a Samsonova cyklu, které jsou členěny do jednotlivých, vedle sebe uspořádaných polí. Přičemž každé z polí je doplněno dekorativním rámováním rollwerkového typu, a většina i nápisovou páskou, odkazující na konkrétní kapitolu knihy Genesis, či Knihy soudců (u výjevů se Samsonem). Nejen díky dochovaným textům tak bylo v minulosti možné dohledat související grafické předlohy a určit náměty všech vyobrazených výjevů. Menší nepravidelná pole, daná dispozičním rozvržením okenních a dveřních otvorů, vyplňuje vedle rollwerkového ornamentu a neproškrábaných bílých pásků a plošek, i iluzivní architektura, nebo dvě figury s kartušemi.

3.4.2 Historický vývoj díla

3.4.2.1 Popis původní techniky

Sgrafitová výzdoba byla provedena tradiční vápennou technikou. Na neprobarvenou jádrovou omítku byla nanesena šedě probarvená vápenná omítka, v literatuře označovaná jako intonaco colorato. Probarvená vrstva byla zpravidla jemnější a obsahovala větší podíl pojiva než spodní jádrová omítka, která sloužila především pro vyrovnání a upravení savosti povrchu zdiva.[92] Chemicko-technologický průzkum potvrdil popsanou tradiční techniku, přičemž bylo na základě materiálových analýz odebraných vzorků možné stanovit přesné složení použitých směsí, a také poměr jejich složek.

Z analýz vyplynulo, že pro omítkové směsi byl použit převážně křemenný písek z lokálních zdrojů (velikost částic pro jádrovou vrstvu max. do 10 mm, pro probarvenou vrstvu do 2 mm), který byl míchán se vzdušným kalcitickým vápnem. Pro vrstvy jádrové omítky bylo pojivo mícháno s plnivem v obj. poměru 1 : 2. Vrstva intonaca colorata byla probarvena pomocí částic drceného dřevěného uhlí (částice o frakci 0,5–2 mm) a nanášena v tloušťce vrstvy 3–5 mm. Ve směsi byly obsaženy i další viditelné částice větší frakce, které byly popsány jako pojivové. V minimálním množství je zastoupena i drť pálené terakoty, která nemusela být do směsi přidávána záměrně. Vrstva probarvené omítky byla po zavadnutí opatřena čistě vápenným nátěrem. Po zavadnutí nátěru bylo do čerstvé omítky provedeno stínování prokletováím (tj. odebíráním a vtlačením bílého nátěru do povrchu probarvené omítky, čímž došlo ke snížení vrstvy vápenného nátěru, který se stal transparentnějším a vytvořil tím další tmavší barevný tón). Na závěr byla do čerstvé omítky pomocí kovových nástrojů provedena rytá kresba, která odhalila spodní probarvenou vrstvu. Kresba byla mělká, místy pouze vtlačená a hrany vrypů jemně zaoblené.

Rytá kresba byla použita také pro rozvržení denních dílů. Jelikož bylo nutné pracovat pouze do čerstvé omítky, vrstva probarvené omítky byla nanášena v pásech, standardně kopírujících výšku patra lešení (tzv. pontate). V rámci fasády, rozvržené do horizontálně členěných pásů, je možné hranice denních dílů sledovat v okrajových páskách, sledujících geometrické členění plochy fasády. Pro rozvržení většiny rovných linií, zejména rozdělení rámců jednotlivých polí, byla použita rytá rozkresba podle pravítka. Lze ji sledovat i v oblasti nápisových pásek, kde nebyla použita jen pro rozvržení motivu, ale i jako podpůrná linka pro později vyryté písmo textu. Plochy pozadí a místa největších stínů byly řešeny mělkým odrytím povrchové nátěru v celé ploše.

Až při současném restaurování byly objeveny fragmenty povrchu dokládající původní techniku sgrafita. V oblasti nad vstupním portálem (v poli s pravým štítonošem) bylo

[92] WICHTERLOVÁ, 2015 (viz pozn. 46), s. 15.

po navlhčení povrchu sgrafita možné lokálně sledovat ztenčený charakter bílé povrchové vrstvy, který sledoval modelaci vyobrazených prvků. Tyto nálezy měly přímý vliv na zvolenou koncepci.[93]

Z dřívějších průzkumů, provedených v minulosti i na půdě fakulty, vyplynulo, že přítomnost bílých pojivových částic v omítkových vrstvách svědčí o použití vápna vyhašeného tradičním způsobem na prach. [94] Pro vápenné nátěry pak mohlo být pravděpodobněji používáno vápno hašené v přebytku vody, tzv. vápenná kaše, která neobsahuje nevyhašené karbonátové částice, a tedy hrudky, které by se objevovaly v nátěru. Pro toto použití nebyla vápenná kaše dál upravována, pouze ředěna vodou dle potřeby.[95]

3.4.2.2 Druhotné vrstvy a zásahy

V minulosti bylo sgrafito překryto několika vrstvami vápenného nátěru a novou omítkovou vrstvou, přičemž právě pro tyto účely, s cílem lepšího přilnutí nových vrstev, byl celý povrch sgrafita napekován. Ve 2. polovině 19. století byla fasáda osazena profilovanými architektonickými prvky, jejichž umístění místy poškodilo původní omítkové vrstvy sgrafita natolik, že došlo k úplné ztrátě originálu. Zřejmě největší poškození způsobilo ukotvení mohutné kordonové římsy, která až do odkryvu v roce 1967, kdy byly tyto druhotné vrstvy sejmuty, probíhala v celé šířce stavby mezi okenními otvory, a členila tak průčelí na dvě patra. Upravena byla i ostění okenních otvorů dekorovaných šambránami. V těchto oblastech byly proto již při restaurování v letech 1967–68 provedeny plošné rekonstrukce omítkových vrstev.

Po detailním přezkoumání in situ, a na základě informací získaných z dochovaných dokumentací předchozích restaurátorských zásahů, bylo možné datovat celkem tři fáze restaurování sgrafitové fasády (předcházející současné fázi 2020–2023). V souvislosti získaných poznatků bylo možné blíže rozklíčovat a definovat oblasti druhotných doplňků.[96]

Tmely v oblasti ostění okenních otvorů byly přisouzeny dvěma nejstarším restaurátorským zásahům. Do jaké míry se však jedná o dílo prvního zásahu z let 1967–68, a v jakém množství byla hmota ostění doplněna, či znovu vybudována až při následujícím zásahu v roce 1989 nebylo pro absenci podkladů možné určit.[97] Václav Špale sice popisuje rozdílnost tmelů a odlišuje značně více degradovaný stav tmelů ze 60. let., nikde však blíže nespecifikuje jejich lokalizaci

[93] Přesná lokalizace dochovaného fragmentu stínování a fotografie jsou součástí přiložené zprávy chemicko-technologického průzkumu. Viz Příloha 2. (obrázky DSC_6058 a DSC_6069)

[94] Výsledky průzkumu ve své práci shrnuje Jana Waisserová. – WAISSEROVÁ, Jana. *Figurální sgrafitová výzdoba s landsknechty na fasádě domu čp. 545 v ulici Boženy Němcové ve Slavonicích.* [online] Diplomová práce. Litomyšl: 2020. Univerzita Pardubice. Fakulta restaurování. s. 61. Dostupné z Digitální knihovny UPCE: https://dk.upce.cz/handle/10195/76785. [cit. 2024-02-21]

[95] Tématem tradiční přípravy vápna se podrobněji zabýval například Jan Válek – VÁLEK, Jan. Replika výroby vápna. In: DRDÁCKÝ, Miloš et al. (ed.). *Příspěvek technických věd k záchraně a restaurování památek*. [online] Praha: Ústav teoretické a aplikované mechaniky AV ČR, 2015. s. 149–161. e-ISBN 978-80-86246-49-9. DOI 10.21495/49-9. Dostupné z: https://www.itam.cas.cz/publications/10.21495/49-9.html. [cit. 2024-02-21]

[96] Přesná lokalizace dochovaných původních omítek a rozsahu doplněných ploch, rozdělených dle doby vzniku, je uvedena v grafické dokumentaci. Viz kapitola 12.

[97] KOLÁŘ, 1989 (viz pozn. 5).

či složení.[98] Přesná receptura omítkové směsi použité pro doplňky, na jejímž základě by bylo možné materiálovou analýzou druhotné vrstvy rozlišit, nebyla v dokumentaci z roku 1989 uvedena, a k předchozímu, prvnímu zásahu neexistuje ani samotná dokumentace. Dochované tmely byly však nejspíše dobarvovány pigmenty.

V rámci popisovaných zásahů, z let 1967–68 a 1989, byla tzv. rekorozní metodou obnovena odplavená povrchová vápenná vrstva, při jejímž doplnění došlo k vyplnění struktury povrchu a zanesení jemnější ryté kresby.[99] Ta byla často po několika obnovách provedených tímto způsobem pozměněna, či potlačena natolik, že nebylo možné její přesné čtení, které mohlo vést až k desinterpretaci námětu při další revizi sgrafita.[100] Velmi kompaktní a silnou vrstvu takto obnoveného vápenného nátěru bylo možné ve fragmentu sledovat v oblasti za okapovým svodem, kde byla zřejmě použita i pro dorovnání povrchu se sousední fasádou a při předchozích restaurátorských zásazích nebyla důsledně odstraněna.

Rozsáhlý restaurátorských zásah na fasádě domu čp. 538 proběhl v roce 1998–99, kdy byly pod vedením Václava Špaleho, s cílem revidovat renesanční podobu sgrafitové výzdoby, odstraněny téměř veškeré druhotné vrstvy. Rekonstrukce ploch bylo možné provést dle dohledaných grafických předloh, o jejichž nalezení a přiřazení k jednotlivým výjevům se už v 60.–70. letech 20. století zasloužila Milada Lejsková-Matyášová.[101] Ponechány byly víceméně pouze rekonstrukce omítkových vrstev v oblasti okenních ostění. Chybějící hmota, zejména v páse kordonové římsy, kolem ponechaných ostění, v oblastech pod korunní římsou, nebo přízemního soklu, včetně poloviny výšky první spodní řady sgrafita byla plošně rekonstruována. Přesný rozsah doplňků, a zároveň tedy i plochy originálu s ponechanými dřívějšími rekonstrukcemi, je znám z fotografické dokumentace zásahu pořízené ve stavu po odstranění nevyhovujících doplňků před zahájením tmelení. Oproti doplňkům z předchozích zásahů jsou tyto tmely ve struktuře viditelně jemnější, světlejší, obsahují větší množství částic cihlové drti. Receptura použité směsi byla uvedena v restaurátorské zprávě z roku 2003.[102] Její konkrétní složení je uvedeno v souhrnné tabulce předchozích zásahů, která je součástí kapitoly 3.1.5 Předchozí restaurátorské zásahy a průzkumy (viz Tabulka 1). Některé odškrabané plochy pozadí výjevů byly viditelně ztmaveny, patrné byly i tmavé retuše imitující neexistující plastické vrypy (šrafy). Tyto retuše pravděpodobně byly prováděny při všech proběhlých zásazích.

V roce 2020 byla část fasády domu zasažena krupobitím, které poškodilo zejména druhotné omítkové vrstvy, jež bylo nutné zajistit. Následně bylo rozhodnuto o provedení celkové revize sgrafitové fasády a její konzervaci, která proběhla během roku 2022 a v roce 2023.

[98] ŠPALE, 2009a (viz pozn.28), s. 144.
[99] Metoda byla podrobněji popsána výše v kapitole 3.1.5 Předchozí restaurátorské zásahy a průzkumy v části zabývající se právě zásahem z let 1967–68.
[100] ŠPALE, 2009a (viz pozn. 28), s. 141–144.
[101] LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, 1970 (viz pozn. 4), s. 389–391.
[102] ŠPALE, 2003 (viz pozn. 43), s. 7.

3.4.3 Stav díla, poškození a jeho příčiny

V rámci vizuálního a perkusního průzkumu byl zkoumán stav všech omítkových i povrchových vrstev sgrafita. Popsaný stav a lokalizovaná poškození byly zaznamenány v grafické dokumentaci díla.[103]

Původní omítkové vrstvy jsou dochovány pouze částečně. Značný vliv na současný stav sgrafitové fasády měly, vedle přímého působení povětrnostních vlivů, i předchozí restaurátorské zásahy a stavební úpravy. V jejich důsledku bylo poškozeno množství renesančních omítek, či došlo k úplné ztrátě originálu. Plošně postižena byla také povrchová vrstva vápenného nátěru, která se v původní podobě dochovala pouze ve fragmentech.

Ukotvením nového okapového svodu byla značně zasažena i oblast u hranice se sousední fasádou, kde vzniklo několik na zdivo odkrytých defektů. V těchto místech bylo možné sledovat odhalenou omítkovou skladbu a současný stav spodních omítkových vrstev.

Původní jádrová omítka působila ve hmotě kompaktní, a kromě částečné ztráty soudržnosti materiálu, nevykazovala větší známky poškození. Méně soudržná byla ve hmotě většina druhotných tmelů peků, u nichž docházelo vlivem ztráty koheze k drolení materiálu. Velkoplošné druhotné rekonstrukce byly ve hmotě kompaktní, oproti originálu však výrazně měkčí. Na základě rozdílných fyzikálních vlastností doplněného materiálu došlo k oddělení vrstvy tmelů od hmoty originálu, a vzniku množství povrchových prasklin, které tak bylo možné lokalizovat zejména při hranicích originální a doplněné omítkové vrstvy. Rozsáhlá prasklina byla lokalizována v levém spodním rohu scény *„Šimon a Lévi zachraňují svou sestru Dinu“*, odkud probíhala přes střed výjevu až do oblasti nápisové pásky. Růst praskliny podpořilo zatékání vlhkosti, kterému bylo nutné zamezit v případě všech defektů. Vlivem pronikající vlhkosti dochází zejména při přemrznutí k objemovým změnám ve struktuře materiálu, které působí ztráty schopností adheze i koheze, a tím degradaci materiálu a možné oddělení vrstev.

V různé hloubce omítkových vrstev bylo v celé ploše sgrafita lokalizováno značné množství dutin, které vznikly právě v důsledku ztráty adheze probarvené omítkové vrstvy od vrstvy jádrové omítky, nebo oddělením jednotlivých probarvených omítkových vrstev mezi sebou. Většina dutin se vyskytovala u hranice originálu s druhotně doplněnými omítkovými vrstvami, které byly, jak bylo již výše popsáno, narušeny i u povrchu a odprasknuty od hmoty.

Povrchová vrstva vápenného nátěru byla v rámci celé plochy různorodá. Většinově byla vrstva nátěru ztenčená, pravděpodobně vlivem povětrnostních vlivů, jejichž důsledek mohl zintenzivnit mechanický oděr (vzniklý například i při krupobití). Lokálně vrstva zcela chyběla. Jinde zesílená, vápencovou moučkou plněná, druhotně doplněná povrchová vrstva byla naopak kompaktní. Lišila se i barevností, která mohla být dána druhotnými retušemi. Nažloutlé zbarvení mohlo být způsobeno degradací organického pojiva, jež možná bylo do retušovací barvy přidáváno. Povrch

[103] Kapitola 11 Grafická dokumentace – *Zákres č. 2* a *č. 6*.

sgrafita byl celoplošně pokryt vrstvou prachových depozitů a dalších atmosférických nečistot, či nečistot živočišného původu.

4 Zkoušky technologií a materiálů

Naprostá většina navrhovaných, a posléze volených postupů pro tento restaurátorský zásah byla stanovena, ověřena a schválena už v rámci předchozí etapy restaurování, na niž tento zásah plynule navazuje. Pro výčet volených materiálů navrhovaných k použití se tak lze odkázat na dokumentaci předchozího zásahu, a také na restaurátorskou dokumentaci akutního zajištění, které proběhlo nedlouho po zmiňovaném poškozujícím krupobití v roce 2020.[104]

Blíže bylo v této fázi restaurování nutné ověřit receptury nátěrů pro prováděné retuše. Bylo blíže pracováno s barevností, intenzitou a způsobem aplikace doplňovaných nátěrů. Současně bylo ověřováno i dříve stanovené množství disperze přidávané do barev. Byla hledána vhodná míra a způsob nasazení světel, která imitují techniku původního stínování. Výsledné ověřené postupy, i konkrétní prostředky a materiály, jak pro finální krok retuší, tak všechny ostatní provedené kroky, jsou popsány v dokumentaci restaurátorského zásahu (viz kapitola 6).

[104] HORÁKOVÁ a WAISSEROVÁ, 2020 (viz pozn. 7). – HORÁKOVÁ a WAISSEROVÁ, 2022 (viz pozn. 8).

5 Koncepce restaurátorského zásahu

Na základě vyhodnocení provedeného, výše popsaného průzkumu restaurovaného díla byla po konzultacích se zástupci památkové péče a vlastníkem díla stanovena koncepce restaurování. Téměř v kompletní podobě byla koncepce restaurování definována už během 1. etapy restaurování, provedené v roce 2022, na níž tento zásah plynule navazuje.

Prvotním záměrem bylo zajištění a následná konsolidace sgrafitové fasády poškozené krupobitím, při němž lokálně došlo k vytlučení omítkové vrstvy, zejména v ploše druhotných tmelů, které jsou měkčí než originální omítkové vrstvy. Bylo nutné zrevidovat celý povrch sgrafita, vzniklá poškození s cílem zamezení průniku srážkové vody vyspravit, a nové doplňky vizuálně zapojit. Receptura nově doplňovaného tmelu byla volena se snahou maximálního připodobnění se doplňovaného materiálu originální vrstvě. Její receptura sleduje výsledky materiálových analýz původní omítkové vrstvy. Koncepčně byl respektován a následován přístup uplatněný již v rámci restaurátorského zásahu vedeného Václavem Špalem v roce 1998-99, doplněný a upravený pouze v drobné míře. Odlišně bylo přistoupeno k retuši. Na základě zjištění a dokladů komplexního průzkumu o dochování původní prokletem stínované vrstvy, byl uplatněn nový způsob retuše směřující k napodobení původního stínovaného vzhledu sgrafita. Navržená technika retuše spočívá v práci se světlem a jeho lokálním nasazením tak, aby byla podpořena plasticita výjevu sledující modelaci vyobrazených prvků.

V rámci revize povrchu sgrafita byly odstraněny všechny druhotné, esteticky a technicky nevyhovující, doplňky. Nejčastěji poškozené ztrátou schopnosti koheze materiálu, nebo oddělením od hmoty originálu v důsledku ztráty schopnosti adheze k podkladu. Kompaktní druhotné tmely, které po porovnání s grafickou předlohou nevykazovaly kompoziční nesrovnalosti, nebo nezkreslovaly čitelnost a porozumění vyobrazenému výjevu, byly ponechány. Ke změnám a úpravám v rámci jednotlivých výjevů bylo přistoupeno pouze lokálně, vždy na základě doložených grafických předloh, za účelem objasnění ryté kresby a zlepšení čitelnosti originálu. Míra prováděných barevných i plastických rekonstrukcí byla konzultována se zástupci obou složek památkové péče a s investorem.

6 Dokumentace restaurátorského zásahu

6.1 Postup restaurátorských prací

6.1.1 Odstranění povrchových depozitů a nesoudržných druhotných vrstev

V prvním kroku byl mechanicky ometením jemným kartáčem očištěn povrch sgrafita od prachových depozitů a dalších nečistot živočišného původu. Důkladné čištění povrchu bylo provedeno až v pozdější fázi zásahu. V rámci tohoto kroku byly dále odstraněny nesoudržné nebo výrazně zesílené druhotné vrstvy zejména v oblasti za okapovým svodem dešťové vody, kde došlo k překryvu omítkových vrstev s fasádou sousedního domu. Pomocí skalpelu nebo restaurátorského kladívka byly z povrchu sgrafita odstraňovány především silné vrstvy vápenného, vápencovou moučkou plněného nátěru ze dvou nejstarších zásahů. Nevyhovující druhotné tmely, u nichž nehrozilo uvolnění, byly z větší části odstraněny až po strukturálním zpevnění omítkových vrstev a injektáži.

6.1.2 Strukturální konsolidace a injektáž dutin

Poklepem odhalené dutiny v omítkových vrstvách byly vyplněny injektážní směsí na bázi hydraulického pojiva *Ledan TC1 Plus* s přidáním vápencové moučky *Omyocarb 5 VA* v obj. poměru 2 : 1. Ošetřovány byly pomocí navrtaných otvorů, jejichž počet a lokace byly voleny tak, aby co nejméně zasáhly do integrity díla. V prvním kroku byly dutiny vyčištěny od prachu pomocí vyfukovacího balónku a předvlhčeny vodou, která umožnila snadnější průnik následně aplikovaným konsolidačním materiálům. Pro obnovení a podpoření koheze omítkových vrstev byla, v kroku předcházejícím aplikaci injektážní směsí, použita vápenná nanosuspenze CaLoSil E25 ředěná v obj. poměru 1 : 4 s technickým lihem. Po krátké technologické pauze, v řádu 10–15 minut, byly dutiny postupně vyplněny injektážní směsí.

6.1.3 Odstranění nevyhovujících druhotných tmelů

Po zpevnění omítkových vrstev a vyplnění dutin injektážní směsí bylo přistoupeno k odstranění technicky, a z části i esteticky, nevyhovujících doplňků z předchozích restaurátorských zásahů. Byly odstraněny druhotné tmely poškozené odprasknutím od hmoty podkladu a nesoudržné doplňky, u nichž hrozilo riziko zatékání srážkové vody do struktury omítkových vrstev a zdiva. Jako esteticky nevyhovující byly odstraněny tmely, které představovaly vizuálně rušivý element v ploše sgrafita. Nevyhovující druhotné doplňky byly vytlučeny pomocí restaurátorského kladívka nebo seškrábnuty skalpelem. Hmota doplňku byla vždy odstraněna do takové hloubky, kde ještě docházelo k drolení materiálu. Největší část z hmoty

sgrafita byla odebrána v oblasti za okapním svodem, a to již v počáteční fázi prováděných, výše popsaných, restaurátorských prací.

6.1.4 Čištění

Po odstranění nevyhovujících tmelů byl povrch fasády očištěn od nesoudržného materiálu suchou metodou pomocí tlakového vzduchu. Následovalo mokré čištění, jež mělo za cíl odstranit zbylé nečistoty, které se nepodařilo odstranit suchou cestou. Pomocí měkkých kartáčů byly dočišťovány především prachové depozity ulpělé ve struktuře povrchu sgrafita. Čištění postupovalo v pásech od shora dolů. Povrch byl postupně vlhčen vodou z vodního řadu pomocí střičky, čištěn měkkými kartáči a znovu oplachován, přičemž vymývané nečistoty byly spolu se stékající vodou zachytávány houbou.

6.1.5 Konsolidace hmoty otevřených defektů

Po očištění povrchu sgrafita bylo přikročeno k druhé části konsolidace. Vzhledem k současnému stavu omítkových vrstev, a v kombinaci s aplikací konsolidačního prostředku do struktury dutin během injektáže, nebyla další hlubší strukturální konsolidace nutná. K dalšímu zpevnění bylo přistoupeno především za účelem obnovení soudržnosti materiálu otevřených defektů před tmelením. Metoda aplikace spočívala v napouštění zpevňovacích prostředků štětcem do otevřené struktury defektů, které vznikly zejména odstraněním nevyhovujících tmelů. Byla zvolena kombinace organokřemičitého konsolidačního prostředku *KSE 100* a vápenné nanosuspenze *CaLoSil E25* (míchaná s lihem v obj. poměru 1 : 4). Mezi použitím jednotlivých prostředků musela být dodržena technologická pauza 24 hodin. Oba konsolidanty byly do struktury napouštěny ve dvou až třech cyklech, přičemž u organokřemičitého prostředku bylo postupováno metodou aplikace „wet to wet“, kdy dochází k hlubší penetraci prostředku do struktury. V dalším kroku byla aplikována vápenná nanosuspenze *CaLoSil E25,* která reakci katalyzovala. Ošetřené plochy byly vždy po nanesení prostředku zavlhčeny vodou, čímž se předešlo tvorbě zákalů na povrchu.

Před zahájením další fáze restaurátorského zásahu následovala vzhledem k dočasné hydrofobitě povrchu, vzniklé po aplikaci organokřemičitého konsolidačního prostředku, technologická pauza 4 dní. Poté mohla být zahájena fáze tmelení.

6.1.6 Tmelení a rekonstrukce

Odhalené okraje originálních omítek nebo větších tmelů byly zajištěny pomocí jemného vápenného tmelu. Jednalo se o směs vápenného hydrátu a písku frakce 0–2 mm míchané v obj. poměru 1 : 1. Stejný tmel byl použit i pro dorovnání vrstvy jádrové omítky. V oblastech hlubších defektů byl tmel nanášen v několika tenkých vrstvách tak, aby vždy každá vrstva

dostatečně zavadla. Celý podklad byl vždy před aplikací tmelu důkladně provlhčen. Pro správné vytvrdnutí nově nanesených tmelů byl povrch vlčen i po vytmelení.

Intonaco colarato bylo tmeleno probarvenou vápennou směsí, jejíž složení bylo odvozeno od receptury použité při obnově sousední fasády domu čp. 537. Tato receptura byla dále pouze poupravena tak, aby výsledné doplňky ve struktuře a barvě odpovídaly originální vrstvě. Tmel byl nanášen kovovou špachtlí, a jeho povrch následně upraven pomocí mikroporézní houbičky tak, aby strukturou napodoboval povrch originální vrstvy. Intenzivnějším odtupováním pomocí houby se například docílilo tmavší barevnosti a hrubší struktury výsledného tmelu, čehož se využilo zejména v plochách pozadí, kde byla barevnost velkoplošně odškrabaných ploch tmavší.

Složení probarvené omítky:

Tmel byl smíchán z 18 obj. dílů vápenného hydrátu, 3 obj. dílů písku Tasovice (velikost zrna 0–2 mm), 3 obj. dílů lesního písku (velikost zrna 0–2 mm), 6 obj. dílů dřevěného uhlí, 1 obj. dílu karbonátových částic a s přídavkem dřevěného uhlí v poměru 150 ml na 5 fanek směsi.

V rámci tmelení došlo i k lokálním úpravám a rekonstrukci ryté kresby s cílem obnovení čitelnosti kompozice. Úpravy byly provedeny u výjevu Simeon a Lévi zachraňující svou sestru Dinu, a to v oblasti při pravém dolním rohu, kde jsou vyobrazeny postavy tří vojáků v popředí scény. Po důkladném přezkoumání kresby dochované vrstvy a jejím porovnání in situ s nalezenou grafickou předlohou, bylo rozhodnuto o eliminaci rytých linií v plochách druhotných doplňků a obnovení hlavních, zřetelně potlačených rytých linií v oblasti originálu. Bylo tak docíleno zjednodušení ryté kresby, které přispělo k objasnění čitelnosti zobrazených figur.

V největším rozsahu bylo doplnění probarvené omítkové vrstvy a ryté kresby nutné v oblasti za okapovým svodem, zahrnujícím plochu dekorativního rámování, které lemuje jednotlivé výjevy vždy v zrcadlově převrácené kompozici z levé a pravé strany. Nejspíše i vlivem nedůslednosti předchozích restaurátorských zásahů byla tato oblast značně zanedbaná. Rytá kresba zde zanikla pod druhotnými vrstvami, či zcela chyběla. Tento fenomén bylo možné sledovat v případě obou restaurovaných výjevů, jejichž pravá část rámování zabíhá do kraje fasády s okapovým svodem. Po porovnání s dochovanou levou částí rámování tak bylo přistoupeno ke kresebné rekonstrukci doplňované části výjevu, která byla provedena fixou na průhledný igelit. Takto vytvořená kresba byla po vytmelení rekonstruované plochy použita jako pauza, tedy šablona, přes níž byly kovovým nástrojem do čerstvé omítky protlačeny základní linie. Následně byly přenesené linie vyryty a plochy pozadí a stínů plošně odškrábnuty nebo pojednány šrafou. Charakter linií a vedení šraf sledovaly podobu originální ryté kresby.

6.1.7 Retuš

Lomený vápenný nátěr

Nově provedené tmely a plochy se ztrátou vrstvy vápenného nátěru bylo nutné zapojit a celou plochu vizuálně sjednotit. K tomu byl jednotně použit lomený vápenný nátěr, připravený smícháním vápenné kaše s přídavkem dříve navrženého akrylátového pojiva *Dispersion K9*, zředěného s demineralizovanou vodou v obj. poměru 1 : 19 (obj. koncentrace 2,5 %). K tónování nátěru byly v jeho finální podobě použity tyto pigmenty: umbry přírodní a pálená, siena pálená, čerň železitá a okr žlutý. Nátěr byl aplikován metodou evokace, tedy válením kulatého štětce po povrchu reliéfu, aby nanášená barva ulpívala nejprve v největších hloubkách a nebyla nátěrem vyplněna a zaslepena celá struktura povrchu.[105] Nátěr byl aplikován v postupných krocích s ohledem na modelaci, dle potřeby byl pak lokálně doplněn.

Konturovací tmavý lazurní nátěr

Ryté linie v oblastech druhotných doplňků zanikající v rámci výjevu byly podpořeny konturovací barvou tmavého odstínu, jež obsahovala pouze minerální pigmenty pojené akrylátovou disperzí *Dispersion K9,* použité pro tento účel v obj. koncentraci 1,613 % (míchané v obj. poměru 1 : 30 s demineralizovanou vodou). Pro dosažení vhodné barevnosti byly smíchány pigmenty: umbra pálená a umbra přírodní s majoritním poměrem černě.

Vápenný nátěr pro nasazení světel

Pro nasazení světel a zvýraznění modelace, která byla původně budována pomocí v různé míře prokletovaných ploch, byl použit druhý tón bílé – čistý vápenný nátěr bez pigmentů, opět ředěný s 2,5% *Dispersion K9* (míchané opět v obj. poměru 1 : 19 s demineralizovanou vodou). Byla sledována podoba modelace v dohledaných grafických předlohách a pracováno s principy perspektivy a výstavby prostoru. Barva byla na zvolených místech aplikována štětcem.

[105] Blíže v článku WICHTERLOVÁ, 2021 (viz pozn. 65), s. 53–62.

6.2 Použité materiály

6.2.1 Injektáž

- *CaLoSiL E 25*, vápenná nanosuspenze, výrobce: IBZ Salzchemie GmbH & Co. KG
- *Technický líh*, ethanol 96 %, organické rozpouštědlo, výrobce: Severochema, ČR
- *Ledan TC1 Plus,* injektážní prostředek na hydraulické bázi, výrobce: Tecno Edile Toscana
- Vápencová moučka *Omyocarb 5 VA*, výrobce: Aqua Bárta

6.2.2 Konsolidace

- *CaLoSiL E 25*, vápenná nanosuspenze, výrobce: IBZ Salzchemie GmbH & Co. KG. Ve směsi s lihem v obj. poměru 1 : 4.
- *Technický líh*, ethanol 96 %, organické rozpouštědlo, výrobce: Severochema, ČR
- *Remmers KSE 100,* konsolidant na organokřemičité bázi, výrobce: Remmers s.r.o.

6.2.3 Tmelení

- Vápenný hydrát
- Kopaný křemičitý písek, frakce 0–2 mm, původ: Pískovna Tasovice, Znojmo
- Lesní písek, frakce 0–2 mm, původ: stará pískovna Slavonice[106]
- Drcené dřevěné uhlí

6.2.4 Retuš

- Vápenný hydrát
- *Dispersion K9*, vodná akrylátová disperze, koncentrace 49,5–50,5% (hm.), distributor: Kremer Pigmente GmbH & Co. KG, Německo
- Práškové minerální pigmenty, distributor: Kremer Pigmente GmbH & Co. KG, Německo

[106] VÁLEK, Jan; SKRUŽNÁ, Olga; WICHTERLOVÁ, Zuzana; WAISSEROVÁ, Jana; MAŘÍKOVÁ-KUBKOVÁ, Jana et al. *Podle starého vzoru: rekonstrukce malt, sgrafit a štuků.* Praha: Ústav teoretické a aplikované mechaniky AV ČR, 2021. s. 114.

6.3 Doporučený režim památky (pokyny pro údržbu)

Jelikož je dílo v exteriéru neustále exponována přírodním klimatickým a povětrnostním podmínkám, dochází k jeho degradaci kontinuálně. Největší riziko vzniku poškození ovšem představuje možné zatékání a smáčení povrchu dešťovou vodou. Je proto nutné v největší možné míře omezit všechny potencionální zdroje vlhkosti. Doporučuje se především pravidelná kontrola funkčnosti a stavu okapů a okapových svodů, stejně jako střešní krytiny. Současně je doporučena také pravidelná revize stavu omítkových vrstev a preventivní ošetření defektů, aby bylo předejito průniku srážkové vody (a dalších zdrojů vlhkosti) do jejich struktury, nebo i hlouběji do zdiva. Také je žádoucí zamezit zatékání vody z terénu k patě fasády. Nedoporučuje se používat posypové soli na přiléhající chodník v zimních měsících. Soli pronikají do zdiva a jsou častou příčinou poškození soklových partií. Nežádoucí je výskyt ptactva či hmyzu, především jejich uhnízdění.

7 Závěr

V rámci provedeného zásahu došlo k revizi technicky a esteticky nevyhovujících tmelů zejména v pecích. Velkoplošné tmely byly vzhledem k jejich technickému stavu a výtvarnému působení ponechány. Dále došlo k celkové konsolidaci i hloubkové injektáži omítkových vrstev a k barevnému scelení povrchu sgrafita.

Nově byla na této fasádě prokázaná technika stínování prokletováním, kdy byl zavadlý vápenný nátěr utahován kovovými nástroji, a tím redukován a vtlačován do probarvené omítkové vrstvy. Protože není možné tento postup úpravy na suché omítce opakovat, bylo přistoupeno k obnově modelace v malířské technice nasazením největších světel. V závěrečné fázi retuší byl tak na povrch sgrafita lokálně nanášen čistý vápenný nátěr, který byl oproti lomenému bílému nátěru, použitému v celé ploše pro doplnění povrchové vápenné vrstvy, kontrastně světlejší a modelaci podpořil. Došlo tak k vizuálnímu posunu prezentace fasády, kdy doplněná retuš imituje původní prostorové působení sgrafita.

Z technologické stránky zásah navázal na předchozí postup nastavený v roce 2022 v 1. etapě zásahu. Způsob a míra retuše byly nastaveny v 2. etapě v roce 2023. V rámci restaurování byl proveden rozšířený přírodovědný průzkum původní techniky renesančního sgrafita a podrobně popsané jednotlivé vrstvy a jejich složení.

V rámci průzkumu předchozích zásahů byly dohledány dostupné dokumentace, na jejichž základě bylo uceleno povědomí o dataci, rozsahu, průběhu, či koncepcích jednotlivých zásahů. Současně bylo možné blíže poznat i použité postupy, materiály a receptury. Tyto získané informace byly systematicky včleněny do přehledové tabulky (viz Tabulka 1. Restaurátorské zásahy a použité materiály na fasádě domu čp. 538).

8 Seznam použité literatury a pramenů

8.1 Seznam použité literatury

Bible, překlad 21. století. 5. opravné vyd. Praha: Biblion, 2018. ISBN 978-80-87282-37-3

BLAŽÍČEK, Oldřich J. a Jiří KROPÁČEK. *Slovník pojmů z dějin umění: názvosloví a tvarosloví architektury, sochařství, malby a užitého umění*. Vyd. 2. Praha: Aurora, 2013. ISBN 978-807-2991-044.

LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, Milada. K ikonografii a restituci sgrafitového reliéfu tří renesančních domů ve Slavonicích. *Umění*. 1970, **XVII** (4), 383–394. ISSN 0049-5123.

MÍCHALOVÁ, Zdeňka. *Měšťané, umělci, řemeslníci: výtvarná kultura v Telči a Slavonicích v době renesance*. Brno, 2020. Maturandum. ISBN 978-80-210-9691-2.

NEJEDLÝ, Vratislav et al. Metodika památkové péče – pracovní seminář ve Slavonicích. K restaurování sgrafitové výzdoby fasád. *Zprávy památkové péče*, 2005, **65** (3), 253–259. ISSN 1210-5538.

RUSINA, Ivan a ZERVAN, Marian. Príbehy Starého zákona. Ikonografia. Bratislava, 2006. ISBN 80-8059-105-9.

ŠPALE, Václav. Problémy restaurování již restaurovaných sgrafit. *Zprávy památkové péče*. 2003, **63** (6), 389–403. ISSN 1210-5538.

ŠPALE, Václav. Problémy restaurování restaurovaných sgrafit na příkladech figurálních sgrafit ve Slavonicích. In: Vladislava Říhová (ed.*), Sgrafito 16.–20. století. Výzkum a restaurování*, Litomyšl – Pardubice 2009, 139–147.

ŠPALE, Václav. Vynucená totální rekonstrukce renesanční sgrafitové fasády domu čp. 517 ve Slavonicích. In: Vladislava Říhová (ed.*), Sgrafito 16.–20. století. Výzkum a restaurování*, Litomyšl – Pardubice 2009, 135–138.

VÁLEK, Jan. Replika výroby vápna. In: DRDÁCKÝ, Miloš et al. (ed.). *Příspěvek technických věd k záchraně a restaurování památek*. [online] Praha: Ústav teoretické a aplikované mechaniky AV ČR, 2015. s. 149–161. e-ISBN 978-80-86246-49-9. DOI 10.21495/49-9.
Dostupné z: https://www.itam.cas.cz/publications/10.21495/49-9.html. [cit. 2024-02-21]

VÁLEK, Jan; SKRUŽNÁ, Olga; WICHTERLOVÁ, Zuzana; WAISSEROVÁ, Jana; MAŘÍKOVÁ-KUBKOVÁ, Jana et al. *Podle starého vzoru: rekonstrukce malt, sgrafit a štuků.* Praha: Ústav teoretické a aplikované mechaniky AV ČR, 2021. ISBN 978-80-86246-95-6.

WAISSER, Pavel. Renesanční sgrafito: technika a technologie. In: WAISSER, Pavel (ed.). *Sgrafita zámku v Litomyšli.* Litomyšl–Pardubice: Národní památkový ústav, 2011. s. 71–75. ISBN 978–80–904097–9-8.

WICHTERLOVÁ, Zuzana. *Průzkum techniky renesančního sgrafita*. Univerzita Pardubice, 2015. ISBN 978-80-7395-930-2.

WICHTERLOVÁ, Zuzana. Současné a minulé přístupy k retuši a rekonstrukci renesančních sgrafit. "Rekorozní metoda" retuše sgrafit versus metoda "Evokace štětcem." In: *Obnova památek 2021: Sgrafito*. Praha: Studio Axis, 2021. s. 53–62. ISBN 978-80-906762-2-0

8.2 Seznam použitých pramenů

ČERVINKA, Josef et al. *Restaurování sgrafitové fasády domu čp. 479.* Dokumentace restaurátorského zásahu. 2002. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 2986.

HORÁKOVÁ, Oldřiška. WAISSEROVÁ, Jana. *1, etapa restaurování renesanční sgrafitové fasády poničené krupobitím. Bývalý pivovar, dům čp. 538, Horní náměstí Slavonice.* Restaurátorská dokumentace. Zahořany, 2022. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 6765.

HORÁKOVÁ, Oldřiška. WAISSEROVÁ, Jana. *Akutní zajištění sgrafitové fasády čp. 538, Horní náměstí ve Slavonicích poničené krupobitím dne 6. 6. 2020*. Dokumentace restaurátorského zásahu. Zahořany, 2020. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 6499.

KALDYOVÁ, M. KOLÁŘ, Miroslav. ŠONKA, Miloslav. *Restaurování sgrafitové výzdoby domů čp. 536 a 537.* Dokumentace restaurátorského zásahu. 1990. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 921.

KOLÁŘ, Miroslav. *Sgrafitová výzdoba domu čp. 517*. Restaurátorská zpráva. 1989. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 826.

KOLÁŘ, Miroslav. *Slavonice – Sgrafitová výzdoba domu čp. 538/108.* Restaurátorská zpráva. Praha, 1989. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 827.

KRHÁNKOVÁ, Kateřina. *Restaurování části sgrafitové výzdoby fasády domu č.p. 536 ve Slavonicích. Restaurování sgrafit ve druhé polovině 20. století – studie restaurátorských zásahů na vybraných fasádách.* [online] Diplomová práce. Litomyšl, 2021. Univerzita Pardubice. Fakulta restaurování. Dostupné z Digitální knihovny UPCE: dk.upce.cz/handle/10195/77848.

Národní archiv. Český fond výtvarných umělců. Dílo. Nezpracovaný fond. Slavonice čp. 108 (dnes 538). Hospodářská smlouva č. 20/67 na práce a výkony.

Národní archiv. Český fond výtvarných umělců. Dílo. Nezpracovaný fond. Slavonice čp. 108 (dnes 538). Zpráva o prohlídce restaurátorského díla ze dne 23.5.1968.

NOVOTNÝ, Josef a NOVOTNÝ, Petr. *Restaurování renesančních sgrafit na fasádě domu čp. 522*. Dokumentace restaurátorského zásahu. 1991. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 1530.

ŠMIDRKAL, Josef. *Technická zpráva k fotogrammetrickému zaměření průčelí domů čp. 538, 537, 536 ve Slavonicích.* Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů. 1986. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, PD 352.

ŠMIDRKAL, Josef. *Objemová studie na využití staveniště čp.536, 537*. Plánová dokumentace. Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů. 1959. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, PD 352.

ŠPALE, Václav. WAISSEROVÁ, Jana. WICHTERLOVÁ, Zuzana. *Restaurátorské práce na sgrafitové fasádě domu č.p. 538.* Dokumentace restaurátorského zásahu. Praha, 1998. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 2989 A, B.

ŠPALE, Václav. BODANSKÝ, Miroslav. PICHOVÁ, Magda. *Restaurování fasády domu čp. 518.* Dokumentace restaurátorského zásahu. 2002. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 2721.

ŠPALE, Václav. BODANSKÝ, Miroslav. PICHOVÁ, Magda. *Restaurování fasády domu čp. 518*. Dokumentace restaurátorského zásahu. 2004. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 3040 A, B.

ŠPALE, Václav. *Zpráva o restaurování sgrafitové výzdoby fasády domu čp. 538 na Horním náměstí ve Slavonicích.* Restaurátorská zpráva. Praha, 2003. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 3648.

WAISSEROVÁ, Jana. *Figurální sgrafito 16. a 17. století ve Slavonicích*. Diplomová práce. Olomouc, 2002. Univerzita Palackého Olomouc. Filozofická fakulta. Katedra dějin umění. Vedoucí práce Milan Togner. Dostupné z archivu autora.

WAISSEROVÁ, Jana. *Figurální sgrafitová výzdoba s landsknechty na fasádě domu čp. 545 v ulici Boženy Němcové ve Slavonicích.* [online] Diplomová práce. Litomyšl, 2020. Univerzita Pardubice. Fakulta restaurování. Dostupné z Digitální knihovny UPCE: dk.upce.cz/handle/10195/76785. [cit. 2024-02-21]

8.3 Seznam použitých online zdrojů

BAYERISCHE STAATSBIBLIOTHEK. Münchener Digitalisierungs Zentrum. Digitale Bibliothek [online]. [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: https://www.digitale-sammlungen.de.

BIBLIOTHÈQUE NATIONALE DE FRANCE. *Bnf Gallica* [online]. [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: https://gallica.bnf.fr.

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV. *Památkový katalog* [online]. 2015 [cit. 2023-09-19]. Dostupné z: https://www.pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-18916153.

STAATSBIBLIOTHEK BAMBERG. *Münchener Digitalisierungs Zentrum. Digitale Bibliothek* [online]. [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: https://www.digitale-sammlungen.de.

9 Seznam použitých symbolů a zkratek

ČFVU	Český fond výtvarných umělců
FR UPCE	Fakulta restaurování Univerzity Pardubice
KHV FR UPCE	Katedra humanitních věd Fakulty restaurování Univerzity Pardubice
MK	Ministerstvo kultury České republiky
MÚ	Městský úřad
NPÚ	Národní památkový ústav
ÚOP NPÚ	Územní odborné pracoviště Národního památkového ústavu
ÚTAM AVČR	Ústav teoretické a aplikované mechaniky Akademie věd České republiky

10 Fotografická a obrazová dokumentace

10.1 Seznam obrázků

Obr. 1. Pohled na průčelí domů čp. 536, 537 a části 538. Zachycuje podobu klasicistní fasády před odkryvem renesančního sgrafita v roce 1967. Součást dokumentace technické zprávy: ŠMIDRKAL, Josef. Technická zpráva k fotogrammetrickému zaměření průčelí domů čp. 538, 537, 536 ve Slavonicích. Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů. 1986. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, PD 352. 61

Obr. 2. Část fasády domu čp. 538 po odkryvu renesančního sgrafita a restaurování po roce 1968. Fotografie M. Koláře uvedená v článku Lejskové-Matyášové: LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, Milada. K ikonografii a restituci sgrafitového reliéfu tří renesančních domů ve Slavonicích. Umění. 1970, XVII (4), 383–394. ISSN 0049-5123. 62

Obr. 3. Pohled na fasády domů čp. 536, 537 a 538 od Jemnické brány, zachycující stav sgrafitové fasády nedlouho po restaurátorském zásahu z roku 1989. Fotografie z dokumentace zásahu na čp. 522 z roku 1991: NOVOTNÝ, Josef a NOVOTNÝ, Petr. Restaurování renesančních sgrafit na fasádě domu čp. 522. Dokumentace restaurátorského zásahu. 1991. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 1530. 62

Obr. 4. Grafická předloha použitá pro vyhotovení výjevu „Lot a jeho dcery“ (č. 19) z díla „Biblische Figuren des Alten und Newen Testaments gantz künstlich gerissen“ grafika Virgila Solise. Vydáno roku 1560. V digitalizované podobě je reprodukce dokumentu dostupná např. z digitální knihovny Francouzské národní knihovny – BIBLIOTHÈQUE NATIONALE DE FRANCE. Bnf Gallica [online]. [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: http://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb447294316. 64

Obr. 5. Grafika Tobiase Stimmera z díla Neue Künstliche Figuren Biblichen Historien vydaného roku 1576 Thomasem Gwarinem. Uceleným cyklem ilustrací z tohoto díla se inspiroval autor sgrafitové výzdoby fasády domu čp. 538. Až na pár výjimek, včetně výjevu „Lot a jeho dcery“, byly pro vyhotovení sgrafit použity předlohy ze Stimmerova díla. V digitalizované podobě je reprodukce dokumentu dostupná např. z digitální knihovny Státní knihovny Bamberg – STAATSBIBLIOTHEK BAMBERG. Münchener Digitalisierungs Zentrum. Digitale Bibliothek [online]. [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: https://opacplus.bsb-muenchen.de/title/BV001669375. 65

Obr. 6. Grafická předloha použitá pro vyhotovení výjevu „Šimon a Lévi zachraňují svou sestru Dinu“ (č. 34) z díla Neue Künstliche Figuren Biblichen Historien Tobiase Stimmera. Vydáno roku 1576. V digitalizované podobě je reprodukce dokumentu dostupná např. z digitální knihovny Státní knihovny Bamberg – STAATSBIBLIOTHEK BAMBERG. Münchener Digitalisierungs

Zentrum. Digitale Bibliothek [online]. [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: https://opacplus.bsb-muenchen.de/title/BV001669375. 66

Obr. 7. Pohled na fasádu domu čp. 538 v kontextu okolní zástavby. Fotografie pořízená po restaurování. Autorem Jana Waisserová. 68

Obr. 8. Celkový pohled na fasádu domu čp. 538 ve stavu po restaurování. Autorem Jana Waisserová....68

Obr. 9. Bližší pohled na pravou polovinu fasády domu čp. 538 ve stavu po restaurování. Dva jednotlivé výjevy v kraji fasády, nad a pod oknem v prvním patře, byly přiděleným úsekem k restaurování. Autorem Jana Waisserová. 69

Obr. 10. Bližší pohled na restaurovanou polovinu fasády čp. 538. Dokumentuje také napojení na sousední fasádu domu čp. 537. Autorem Jana Waisserová. 69

Obr. 11. Celkový pohled na restaurovaný výjev „Lot a jeho dcery“ (č. 19) ve stavu před restaurováním. 71

Obr. 12. Celkový pohled na druhý restaurovaný výjev „Šimon a Lévi zachraňují svou sestru Dinu“ (č. 34) ve stavu před restaurováním. 72

Obr. 13. Detail pravého horního rohu výjevu „č. 19“ ve stavu před restaurováním. Viditelný rozdíl v barevnosti druhotných tmelů v horní části nad architekturou vedle originálních omítkových vrstev. Zejména v části s rollwerkem, kde je probarvená vrstva bez povrchového vápenného nátěru. 74

Obr. 14. Detail výjevu „č. 19“ ve stavu před restaurováním. Ve středu viditelná linie napojení plochy druhotných tmelů na originál. Část opasku pravé sedící figury provedená v malované lince, která nahrazuje a doplňuje rytou kresbu. 74

Obr. 15. Detail výjevu „č. 34“ ve stavu před restaurováním. Oblast originálu s tmely v pecích, které byly v ploše proškrabány jemnou šrafou. 75

Obr. 16. Detail výjevu „č. 34“ ve stavu před restaurováním. Viditelně rozdílný charakter druhotných tmelů v dolní části oproti originálu v části horní....75

Obr. 17. Detail oblasti rollwerku v pravé části výjevu „č.34“ ve stavu před restaurováním. Zachycuje otevřenou strukturu defektu v oblasti ukotvení okapového svodu a odhaluje omítkové souvrství. 76

Obr. 18. Detail oblasti rollwerku v levé části výjevu „č.34“ ve stavu před restaurováním. Zachycuje prasklinu probíhající z oblasti stočeného pásku v dolní části směrem do plochy výjevu. 76

Obr. 19. Oblast rollwerku lemujícího z levé strany výjev „č. 19“. Stav před restaurováním. V horní části barevně odlišná plocha originálu, která byla ztmavena lazurními nátěry během předchozích restaurátorských zásahů.....77

Obr. 20. Detail dolní části výjevu „č. 34“ zasahující do oblasti ostění. Stav před restaurováním. V nasvícení z boku je viditelný předěl dvou druhů druhotných doplňků. Hmota ostění, která se

napojuje v oblasti spodní vodorovné ryté linie na tmely pocházející ze zásahu z let 1998–99, je starší a pochází patrně ze zásahu z let 1967–68 nebo pozdějšího z roku 1989. 78
Obr. 21. Detail části výjevu „č. 19“ ve stavu před restaurováním. Rozdílnost struktury povrchu druhotných tmelů (levý dolní roh) a originálních omítkových vrstev s pekováním (téměř celá horní část a pravá strana)....78
Obr. 22. Detail nápisové pásky u výjevu „č. 34“. Stav před restaurováním. Viditelný rozdíl mezi originální vrstvou a druhotnými doplňky. V ploše originálu v pravé části je na povrchu partná silnější vrstva druhotně převrstveného vápenného nátěru. 79
Obr. 23. Větší část výjevu „č. 34“ v umělém bočním nasvícení. Stav v průběhu injektáže. Zvýraznění struktury a nerovností povrchu. V centrální části viditelná vypouklina omítkových vrstev.....81
Obr. 24. Detail vájevu „č. 34“ ve stavu po zahájení injektáže dutin. Zvýraznění nerovností povrchu originálních omítkových vrstev a tmelů v pecích, které jsou lokálně proškrabané jemnou šrafou.....81
Obr. 25. Detail výjevu „č. 19“ v průběhu injektáže dutin. 83
Obr. 26. Detail výjevu „č. 34“ v průběhu injektáže dutin. 83
Obr. 27. Detail výjevu „č. 19“ v průběhu injektáže dutin. 84
Obr. 28. Detail výjevu „č. 34“ po odstranění nevyhovujících druhotných doplňků. Odhalený defekt v probíhající prasklině.....84
Obr. 29. Výjev „č. 19“ ve fázi po odstranění nevyhovujících druhotných doplňků a strukturální konsolidaci, která proběhla napouštěním prostředků Remmers KSE 100 a CaLoSil E25 přes otevřené defekty a odhalenou strukturu omítkových vrstev. 85
Obr. 30. Horní část výjevu „č. 34“ po odstranění nevyhovujících druhotných doplňků a strukturální konsolidaci.....85
Obr. 31. Detail nápisové pásky u výjevu „č. 34“ po odstranění nevyhovujících druhotných doplňků.....86
Obr. 32. Detail nápisové pásky u výjevu „č. 34“ po vytmelení probarvené omítkové vrstvy. 86
Obr. 33. Detail defektu v oblasti rámové pásky v levé části výjevu „č. 34“. Stav po vytmelení vrstvy jádrové omítky. 87
Obr. 34. Detail defektu v oblasti rámové pásky v levé části výjevu „č. 34“. Stav po vytmelení vrstvy probarvené omítky.....87
Obr. 35. Stav před restaurováním.....90
Obr. 36. Stav po odstranění nevyhovujících druhotných doplňků.....90
Obr. 37. Stav po vytmelení vrstvy probarvené omítky. 91
Obr. 38. Stav po restaurování.....91
Obr. 39. Stav před restaurováním.....93

Obr. 40. Stav po odstranění nevyhovujících druhotných doplňků. 93
Obr. 41. Stav po vytmelení vrstvy probarvené omítky. 94
Obr. 42. Stav po restaurování. 94
Obr. 43. Stav před restaurováním. 96
Obr. 44. Stav po odstranění nevyhovujících druhotných doplňků. 96
Obr. 45. Stav po vytmelení vrstvy probarvené omítky. 97
Obr. 46. Stav po restaurování. 97
Obr. 47. Stav před restaurováním. 99
Obr. 48. Stav po odstranění nevyhovujících druhotných doplňků. 99
Obr. 49. Stav po vytmelení vrstvy probarvené omítky. 100
Obr. 50. Stav po restaurování. 100
Obr. 51. Stav před restaurováním. 102
Obr. 52. Stav po odstranění nevyhovujících druhotných doplňků. 102
Obr. 53. Stav po vytmelení vrstvy probarvené omítky. 103
Obr. 54. Stav po restaurování. 103
Obr. 55. Stav před restaurováním. 105
Obr. 56. Stav po vytmelení první vrstvy jádrové omítky. 105
Obr. 57. Stav po dorovnání jádrové omítky. Provedeno ve dvou dalších vrstvách. 106
Obr. 58. Stav po vytmelení probarvené omítkové vrstvy. 106
Obr. 59. Stav po restaurování. 107
Obr. 60. Detail oblasti rollwerku v levé části výjevu „č. 34“ ve stavu po restaurování. 109
Obr. 61. Detail stejné oblasti. Původně s probíhající prasklinou. Stav po restaurování. 109
Obr. 62. Detail figur z výjevu „č. 34“ ve stavu po restaurování. 110
Obr. 63. Detail sedící figury Lota z výjevu „č. 19“ ve stavu po restaurování. 110
Obr. 64. Detail figury Diny (výjev „č. 19“) ve stavu po restaurování. 111
Obr. 65. Detail figury jedné z dcer (výjev „č. 19“) ve stavu po restaurování. 111
Obr. 66. Detail nápisové pásky u výjevu „č. 34“ ve stavu po restaurování. 112
Obr. 67. Celkový pohled na výjev „Lot a jeho dcery“ (č. 19) ve stavu po restaurování. 113
Obr. 68. Celkový pohled na výjev „Šimon a Lévi zachraňují svou sestru Dinu“ (č. 34) ve stavu po restaurování. 114

Historické fotografie

Obr. 1. Pohled na průčelí domů čp. 536, 537 a části 538. Zachycuje podobu klasicistní fasády před odkryvem renesančního sgrafita v roce 1967. Součást dokumentace technické zprávy: ŠMIDRKAL, Josef. Technická zpráva k fotogrammetrickému zaměření průčelí domů čp. 538, 537, 536 ve Slavonicích. Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů. 1986. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, PD 352.

Obr. 3. Pohled na fasády domů čp. 536, 537 a 538 od Jemnické brány, zachycující stav sgrafitové fasády nedlouho po restaurátorském zásahu z roku 1989. Fotografie z dokumentace zásahu na čp. 522 z roku 1991: NOVOTNÝ, Josef a NOVOTNÝ, Petr. Restaurování renesančních sgrafit na fasádě domu čp. 522. Dokumentace restaurátorského zásahu. 1991. Dostupné z archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, RZ 1530.

Obr. 2. Část fasády domu čp. 538 po odkryvu renesančního sgrafita a restaurování po roce 1968. Fotografie M. Koláře uvedená v článku Lejskové-Matyášové: LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, Milada. K ikonografii a restituci sgrafitového reliéfu tří renesančních domů ve Slavonicích. Umění. 1970, XVII (4), 383–394. ISSN 0049-5123.

Grafické předlohy

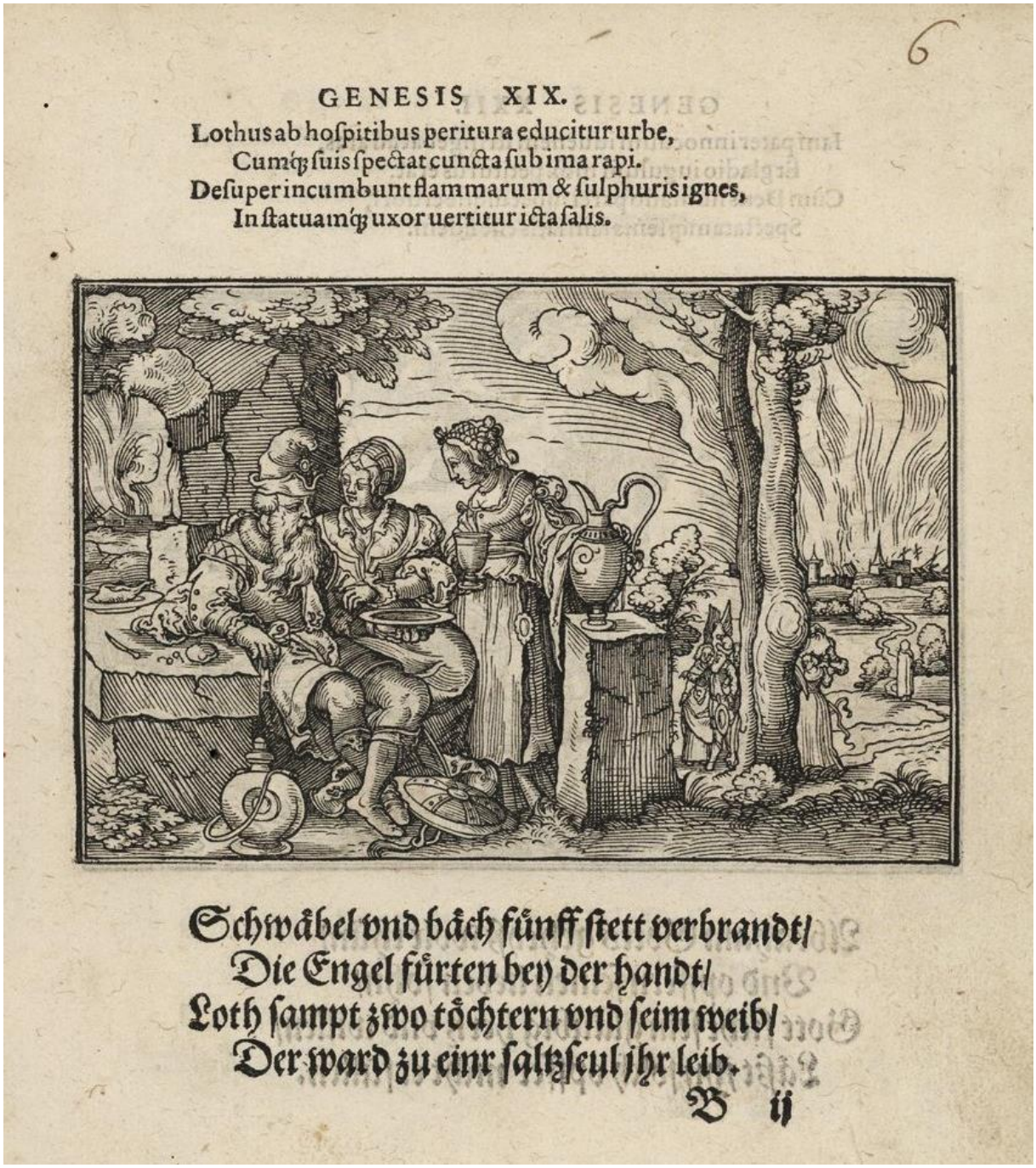

Obr. 4. Grafická předloha použitá pro vyhotovení výjevu „Lot a jeho dcery“ (č. 19) z díla „Biblische Figuren des Alten und Newen Testaments gantz künstlich gerissen“ grafika Virgila Solise. Vydáno roku 1560. V digitalizované podobě je reprodukce dokumentu dostupná např. z digitální knihovny Francouzské národní knihovny – BIBLIOTHÈQUE NATIONALE DE FRANCE. Bnf Gallica [online]. [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: http://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb447294316.

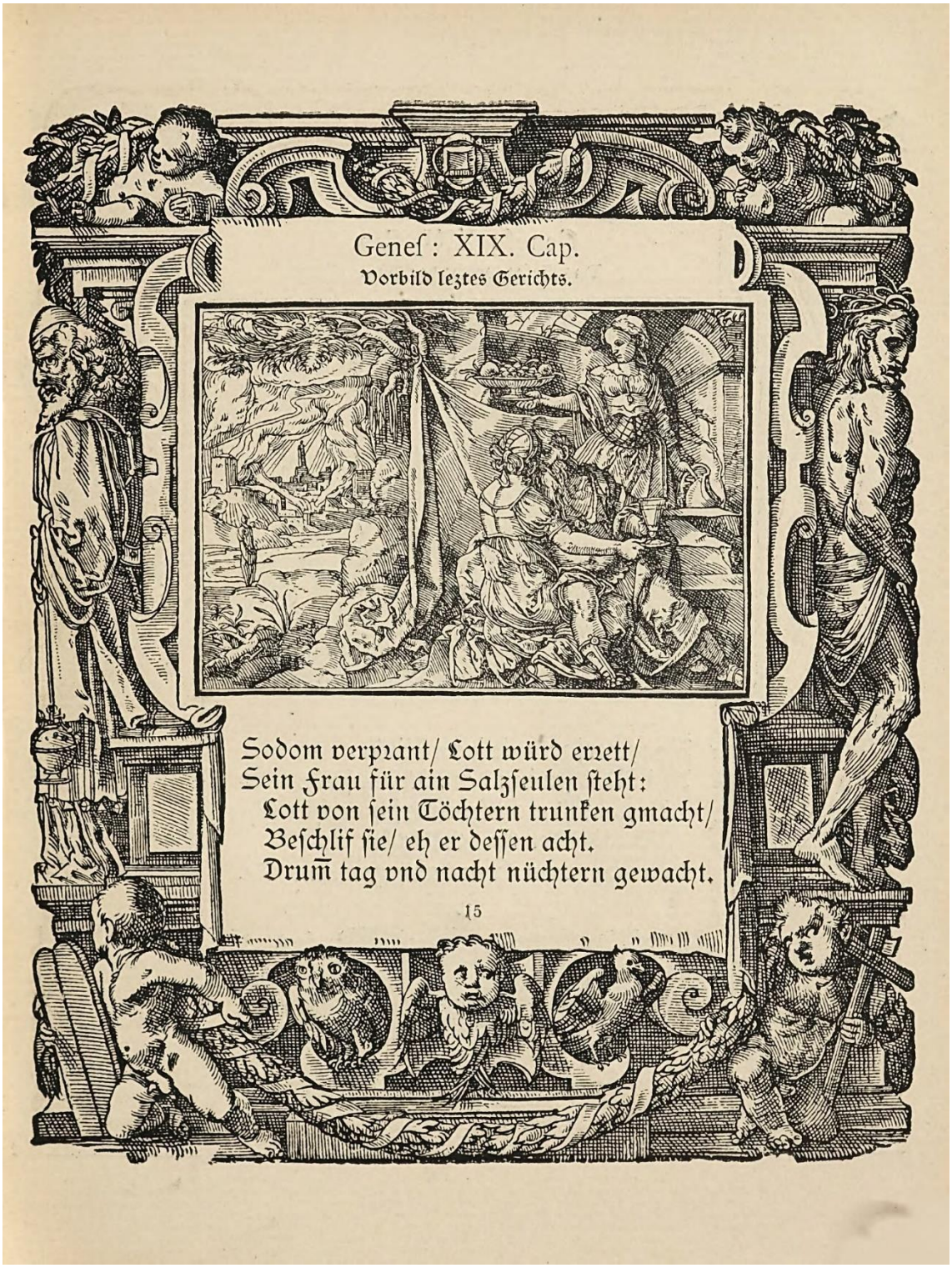

Obr. 5. Grafika Tobiase Stimmera z díla Neue Künstliche Figuren Biblichen Historien vydaného roku 1576 Thomasem Gwarinem. Uceleným cyklem ilustrací z tohoto díla se inspiroval autor sgrafitové výzdoby fasády domu čp. 538. Až na pár výjimek, včetně výjevu „Lot a jeho dcery", byly pro vyhotovení sgrafit použity předlohy ze Stimmerova díla. V digitalizované podobě je reprodukce dokumentu dostupná např. z digitální knihovny Státní knihovny Bamberg – STAATSBIBLIOTHEK BAMBERG. Münchener Digitalisierungs Zentrum. Digitale Bibliothek [online]. [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: https://opacplus.bsb-muenchen.de/title/BV001669375.

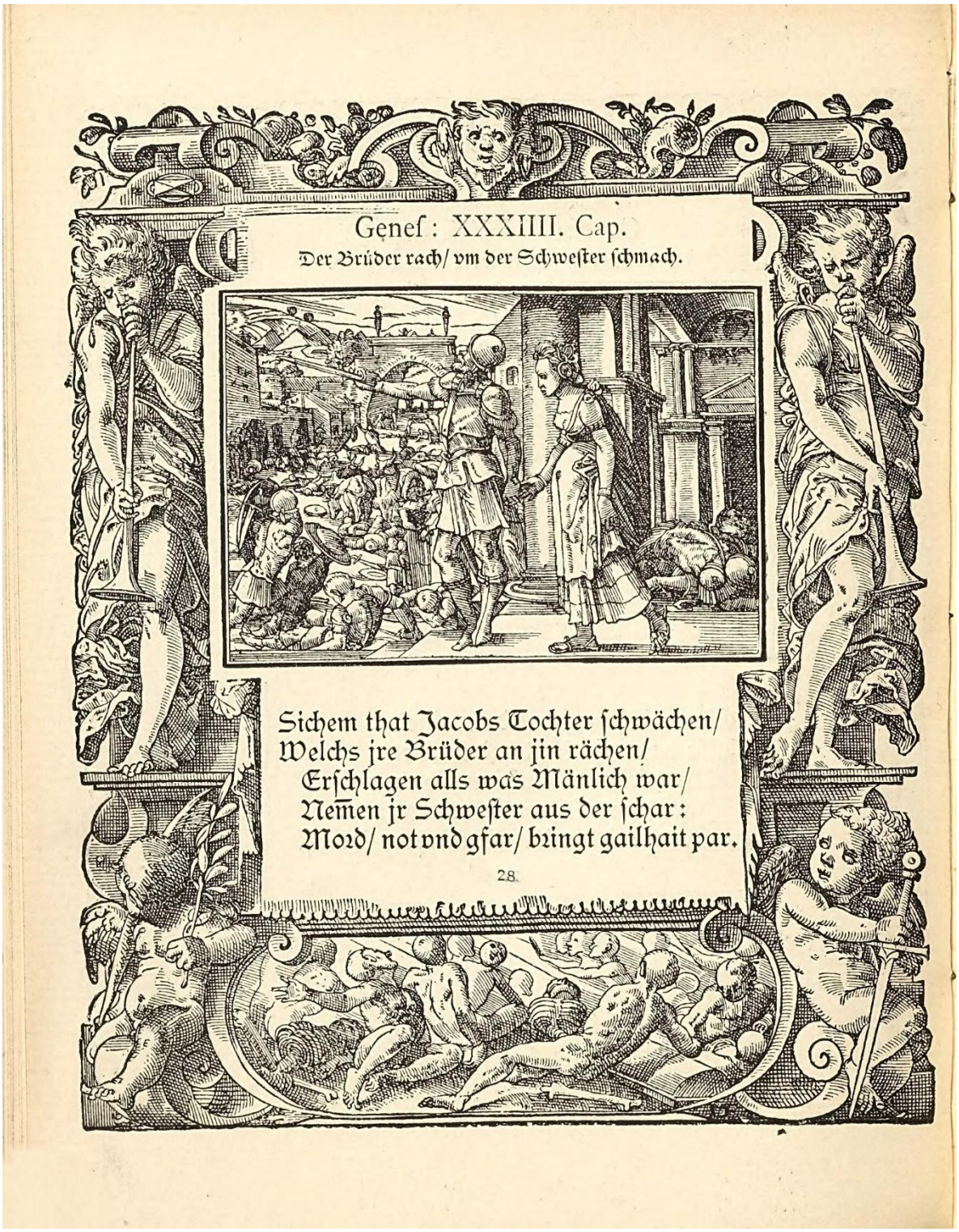

Obr. 6. Grafická předloha použitá pro vyhotovení výjevu „Šimon a Lévi zachraňují svou sestru Dinu“ (č. 34) z díla Neue Künstliche Figuren Biblichen Historien Tobiase Stimmera. Vydáno roku 1576. V digitalizované podobě je reprodukce dokumentu dostupná např. z digitální knihovny Státní knihovny Bamberg – STAATSBIBLIOTHEK BAMBERG. Münchener Digitalisierungs Zentrum. Digitale Bibliothek [online]. [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: https://opacplus.bsb-muenchen.de/title/BV001669375.

Celkový pohled na fasádu domu čp. 538

Obr. 7. Pohled na fasádu domu čp. 538 v kontextu okolní zástavby. Fotografie pořízená po restaurování. Autorem Jana Waisserová.

Obr. 8. Celkový pohled na fasádu domu čp. 538 ve stavu po restaurování. Autorem Jana Waisserová.

Obr. 9. Bližší pohled na pravou polovinu fasády domu čp. 538 ve stavu po restaurování. Dva jednotlivé výjevy v kraji fasády, nad a pod oknem v prvním patře, byly přiděleným úsekem k restaurování. Autorem Jana Waisserová.

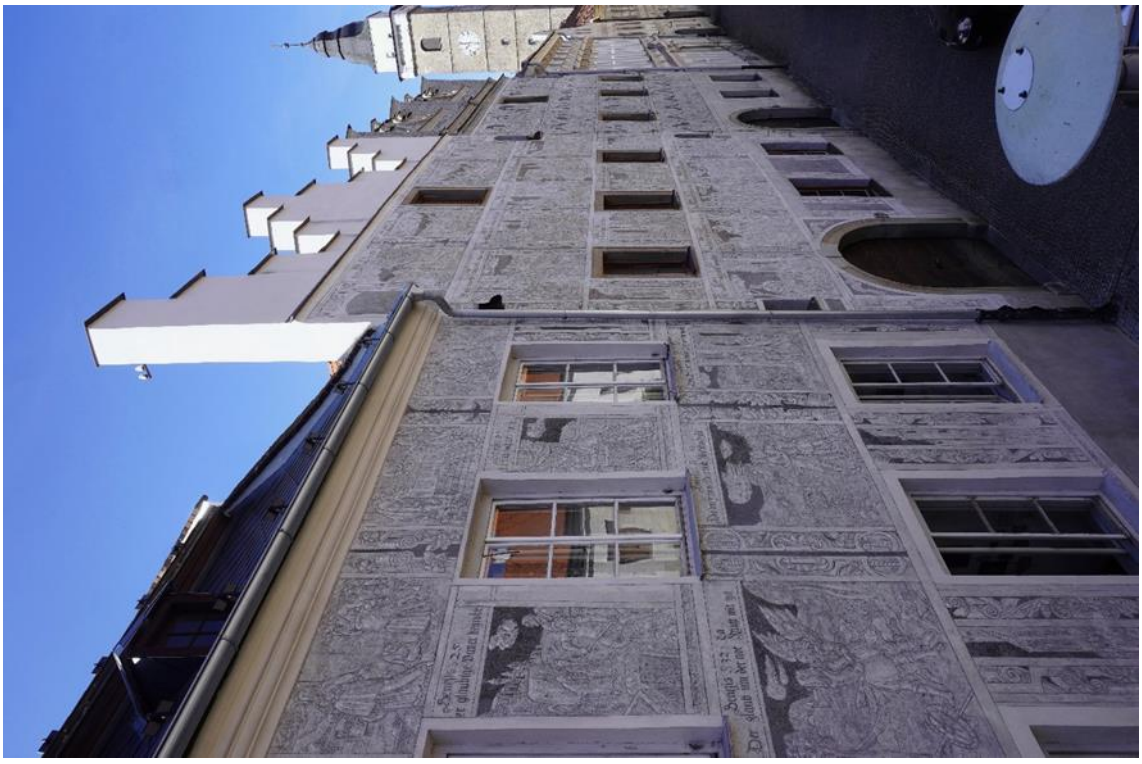

Obr. 10. Bližší pohled na restaurovanou polovinu fasády čp. 538. Dokumentuje také napojení na sousední fasádu domu čp. 537. Autorem Jana Waisserová.

Restaurované výjevy

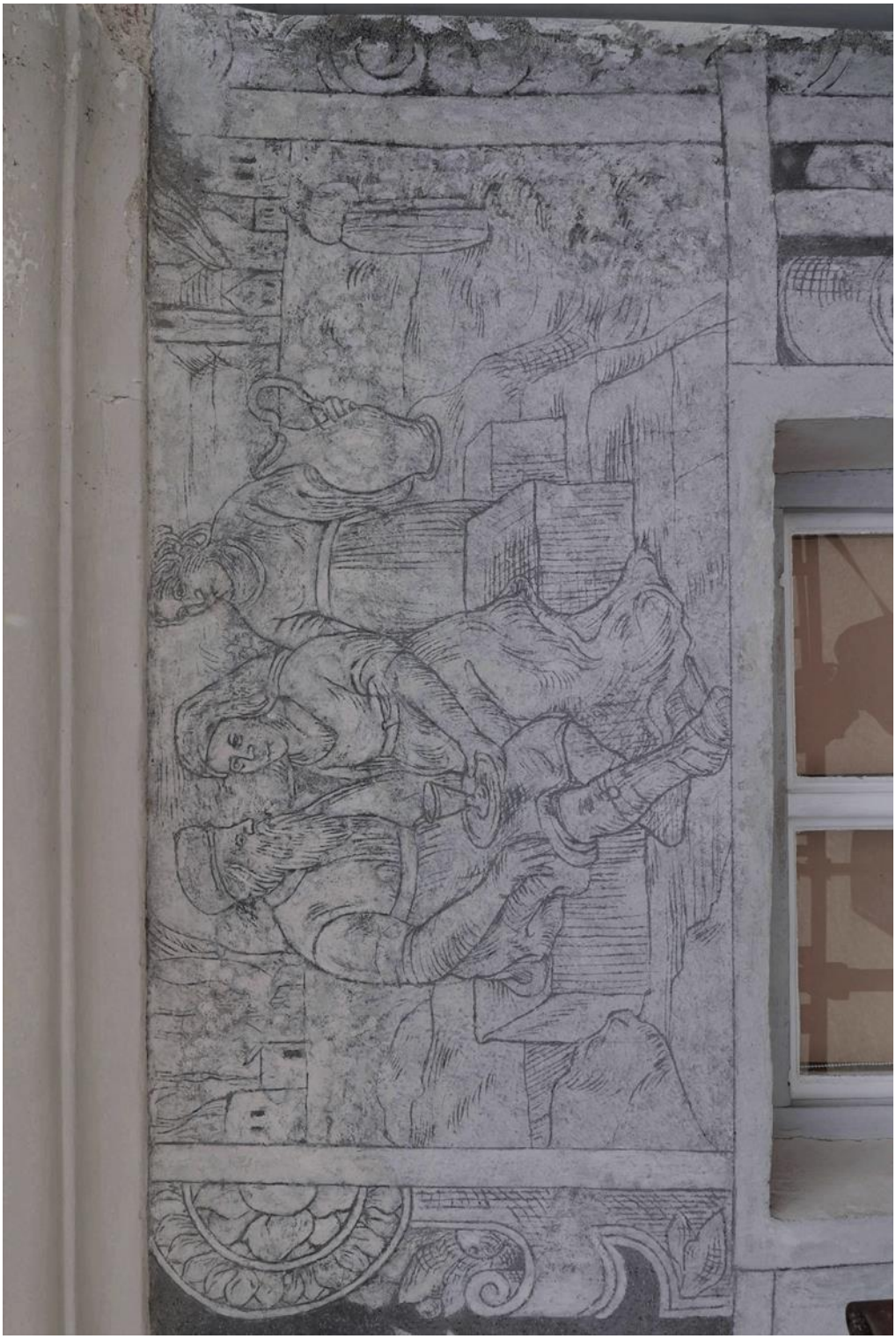

Obr. 11. Celkový pohled na restaurovaný výjev „Lot a jeho dcery“ (č. 19) ve stavu před restaurováním.

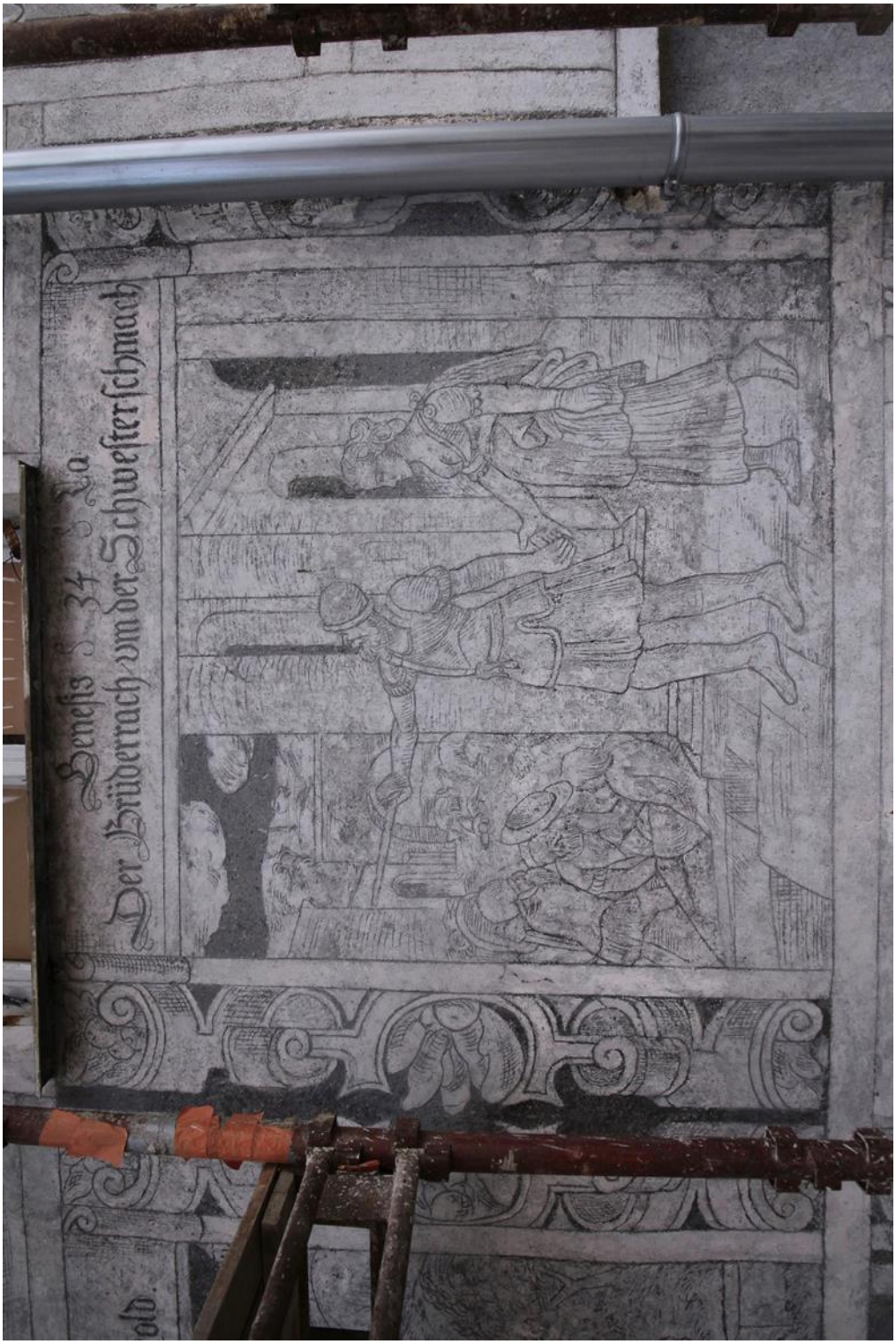

Obr. 12. Celkový pohled na druhý restaurovaný výjev „Šimon a Lévi zachraňují svou sestru Dinu“ (č. 34) ve stavu před restaurováním.

Stav před restaurováním

Obr. 14. Detail výjevu „č. 19“ ve stavu před restaurováním. Ve středu viditelná linie napojení plochy druhotných tmelů na originál. Část opasku pravé sedící figury provedená v malované lince, která nahrazuje a doplňuje rytou kresbu.

Obr. 13. Detail pravého horního rohu výjevu „č. 19“ ve stavu před restaurováním. Viditelný rozdíl v barevnosti druhotných tmelů v horní části nad architekturou vedle originálních omítkových vrstev. Zejména v části s rollwerkem, kde je probarvená vrstva bez povrchového vápenného nátěru.

Obr. 15. Detail výjevu „č. 34“ ve stavu před restaurováním. Oblast originálu s tmely v pecích, které byly v ploše proškrabány jemnou šrafou.

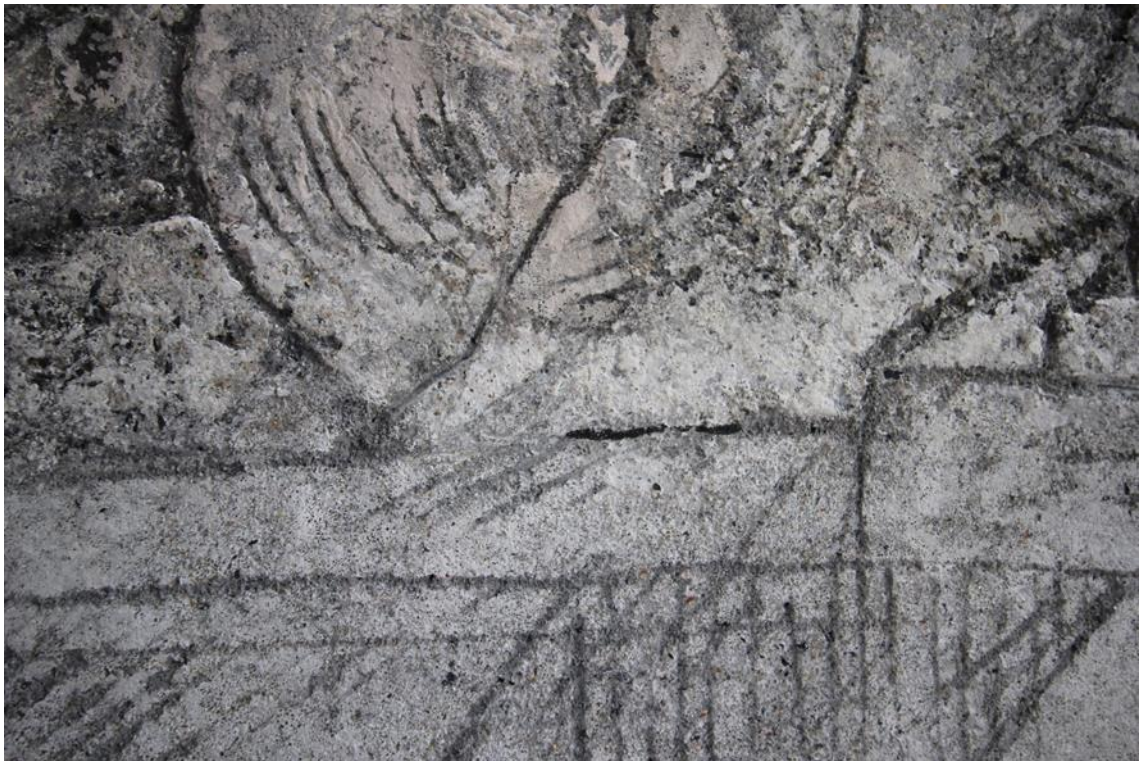

Obr. 16. Detail výjevu „č. 34“ ve stavu před restaurováním. Viditelně rozdílný charakter druhotných tmelů v dolní části oproti originálu v části horní.

Obr. 17. Detail oblasti rollwerku v pravé části výjevu „č.34“ ve stavu před restaurováním. Zachycuje otevřenou strukturu defektu v oblasti ukotvení okapového svodu a odhaluje omítkové souvrství.

Obr. 18. Detail oblasti rollwerku v levé části výjevu „č.34“ ve stavu před restaurováním. Zachycuje prasklinu probíhající z oblasti stočeného pásku v dolní části směrem do plochy výjevu.

Obr. 19. Oblast rollwerku lemujícího z levé strany výjev „č. 19“. Stav před restaurováním. V horní části barevně odlišná plocha originálu, která byla ztmavena lazurními nátěry během předchozích restaurátorských zásahů.

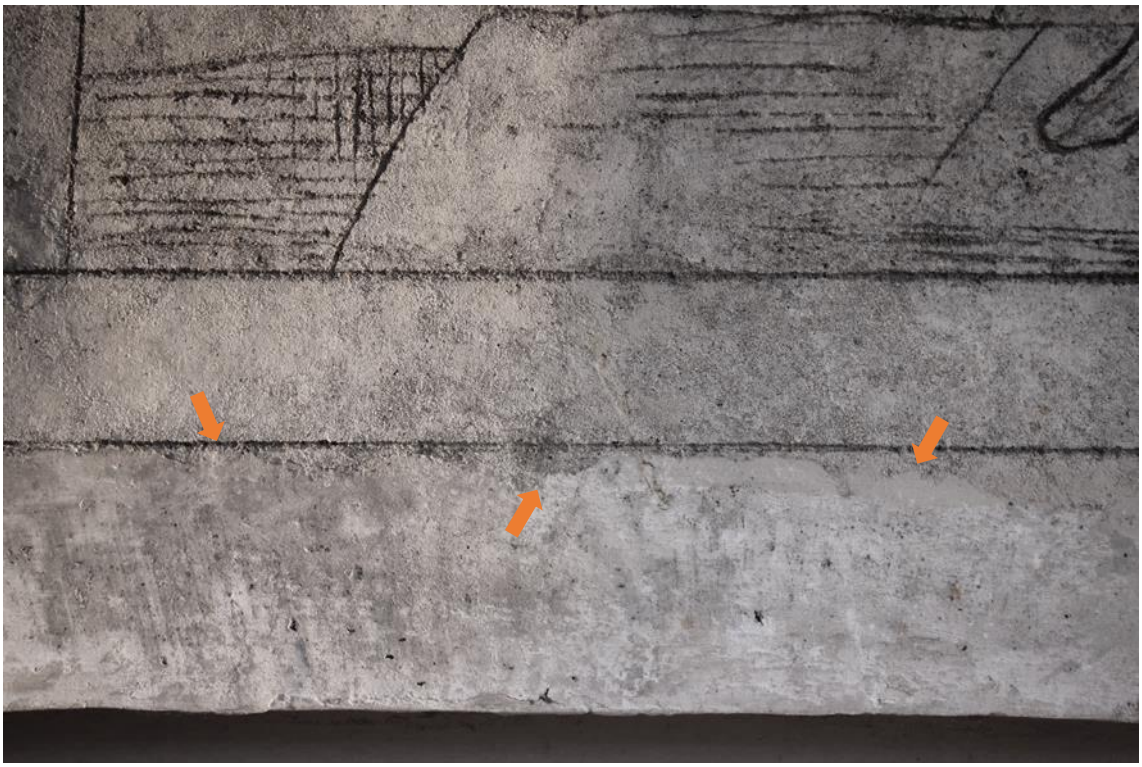

Obr. 20. Detail dolní části výjevu „č. 34“ zasahující do oblasti ostění. Stav před restaurováním. V nasvícení z boku je viditelný předěl dvou druhů druhotných doplňků. Hmota ostění, která se napojuje v oblasti spodní vodorovné ryté linie na tmely pocházející ze zásahu z let 1998–99, je starší a pochází patrně ze zásahu z let 1967–68 nebo pozdějšího z roku 1989.

Obr. 21. Detail části výjevu „č. 19“ ve stavu před restaurováním. Rozdílnost struktury povrchu druhotných tmelů (levý dolní roh) a originálních omítkových vrstev s pekováním (téměř celá horní část a pravá strana).

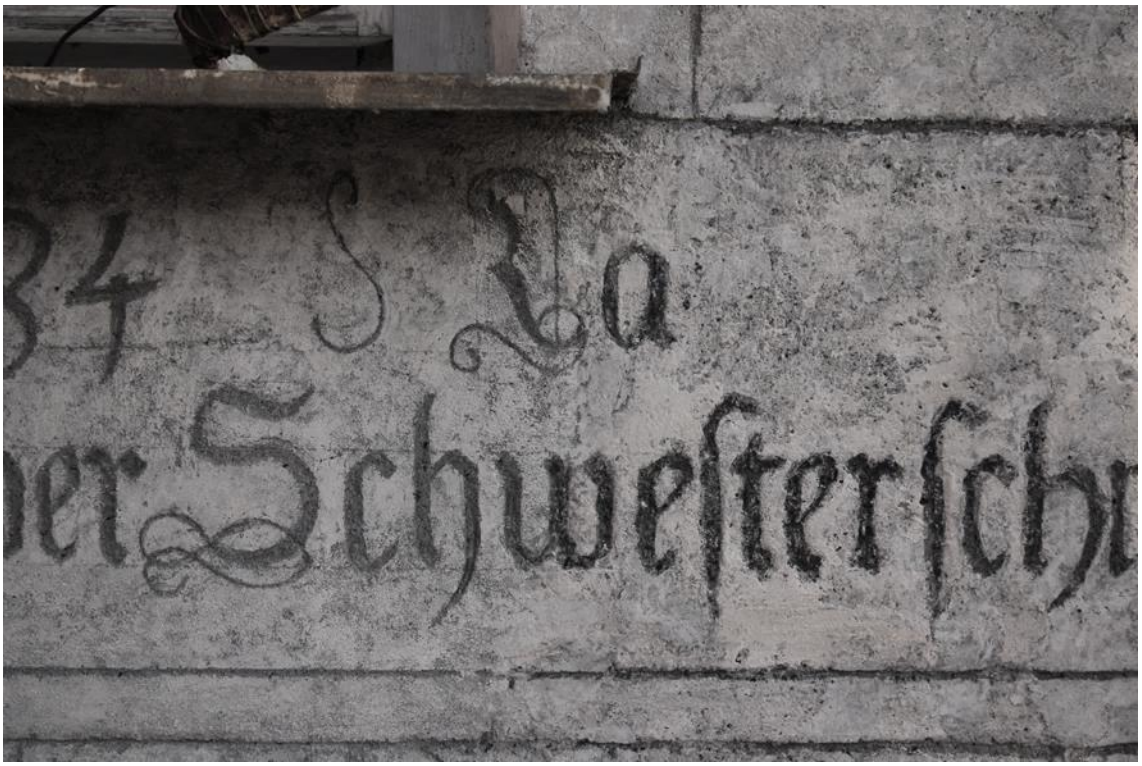

Obr. 22. Detail nápisové pásky u výjevu „č. 34“. Stav před restaurováním. Viditelný rozdíl mezi originální vrstvou a druhotnými doplňky. V ploše originálu v pravé části je na povrchu patrná silnější vrstva druhotně převrstveného vápenného nátěru.

Fotografie v razantním bočním nasvícení

Obr. 23. Větší část výjevu „č. 34“ v umělém bočním nasvícení. Stav v průběhu injektáže. Zvýraznění struktury a nerovností povrchu. V centrální části viditelná vypouklina omítkových vrstev.

Obr. 24. Detail výjevu „č. 34“ ve stavu po zahájení injektáže dutin. Zvýraznění nerovností povrchu originálních omítkových vrstev a tmelů v pecích, které jsou lokálně proškrabané jemnou šrafou.

Fotodokumentace restaurátorského zásahu

Obr. 25. Detail výjevu „č. 19“ v průběhu injektáže dutin.

Obr. 26. Detail výjevu „č. 34“ v průběhu injektáže dutin.

Obr. 27. Detail výjevu „č. 19“ v průběhu injektáže dutin.

Obr. 28. Detail výjevu „č. 34“ po odstranění nevyhovujících druhotných doplňků. Odhalený defekt v probíhající prasklině.

Obr. 29. Výjev „č. 19“ ve fázi po odstranění nevyhovujících druhotných doplňků a strukturální konsolidaci, která proběhla napouštěním prostředků Remmers KSE 100 a CaLoSil E25 přes otevřené defekty a odhalenou strukturu omítkových vrstev.

Obr. 30. Horní část výjevu „č. 34“ po odstranění nevyhovujících druhotných doplňků a strukturální konsolidaci.

Obr. 31. Detail nápisové pásky u výjevu „č. 34“ po odstranění nevyhovujících druhotných doplňků.

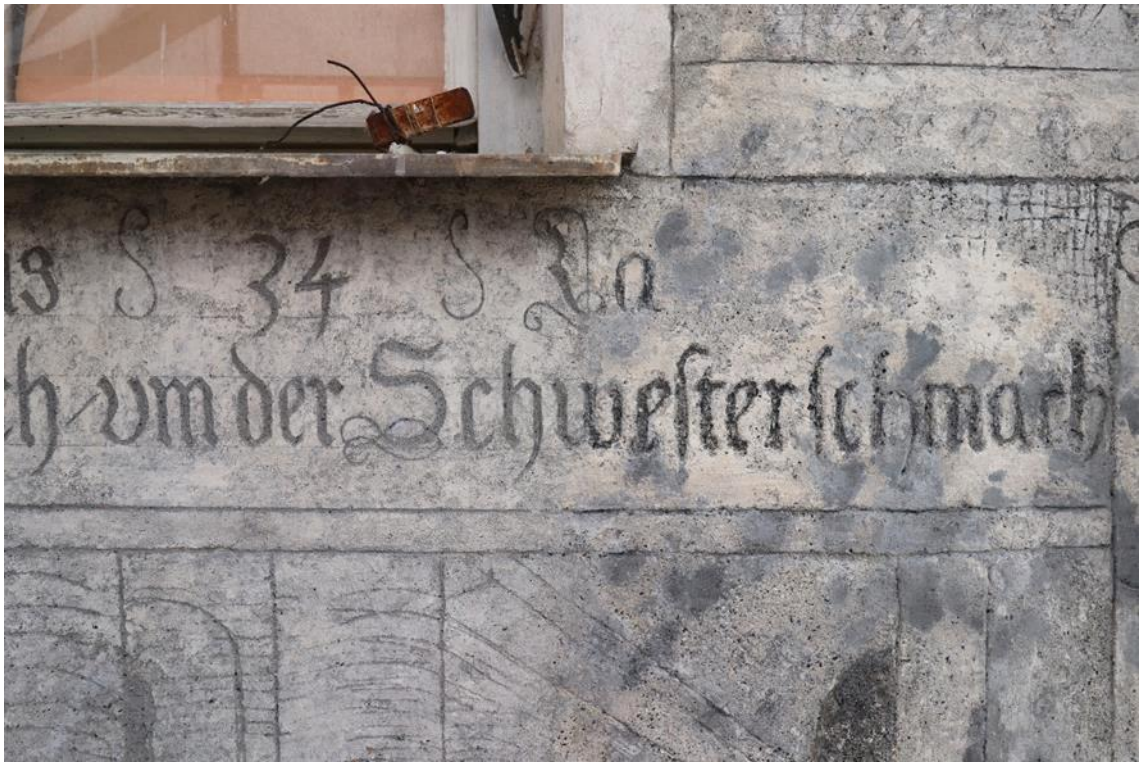

Obr. 32. Detail nápisové pásky u výjevu „č. 34“ po vytmelení probarvené omítkové vrstvy.

Obr. 33. Detail defektu v oblasti rámové pásky v levé části výjevu „č. 34“. Stav po vytmelení vrstvy jádrové omítky.

Obr. 34. Detail defektu v oblasti rámové pásky v levé části výjevu „č. 34“. Stav po vytmelení vrstvy probarvené omítky.

Sekvence stavu vybraných úseků

I. Výjev *„Lot a jeho dcery“ (č. 19)*

Obr. 35. Stav před restaurováním.

Obr. 36. Stav po odstranění nevyhovujících druhotných doplňků.

Obr. 37. Stav po vytmelení vrstvy probarvené omítky.

Obr. 38. Stav po restaurování.

II. **Detail pravého horního rohu výjevu *„Lot a jeho dcery“ (č. 19)***

Obr. 39. Stav před restaurováním.

Obr. 40. Stav po odstranění nevyhovujících druhotných doplňků.

Obr. 41. Stav po vytmelení vrstvy probarvené omítky.

Obr. 42. Stav po restaurování.

III. Výjev *„Šimon a Lévi zachraňují svou sestru Dinu“ (č. 34)*

Obr. 43. Stav před restaurováním.

Obr. 44. Stav po odstranění nevyhovujících druhotných doplňků.

Obr. 45. Stav po vytmelení vrstvy probarvené omítky.

Obr. 46. Stav po restaurování.

IV. **Detail levého dolního rohu výjevu *„Šimon a Lévi zachraňují svou sestru Dinu“ (č. 34)***

Obr. 47. Stav před restaurováním.

Obr. 48. Stav po odstranění nevyhovujících druhotných doplňků.

Obr. 49. Stav po vytmelení vrstvy probarvené omítky.

Obr. 50. Stav po restaurování.

V*. Detail pravého dolního rohu výjevu *„Šimon a Lévi zachraňují svou sestru Dinu“ (č. 34)

Obr. 51. Stav před restaurováním.

Obr. 52. Stav po odstranění nevyhovujících druhotných doplňků.

Obr. 53. Stav po vytmelení vrstvy probarvené omítky.

Obr. 54. Stav po restaurování.

VI. **Pravá část rollwerku u výjevu *„Šimon a Lévi zachraňují svou sestru Dinu“ (č. 34)***

Obr. 55. Stav před restaurováním.

Obr. 56. Stav po vytmelení první vrstvy jádrové omítky.

Obr. 57. Stav po dorovnání jádrové omítky. Provedeno ve dvou dalších vrstvách.

Obr. 58. Stav po vytmelení probarvené omítkové vrstvy.

Obr. 59. Stav po restaurování.

Stav po restaurování

Obr. 60. Detail oblasti rollwerku v levé části výjevu „č. 34“ ve stavu po restaurování.

Obr. 61. Detail stejné oblasti. Původně s probíhající prasklinou. Stav po restaurování.

Obr. 62. Detail figur z výjevu „č. 34“ ve stavu po restaurování.

Obr. 63. Detail sedící figury Lota z výjevu „č. 19“ ve stavu po restaurování.

Obr. 64. Detail figury Diny (výjev „č. 19“) ve stavu po restaurování.

Obr. 65. Detail figury jedné z dcer (výjev „č. 19“) ve stavu po restaurování.

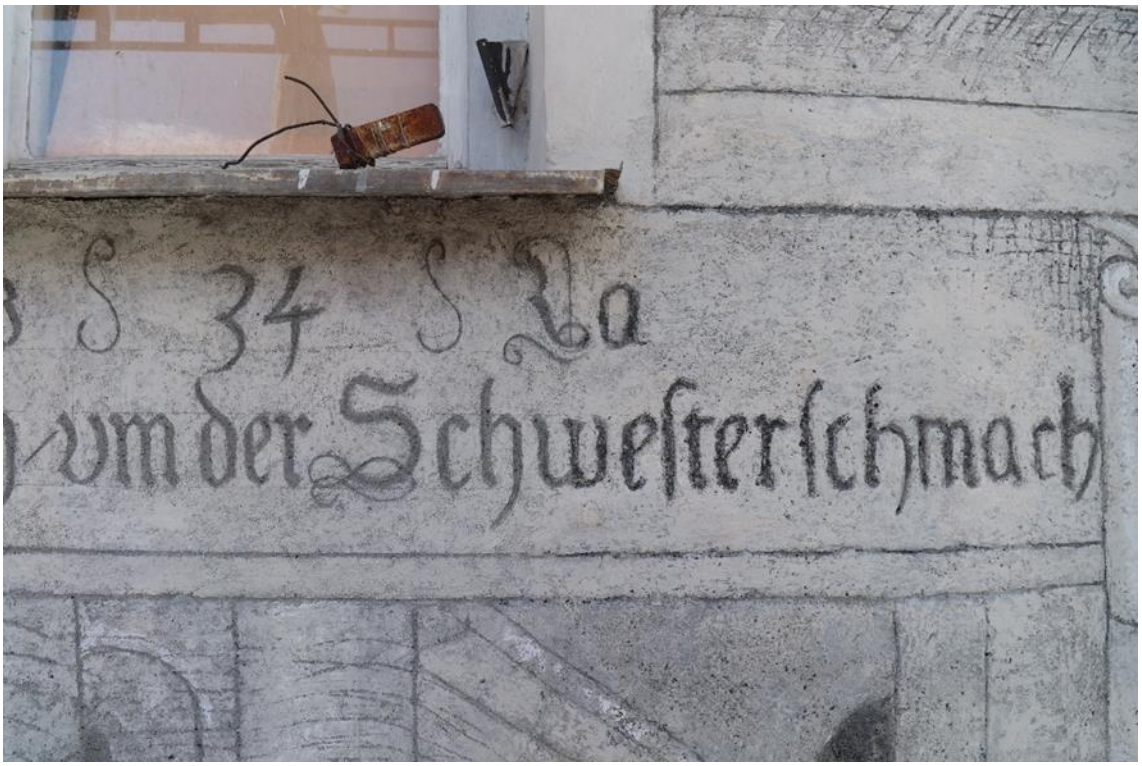

Obr. 66. Detail nápisové pásky u výjevu „č. 34“ ve stavu po restaurování.

Obr. 67. Celkový pohled na výjev „Lot a jeho dcery“ (č. 19) ve stavu po restaurování.

Obr. 68. Celkový pohled na výjev „Šimon a Lévi zachraňují svou sestru Dinu“ (č. 34) ve stavu po restaurování.

11 Grafická dokumentace

11.1 Seznam grafických zákresů

Zákres č. 1. Grafická dokumentace původní techniky a druhotných doplňků v rámci restaurovaného úseku s výjevem *„č. 19“*. *116*

Zákres č. 2. Grafická dokumentace pozorovaných druhů poškození a jejich lokalizace v rámci restaurovaného úseku s výjevem *„č. 19“*. *117*

Zákres č. 3. Grafická dokumentace provedených zásahů (I) na restaurovaném úseku s výjevem *„č. 19“*. *118*

Zákres č. 4. Grafická dokumentace provedených zásahů (II) na restaurovaném úseku s výjevem *„č. 19“*. *119*

Zákres č. 5. Grafická dokumentace původní techniky a druhotných doplňků v rámci restaurovaného úseku s výjevem *„č. 34“*. *120*

Zákres č. 6. Grafická dokumentace pozorovaných druhů poškození a jejich lokalizace v rámci restaurovaného úseku s výjevem *„č. 34“*. *121*

Zákres č. 7. Grafická dokumentace provedených zásahů (I) na restaurovaném úseku s výjevem *„č. 34“*. *122*

Zákres č. 8. Grafická dokumentace provedených zásahů (II) na restaurovaném úseku s výjevem *„č. 34“*. *123*

	Celek	1.693 m²	100.00%
	Oblast originálu s pekováním	0.663 m²	39.16%
	Druhotné doplňky (pravděpodobně zásah 1967-68, nejpozději 1989)	0.062 m²	3.66%
	Druhotné doplňky (zásah 1998-99)	0.964 m²	56.94%

Zákres č. 1. Grafická dokumentace původní techniky a druhotných doplňků v rámci restaurovaného úseku s výjevem *„č. 19“*.

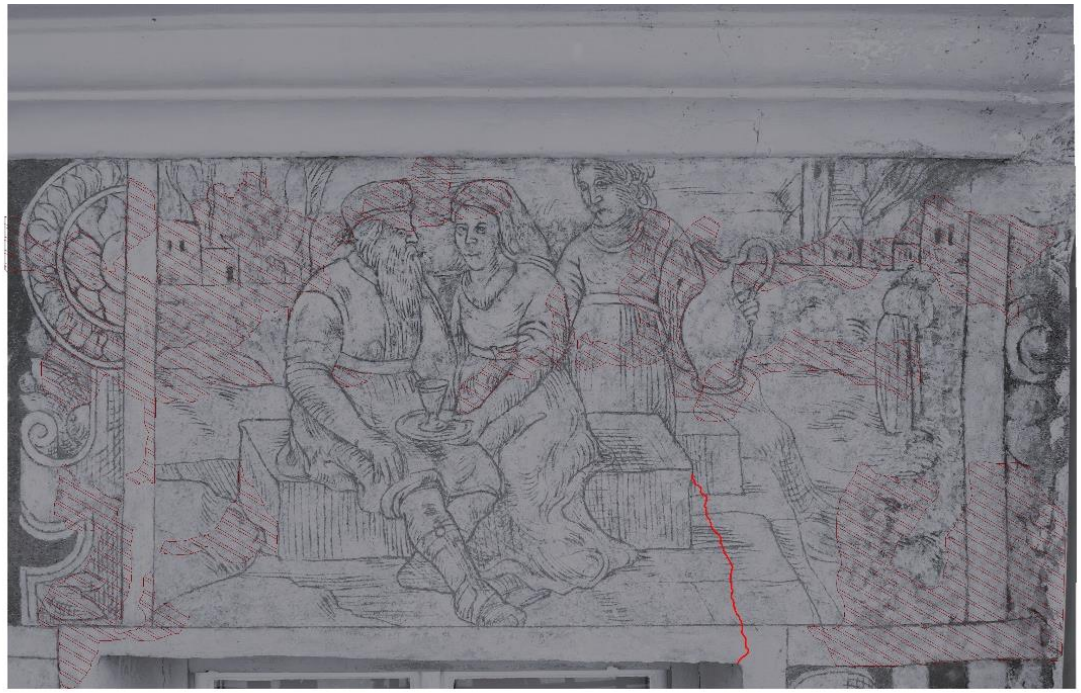

	Celek	1.693 m²	100.00%
	Oddělení omítkových vrstev (dutiny)	0.472 m²	27.88%
	Praskliny	0.388 m	-

Zákres č. 2. Grafická dokumentace pozorovaných druhů poškození a jejich lokalizace v rámci restaurovaného úseku s výjevem *„č. 19“*.

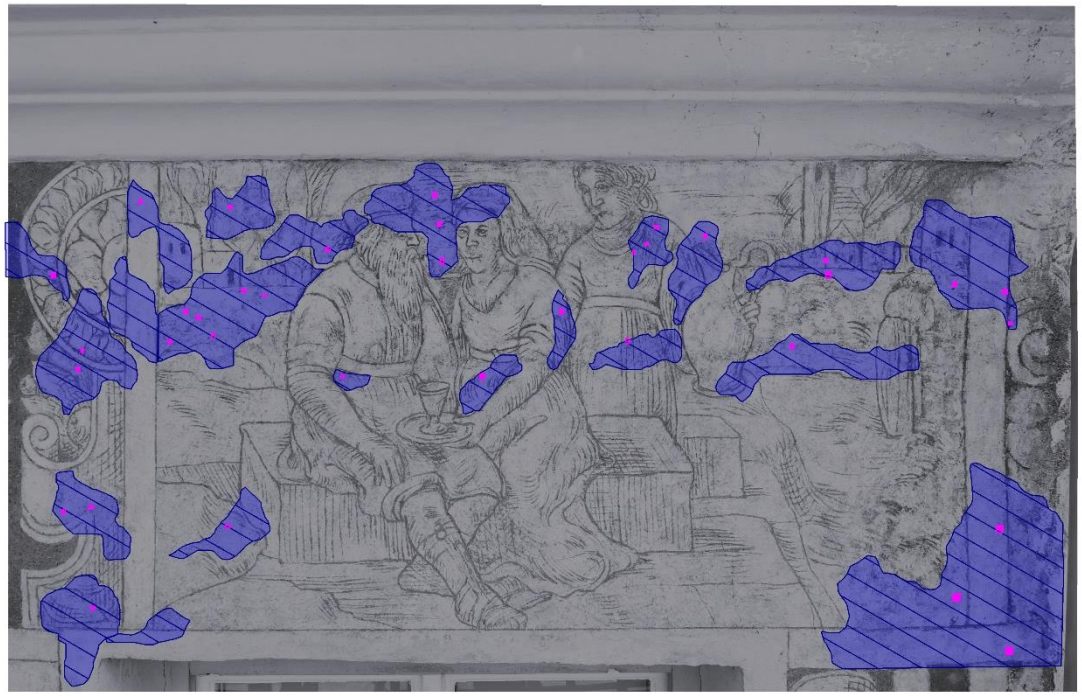

	Celek	1.693 m²	100.00%
	Injektážní vrty	0.002 m²	0.12%
	Injektáž směsi na hydraulické bázi Ledan TC1 PLus	0.355 m²	20.97%

Zákres č. 3. Grafická dokumentace provedených zásahů (I) na restaurovaném úseku s výjevem *„č. 19“*.

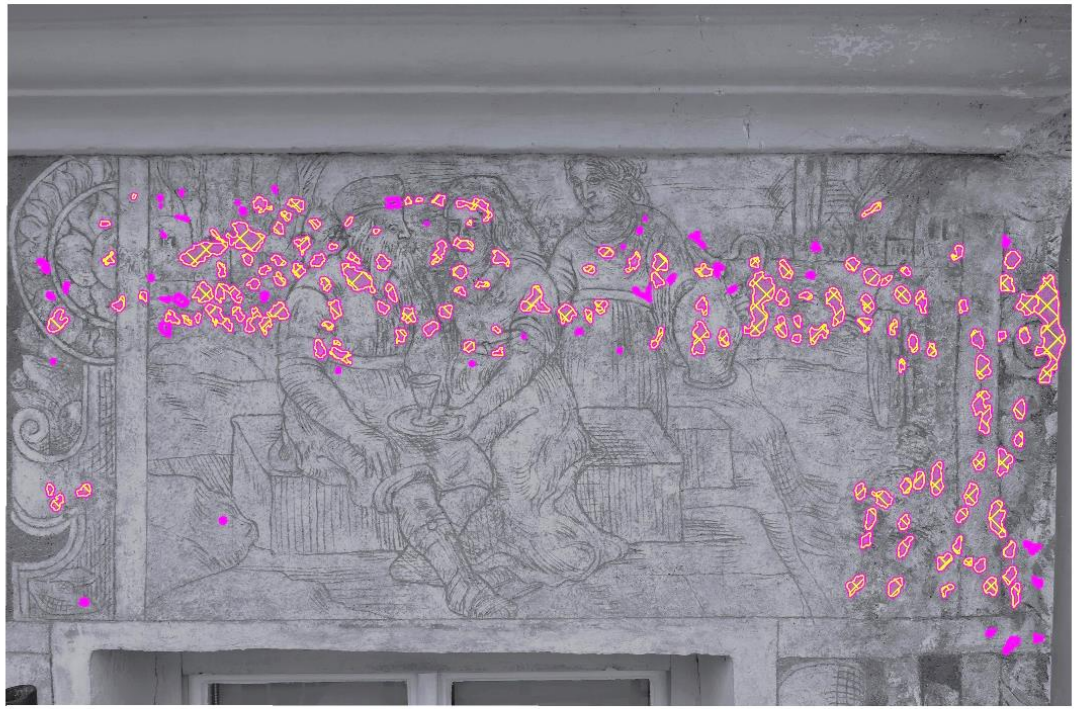

	Celek	1.692 m²	100.00%
	Strukturální konsolidace (napouštěním kombinace prostředků CaLoSil E25 a KSE 100)	0.067 m²	3.96%
	Odstraněné a nově doplněné tmely s retušemi	0.071 m²	4.20%

Zákres č. 4. Grafická dokumentace provedených zásahů (II) na restaurovaném úseku s výjevem *„č. 19“*.

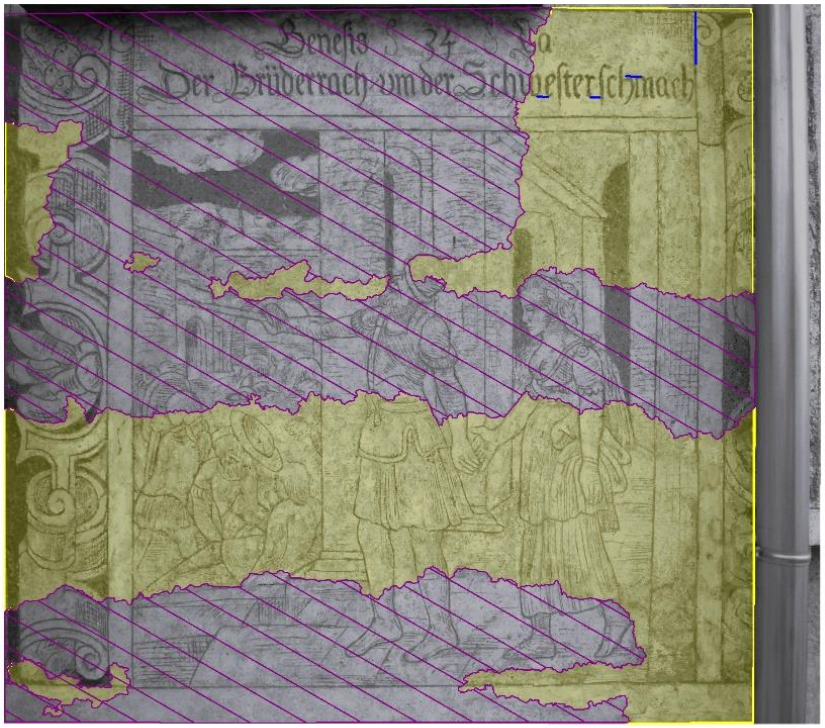

	Celek	3.098 m²	100.00%
	Oblast originálu s pekováním	1.394 m²	45.00%
	Druhotné doplňky (zásah 1998-99)	1.771 m²	57.17%
	Druhotné doplňky (pravděpodobně zásah 1967-68, nejpozději 1989)	0.000 m²	0.00%
	Rytá kresba	0.209 m	-

Zákres č. 5. Grafická dokumentace původní techniky a druhotných doplňků v rámci restaurovaného úseku s výjevem *„č. 34“*.

	Celek	3.098 m²	100.00%
	Oddělení omítkových vrstev (dutiny)	0.488 m²	15.75%
	Ztráta omítkových vrstev	0.007 m²	0.23%
	Praskliny	2.061 m	-

Zákres č. 6. Grafická dokumentace pozorovaných druhů poškození a jejich lokalizace v rámci restaurovaného úseku s výjevem *„č. 34“*.

	Celek	3.098 m²	100.00%
	Injektážní vrty	0.001 m²	0.03%
	Injektáž směsi na hydraulické bázi Ledan TC1 Plus	0.318 m²	10.26%

Zákres č. 7. Grafická dokumentace provedených zásahů (I) na restaurovaném úseku s výjevem *„č. 34“*.

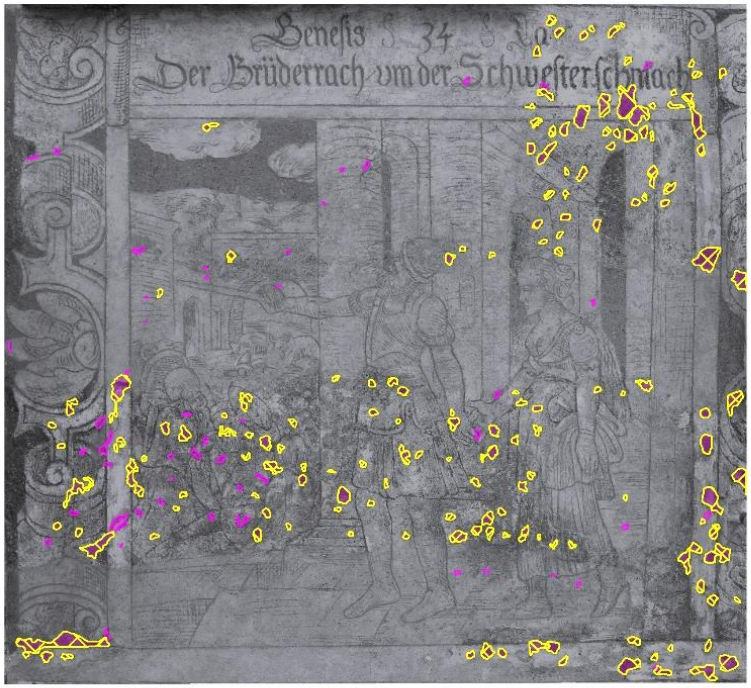

	Celek	3.098 m²	100.00%
	Strukturální konsolidace (napouštěním kombinace prostředků CaLoSil E25 a KSE 100)	0.076 m²	2.45%
	Odstraněné a nově doplněné tmely s retušemi	0.083 m²	2.68%

Zákres č. 8. Grafická dokumentace provedených zásahů (II) na restaurovaném úseku s výjevem *„č. 34“*.

12 Přílohy

12.1 Seznam příloh

Příloha 1. Starý evidenční list památky (dům čp. 538, dříve 108)[107] 125

Příloha 2. Zpráva z technologického průzkumu[108] 131

Příloha 3. Závazné stanovisko[109] 177

[107] Archiv Národního památkového ústavu. ÚOP České Budějovice. Slavonice čp. 108 (dnes 538). Evidenční list památky. Dohledáno Mgr. Zdeňkou Míchalovou, Ph.D.

[108] VÁLEK, Jan et al. *Materiálová analýza sgrafitového souvrství: Uliční fasáda domu čp. 538, Horní náměstí, Slavonice*. Výzkumná zpráva projektu NAKI 019. Praha: Akademie věd České republiky, Ústav teoretické a aplikované mechaniky, 2023.

[109] Městský úřad Dačice, č. j. OKC/15834–20/2932–2003/URBP. Rozhodnutí ze dne 17. 07. 2020.

Příloha 1. Starý evidenční list památky (dům čp. 538, dříve 108)

Čís. ZSJ 15036	Okres J. Hradec	Kategorie 1	Poř. č. v okrese
Název zákl. sídel. jednotky Slavonice			Č. rejstříku 2132/2165 B/14
Název obce Slavonice			

5. Název (označení) památky : Měšťanský dům	Součást souboru, areálu, MPR, PR MPR	13. Stav zachování památky a případné návrhy opatření : (2) Sgrafito na štítě v dobrém stavu.
6. Bližší označení památky : čp. : (108) 538 ulice (náměstí), K. Gottwaldta popř. místní trať : č. parcely : 82		14. Dřívější i současný způsob využití a případné návrhy opatření : Byty, klubovnášť vhodné.
7. Ochranné pásmo :		20. Poznámky, záznamy změn a doplňků :
8. Vlastník (správce, trvalý uživatel) : OBP J. Hradec		11. Památkové movité zařízení :

Foto	9. Popis památky	10. Časové, slohové a autorské určení	15. Odkaz na literaturu	Pasport SÚRPMO	16. Odkaz na fotografickou dokumentaci	17. Odkaz na měřickou dokumentaci	Snímek katastrální mapy
2	1	1	0		0	0	0

G.A. – část (1)

8/6 85 J. Karásek

Slavonice okres Jindřichův Hradec

č.r. 2165

Měšťanský dům čp. 538

náměstí Kl. Gottwalda.

Popis souhlasí.

1. Obec:	2. Okres:	Hodnota	Zachování	Využití
Slavonice městská památková reservace	Jindř. Hradec			

EVIDENČNÍ LIST NEMOVITÉ KULTURNÍ PAMÁTKY

3. Kraj:	4. Poř. číslo:
jihočeský	2165

5. Název (označení) památky:

Měšťanský dům

7. Ochranné pásmo:

6. Bližší označení umístění památky:
osada (čtvrť): čp. 536

ulice (náměstí), popř. místní trať, č. parcely aj. :
Náměstí Klementa Gottwalda čp 108

8. Vlastník (správce, trvalý uživatel):
OBP J.H

9. Popis památky (včetně sochařské, malířské, popř. i jiné výzdoby):

Jednopatrový nárožní dům o šesti okenních osách, průčelí upraveno v druhé polovině 19. století, pod omítkou renesanční sgrafito. Střecha mansardová. Barokní segmentový portál vede do průjezdu klenutého plackami na pasech. Místnosti v přízemí mají valené lunetové klenby, prostory patra jsou plochostropé.

10. Časové, slohové a autorské určení:

Dům v jádře renesanční, původně se sgrafitovaným průčelím, barokně přestavěný.

11. Památkové movité zařízení:

ST 203-4257-61

12. Zhodnocení a kulturně politický význam památky, zdůvodnění ochrany: Z původního renesančního domu zůstalo zachováno průčelí se sgrafitováním. Barokně přestavěný s mansardovou střechou. Dům stojí na urbanisticky důležitém místě na rohu náměstí.	15. Odkaz na literaturu:
13. Stav zachování památky a příp. návrhy opatření: Oprava průčelí, odkryté renesanční sgrafito.	16. Odkaz na fotografickou dokumentaci:
14. Dřívější i současný způsob využití a příp. návrhy opatření:	17. Odkaz na měřickou a jinou dokumentaci:
20. Poznámky, záznamy změn a doplňků:	18. Evidenční list zpracoval (jméno, datum, podpis): 19. Záznam doplňkových listů:

1. Obec:	2. Okres:	Hodnota	Zachování	Využití

4. Poř. číslo:

3. Kraj:

EVIDENČNÍ LIST NE

Identifikační sníme
rozměru 6x6

tel):

10. Časové, slohové a autorské určení:

11. Autor nebo výrobní označení:

Jčt 283027-77

SLAVONICE nám. K. Gottw. čp. 538 Jtk 1988 2765

JH

Příloha 2. Zpráva z technologického průzkumu

Materiálová analýza sgrafitového souvrství

Uliční fasáda domu č.p. 538

SLAVONICE „PIVOVAR“

Horní náměstí 538, Slavonice

Výzkumná zpráva projektu NAKI 019

Slavonice „pivovar“ – pohled na dům a sgrafita (DSC_6049)

Jan Válek[1], Petr Kozlovcev[1], Kristýna Kotková[1], Dita Frankeová[2], Radek Ševčík[2] Anna Fialová[1], Sylwia Svorová Pawełkowicz[1]

[1] Oddělení vápenných technologií
[2] Oddělení materiálového výzkumu

Spolupráce: Jana Waisserová, Zuzana Wichterlová, Karolína Marčíková

Praha 2023

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	2023
DH23P03OVV019	JV, PK, KK, JW, ZW, KM	Úvod – vzorky

Projekt:	Technologie restaurování renesančních sgrafitových omítek - tradice a metamorfóza" (NAKI III. DH23P03OVV019)		
Datum odběru:	21. června 2023		
Odebral:	JV, PK, KK, JW, ZW		
Počet odebraných vzorků:	5	Značení:	SPIV 1 - SPIV 5
Druh odebraných vzorků:	Sgrafitové omítky, povrchové vrstvy		

Vzorky

SPIV 1	Slavonice 538 pivovar. Uhelné sgrafito. Místo pod okapovým svodem. Vzorek: souvrství nátěr, uhelné intonaco a jádro (není celé).
SPIV 2	Slavonice 538 pivovar. Uhelné sgrafito. Místo pod svodem. Vzorek: jádrová omítka.
SPIV 3	Slavonice 538 pivovar. Uhelné sgrafito. Místo pod svodem. Vzorek: kus vápence v jádrové omítce.
SPIV 4	Slavonice 538 pivovar. Uhelné sgrafito. Místo pod svodem. Vzorek: souvrství nátěr, uhelné intonaco a jádro (není celé).
SPIV 5	Slavonice 538 pivovar. Uhelné sgrafito. Místo pod svodem. Vzorek: jádrová omítka.

Sgrafito na pivovaru **DSC_6055**

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	2023
DH23P03OVV019	JV, PK, KK, JW, ZW, KM	Úvod – vzorky

Sgrafito na pivovaru **DSC_6092**

Autentické prvky

Vrstva probarvená dřevěným uhlím; bílý vápenný nátěr; ryté kontury, světla – bílý nátěr; stínování kletováním a šrafováním, pozadí odryto do struktury barevné vrstvy.

DSC_6058

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	2023
DH23P03OVV019	JV, PK, KK, JW, ZW, KM	Úvod – vzorky

Boční světlo **DSC_6069**

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 1**

SPIV 1

Umístění vzorku **SPIV 1** (DSC_6093)

Vzorek: souvrství - jádro, intonaco, nátěr
Záměr: materiálová analýza souvrství, napojení jádro – intonaco – nátěr (degradace?)

Postup

- Vzorek nafocen a zdokumentován
- Vyhotoven výbrus a dodatečně i nábrus pro upřesnění povrchových vrstev
- SEM + EDS – složení matrice pojiva vrstev a nátěru

Metody

- Makroskopický popis – fotodokumentace
- OM mikroskopie příčného řezu
- SEM EDS

Výsledky SPIV 1

Hodnocení při odběru vzorku
Jádrová omítka – vápenopísková, tl. proměnlivá v cm.
Probarvená sgrafitová vrstva – vápenouhelná, tl. kolem 5 mm, uhlíky i kamenivo cca do 2 mm (delší strana)
Nátěr – degradovaný, novější nátěry? biodegradace

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 1**

Vzorek SPIV 1 **DSC_6658**

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 1**

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 1**

Optická mikroskopie - výbrus

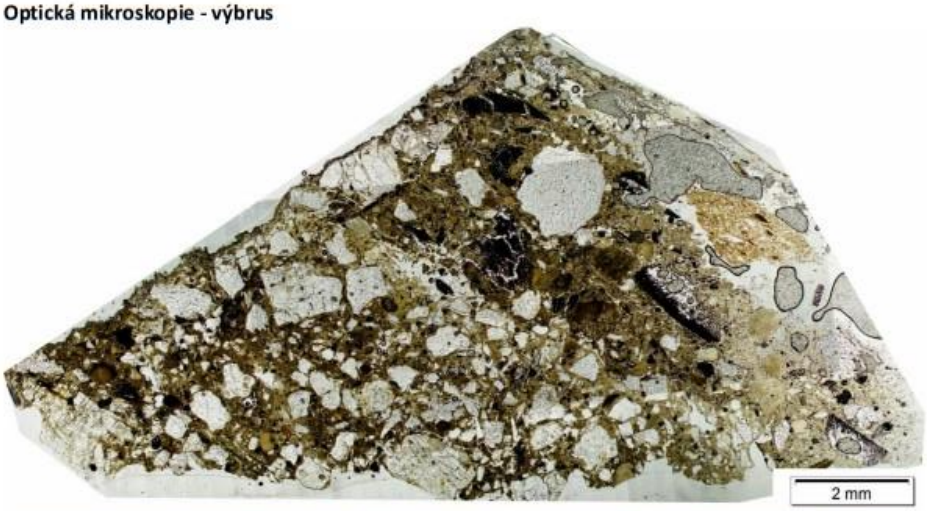

Výbrus zachycuje vzorek souvrství od jádrové malty přes probarvenou vrstvu až po vápenný nátěr. Popis vzorku je tak nutné rozdělit po jednotlivých vrstvách.

Jádrová malta

Pojivo: kompaktní vápenné jemnozrnné pojivo, místy výskyt prasklin, výskyt pórů jen minimální. Občasný výskyt pojivových shluků (pojivové částice).

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 1**

Plnivo: jádrová malta je bohatá na klasty plniva. Zrna mají nepravidelný ostrohranný tvar, jedná se převážně o *křemenné* klasty, méně se vyskytují *živce*, akcesoricky pak *slídy (muskovit, biotit), chlority (klinochlor)* a opakní minerály.
Velikost klastů na výbrusu: různorodá, od malých úlomků po větší klasty křemene do 1,5 mm.
Poměr pojivo/plnivo: 1:1

Probarvená vrstva
Pojivo: stejný typ pojiva, jako v případě jádrové malty. Kompaktní vápenné jemnozrnné pojivo, místy výskyt prasklin, výskyt pórů jen minimální. Pojivové částice mají četnější výskyt oproti jádrové maltě.
Plnivo: vrstva obsahuje uhelné částice a menší množství klastů (převážně křemen a živce, úlomky ruly).
Velikost uhelných částic na výbrusu: od malých částic do 2 mm. Velikost klastů plniva je opět různorodá do 1,6 mm. Poměr pojivo/plnivo: 3:1

Nátěrová vrstva
Povrchová vrstva je vápnitý nátěr bez výskytu dalších částic o tloušťce kolem 250 µm. Na původním vápenném nátěru jsou rozpoznatelné další dvě pozdější nátěrové vrstvy.

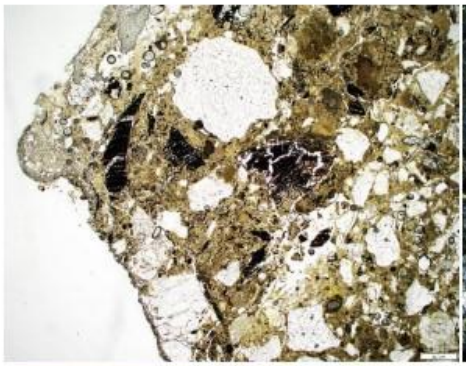

Jednotlivé vrstvy zachycené ve výbrusu: jádrová malta (spodní vrstva), probarvená vrstva s výskytem uhelných částic (střední vrstva) a nátěrová vrstva (na povrchu), pozorováno v procházejícím světle. Měřítko: 0,5 mm.

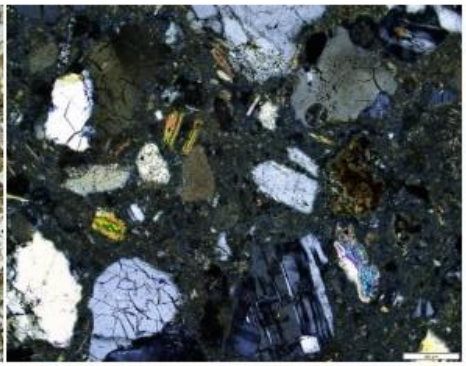

Detail jádrové malty s hojným výskytem křemenných klastů (velká zrna), živců (menší porušené klasty), slíd (žluto-zelené interferenční barvy) a klinochloru (modro-fialové interferenční barvy) v základní karbonátové hmotě, pozorováno ve zkřížených nikolech. Měřítko: 0,2 mm.

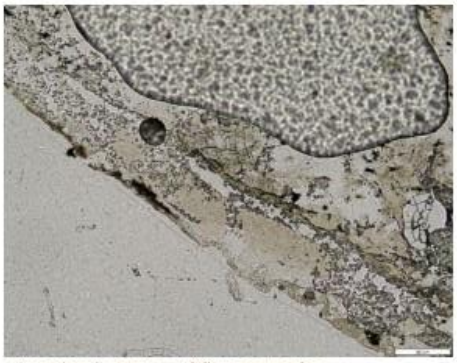

Povrchová vrstva – nátěr, pozorováno v procházejícím světle. Měřítko 0,2 mm.

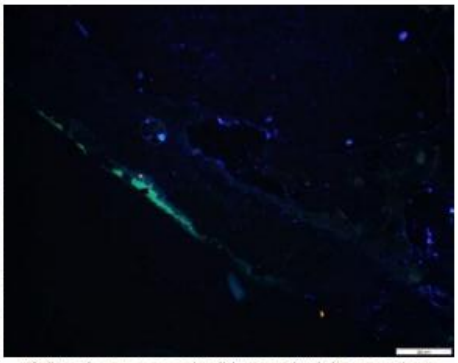

Nátěrová vrstva se zeleně luminiskujícím povrchem, pozorováno v UV světle. Měřítko 0,2 mm.

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 1**

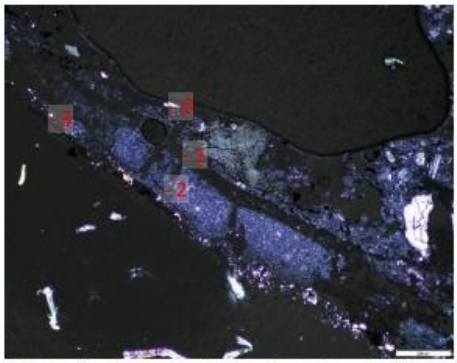

0 – sgrafito, intonaco; 1 – sgrafito, vápenný nátěr; 2 – oprava, nátěr, znečištění?; 3 – oprava, lum. nátěr. Pozorováno ve zkřížených nikolech. Měřítko: 0,2 mm.

- Trhliny na rozhraní probarvené vrstvy na jádrové omítky.
- Původní vápenný nátěr sgrafita je porušen – trhlina podél vrstvy, část nátěru je spojena s podkladem.

Optická mikroskopie – nábrus nátěrové vrstvy

Vzorek souvrství – nábrus. Odražené světlo.

Nátěrová vrstva v odraženém polarizovaném světle – RPL.

- Nátěr v rozmezí 0,15–0,3 mm je narušený četným smršťovacími trhlinami kolmými na podklad.
- Nátěr je místy nesoudržný, jsou zde porušení zpevněná zalévací hmotou.
- Tloušťka uhelné vrstvy je mezi 3-5 mm. Uhelné i vápenné klasty jsou zde o velikosti do ca 1-1,5 mm.
- Podkladová jádrová omítka má hrubý, nehlazený povrch - vyčnívající zrna písku. Na styku vrstev jsou místy vzduchové dutinky.

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 1**

SEM EDS

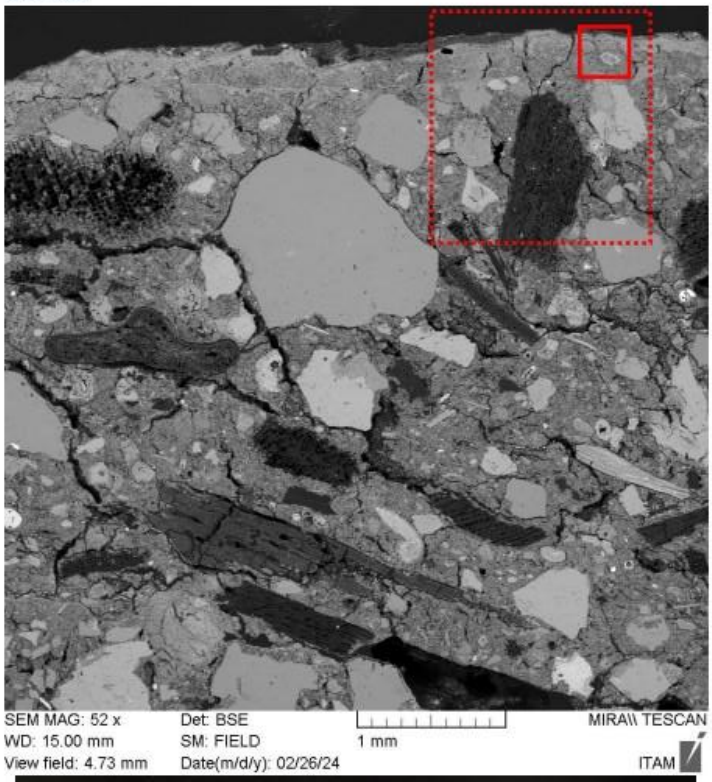

Intonaco s vápenným nátěrem. Výřezy — mapa, -- bodová analýza.

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 1**

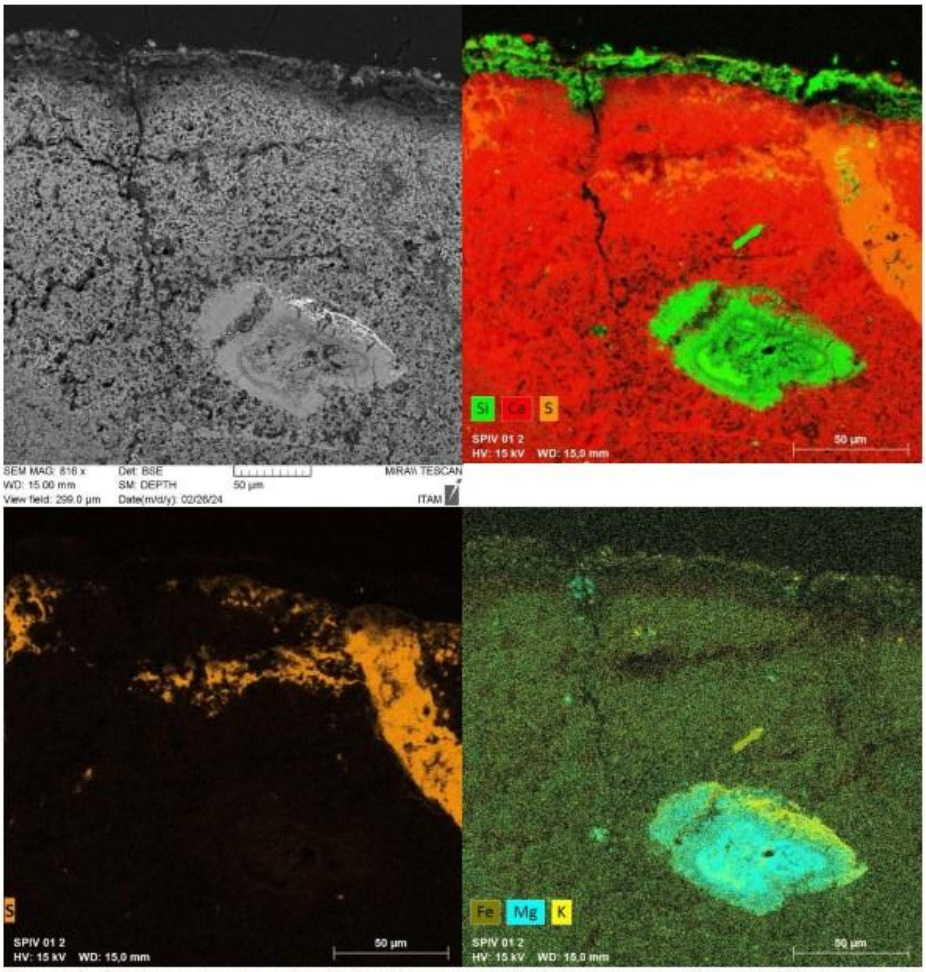

Vápenný nátěr je na povrchu zvětralý. Prasklinami a porézní strukturou do něj proniká síra pocházející z lokálního znečištění atmosféry saplováním fosilních paliv. Svrchní vrstva bohatá a SiO_2 odpovídá pozdějším restaurátorským zásahům. V primárním sgrafitovém nátěru se nachází technologická částice Fe-Mg-K-Na-Si-Zn.

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 1**

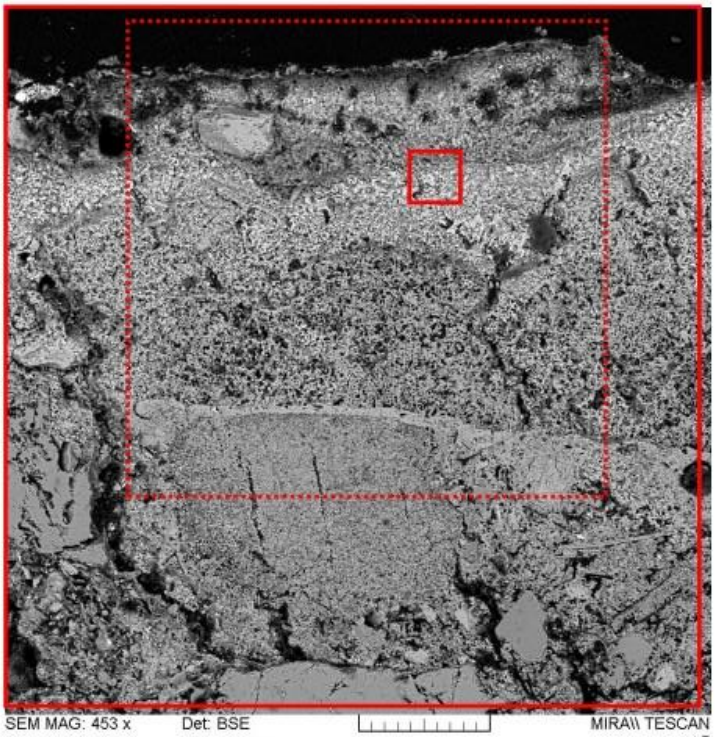

Intonaco s vápenným nátěrem. Výřezy — mapa, --- bodová analýza.

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 1**

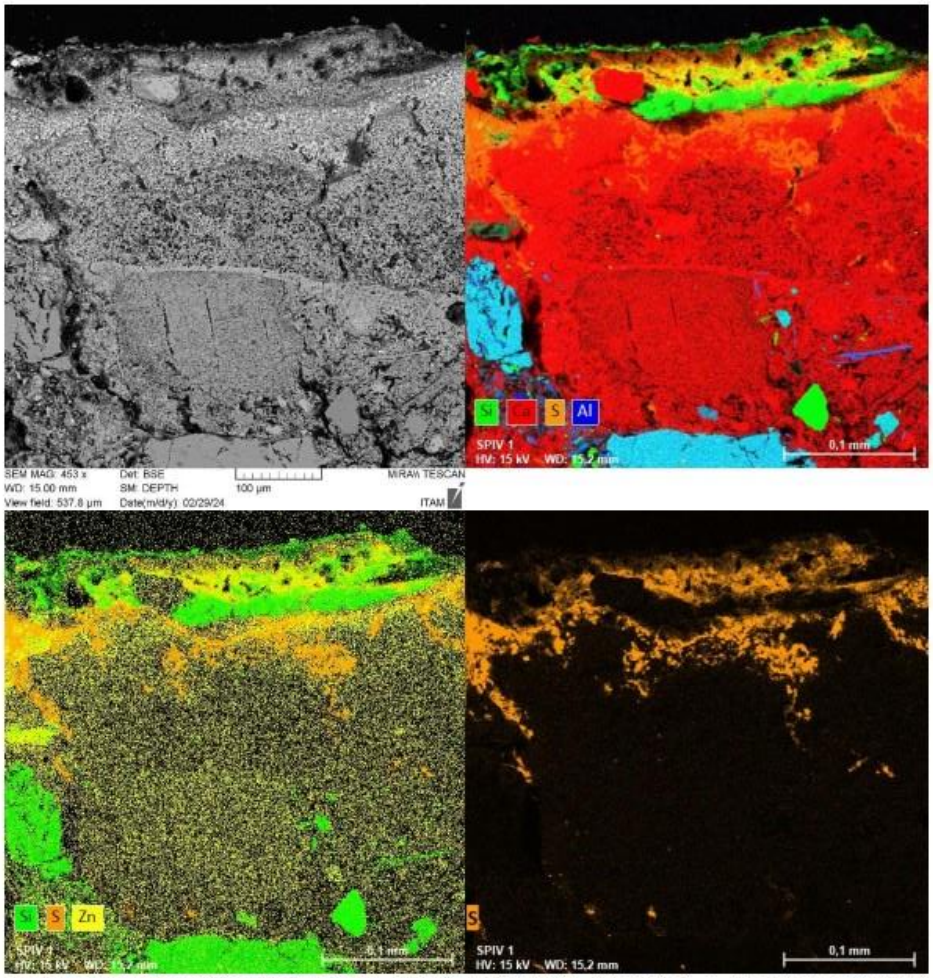

Detail vápenného nátěru na intonacu plněném dř. uhlím. Svrchní Si a Zn vrstvy odpovídají restaurátorským zásahům. V místě je vidět pronikání síry z venkovního prostředí strukturou nátěru.

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 1**

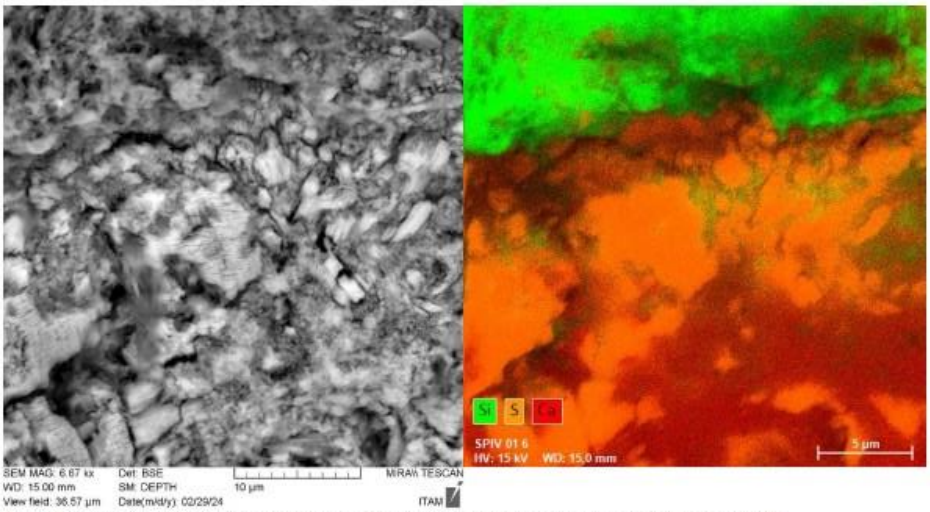

Detail rozhranní vápenného nátěru se sádrovcem na který je nanesen silikátový nátěr.

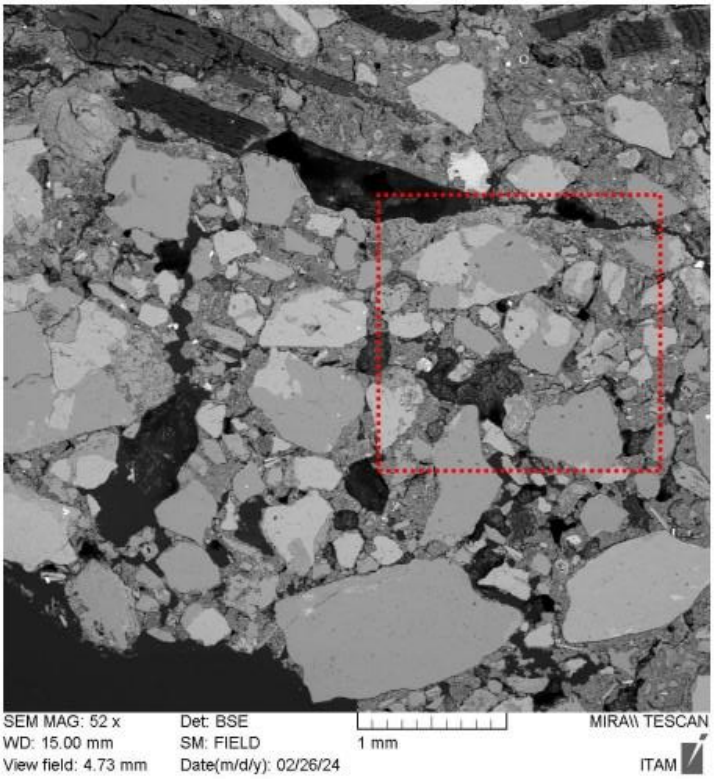

Jádrová omítka s intonacem. Výřez --- bodová analýza.

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 1**

		CaO	MgO	SiO2	Al2O3	Fe2O3	Na2O	SO3	P2O5	ZnO	Cl	c.i.	povrch
	38	51,6		38,7	1,9	1,2	0,7	5,2	0,8				Znečištění?
	37	4,7		90,3	0,6		0,6	1,6	1,4		1,0 F		Znečištění?
	36	38,5		9,2				51,7	0,6				Matrice
	35	48,0		2,6				49,4					Matrice
	34	22,2		70,2	1,1		0,9	4,5	1,0				Matrice
	33	5,5	0,7	82,7	3,3	1,6	0,8	1,6	1,5	2,3			Matrice
+ sádrovec	32	42,2		3,6				54,1					Matrice
	31	44,2		3,5			0,7	51,6					Matrice
	30	42,0		1,1				56,9					Matrice
	29	94,8	1,4	1,9						1,9			Matrice
	28	42,8		1,2				56,0					Matrice
	27	46,8		1,5				51,7					Matrice
	26	94,8	2,2	2,3			0,7						Matrice
	25	91,7	3,5	2,9			1,1	0,8					Matrice
	24	94,7	2,1	1,6			0,8	0,8					Matrice
Nátěr	10	91,0	1,6	2,3			0,7	4,4			0,2		Matrice
	9	89,8	1,4	4,0				1,2	0,8	2,5		**0,12**	Matrice
	8	93,5	2,9	2,3			0,7	0,6				**0,07**	Matrice
	7	94,8	2,1	2,2				1,0			0,3	**0,06**	Matrice
	6	91,5	3,1	2,9			0,7	0,8	0,7		0,3	**0,08**	Matrice
	5	90,3	3,4	2,7					0,6	2,7	0,3	**0,08**	BRP
průměr		**91,8**	**2,4**	**2,7**									
sigma		**1,9**	**0,8**	**0,7**									
	23	89,9	4,2	2,7	0,9					2,3		**0,09**	Matrice
	22	92,7	3,7	1,7	0,5		0,8	0,6			0,5	**0,05**	Matrice
	21	88,5	3,6	2,5	0,8				1,3	2,7		**0,09**	Matrice
	20	90,2	5,5	1,7	0,5		0,8	0,7	0,6			**0,05**	BRP
	19	94,4	3,5	1,5			0,7					**0,04**	BRP
Intonaco	18	88,5	4,5	3,7	0,7		2,6				0,3	**0,12**	Matrice
	4	91,6	2,6	3,1						2,4	0,4	**0,09**	Matrice
	3	95,2	1,7	2,1				0,7			0,3	**0,06**	Matrice
	2	94,5	2,3	2,2			0,7					**0,06**	Matrice
	1	71,9	7,5	10,5	1,0	0,9		0,7		7,5		**0,38**	BRP
průměr		**89,7**	**3,9**	**3,2**	**0,7**								
sigma		**6,7**	**1,7**	**2,7**	**0,2**								
	17	72,2	10,4	6,8	2,3			1,2		6,8	0,3	**0,25**	Matrice
	16	89,9	7,5	1,4			0,9					**0,04**	Matrice
	15	86,9	10,4	0,7			0,8	1,3				**0,02**	Matrice
Jádro	14	8,7	22,6	62,1	5,7	0,9							BRP
	13	91,2	5,7	1,6	0,7			0,8					BRP
	12	94,5	4,3	0,8			0,5					**0,02**	BRP
	11	95,1	3,4	1,5								**0,04**	BRP

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 1**

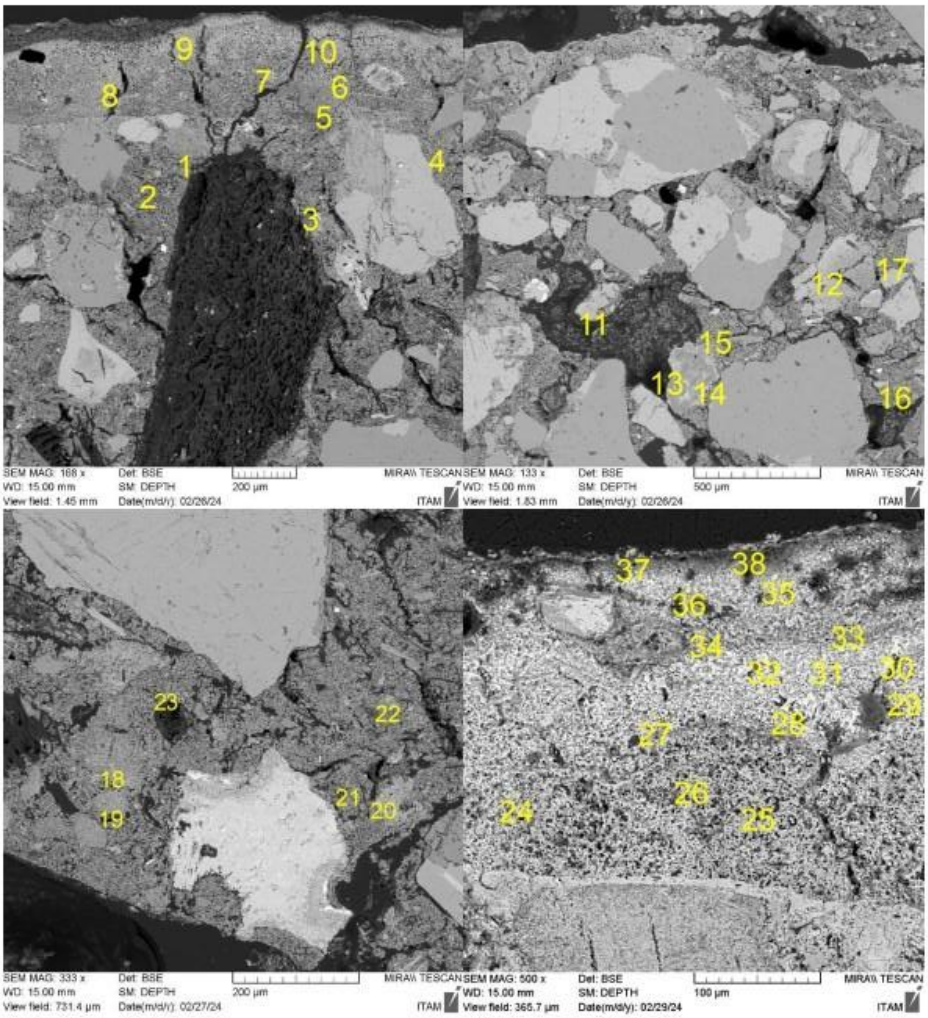

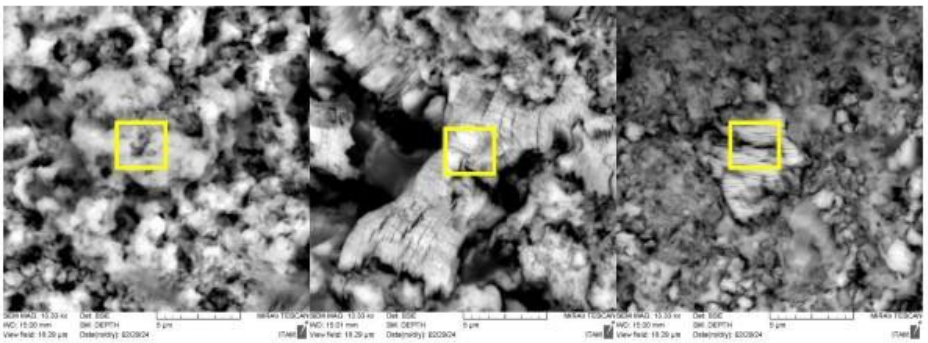

Bod 24: 94,7 % CaO, 0,8 % SO3 **Bod 28:** 42,8 % CaO, 56 % SO3 **Bod 35:** 48,0 % CaO, 49,4 % SO3

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 1**

Hlavní složkou pojiva je kalcitické vápno o poměrně vysokém obsahu CaO a proměnlivým podílem MgO. Heterogenitě suroviny pro výrobu vápna odpovídá i složení pojiva. Kromě menších pojivových částic s různým obsahem MgO se v menším měřítky vyskytují i částice, které mají zvýšený obsah SiO2 a mohou obsahovat hydraulické fáze. V intonacu i nátěru se vyskytují tzv. technologické částice, tj. na jejich složení a charakter měla vliv technologie zpracování, konkrétně výpalu. Složení je určeno charakterem znečištění suroviny, ale za zvýšených teplot dochází k reakcím a morfologickým změnám. Typické prvky asociované s těmito částicemi jsou Mg, Fe, Zi, Si, Al, K, Na, (P, Ti)

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 2**

SPIV 2

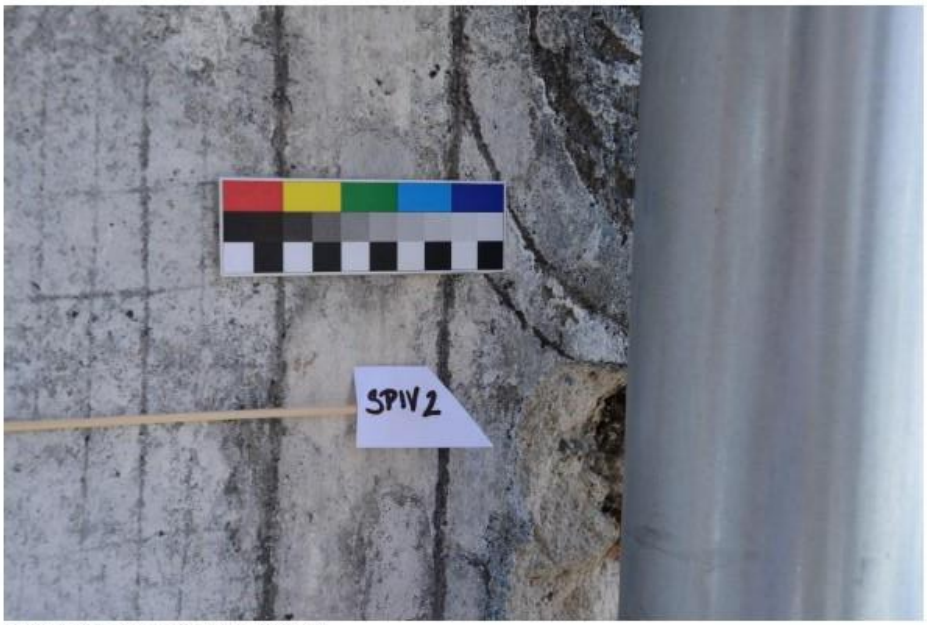

Umístění vzorku **SPIV 2** (DSC_6095)

Vzorek: jádrová omítka pod **SPIV 1**, podobný materiál jako **SPIV 5**.
Záměr: materiálová analýza jádrové omítky

Postup

- Vzorek nafocen a zdokumentován
- Část vzorku rozdrcena a z frakce <0,063mm byly odebrány vzorky pro TA a XRD. Zbytek vzorku byl spojen se vzorkem 5 a podroben rozpouštění v HCl, pro specifikaci použitého písku (SPIV 2+5).

Metody

- Makroskopický popis - fotodokumentace
- TA a XRD - podsítná frakce 63µ
- Poměr pojiva ku kamenivu, mineralogie a frakční rozdělení písku – rozpuštění v 10% roztoku HCl, sítová analýza, optická mikroskopie písku
- Stanovení objemové hmotnosti písku

Výsledky SPIV 2

Hodnocení při odběru vzorku
Jádrová omítka – vápenopísková, tl. proměnlivá v cm. Odebráno po menších kusech.

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 2**

DSC_6659

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 2**

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 2**

Termická analýza (TA) a prášková difrakce (XRD)

TA: vzorek frakce <0,063 mm obsahuje 56,5 hm.% $CaCO_3$ a 3,4 hm.% $CaSO_4.2H_2O$, CO2/H2O = 5,7.

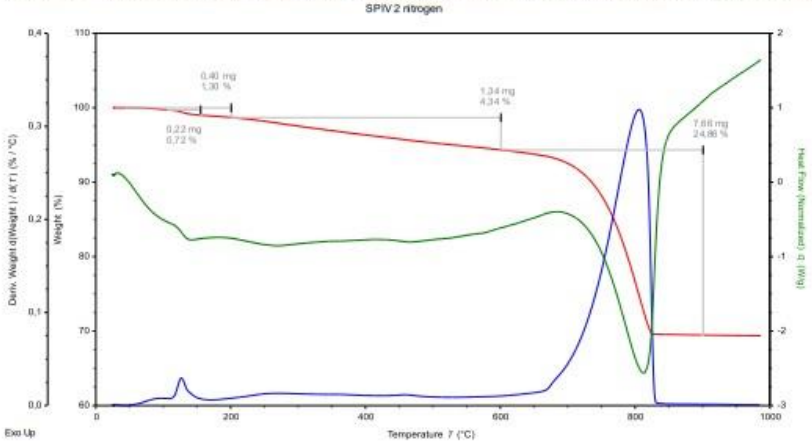

XRD-QPA

Pojivo: kalcit 51,8 hm.%;

Plnivo: křemen 9,4 hm.%; živec (albit) 6.9 hm.%, (mikroklin) 0,7 hm.%; muskovit 2,9 hm.%; klinochlor 2,9 hm.%

Ostatní: amorfní složka 22 hm.%; sádra 2 hm.%

- Hlavní pojivo jádrové malty je kalcitické vápno.
- Obě (TA i XRD) analýzy potvrdily výskyt sádry, v průměru je poměr $CaSO_4.2H_2O$ ku $CaCO_3$ ca 1:20.
- Postupný úbytek hmotnosti vzorku při teplotách od 200 do 600 °C je spojen s úbytkem vody (měřeno v N_2 atmosféře). Může souviset s amorfní složkou, muskovitem a klinochlorem? Nelze ani vyloučit organické příměsi.
- V podsítné složce je nezvykle vysoké procento plniva. Možným vysvětlením je, že použitý písek se postupně rozpadá na jemné částice, které obohatily jemnou frakci.
- Amorfní složka z části zahrnuje $CaCO_3$, ale skládá se i z dalších fází, které nebyly identifikovány.

Poměr složek jádrové omítky a jejich orientační přepočet na dávkování surovin

SPIV 2+5			kaše		prášková hydrát	
Jádrová omítka			kg	l	kg	l
Rozpustný podíl (hm. %)	23,1	Vápno	1	1	1	**1**
Nerozpustný podíl (hm. %)	76,9	Písek	2,0	1,7	4,5	**2,1**

Pro přepočet byly použity objemové/sypné hmotnosti: vápenná kaše 1300 kg/m^3 (sušina 0,45 hm.%), vápenný hydrát hašený na prach 740 kg/m^3, písek 1555 kg/m^3. Přídavek sádry není uvažován.

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 2**

Nerozpustný podíl – sítová analýza, mineralogické složení

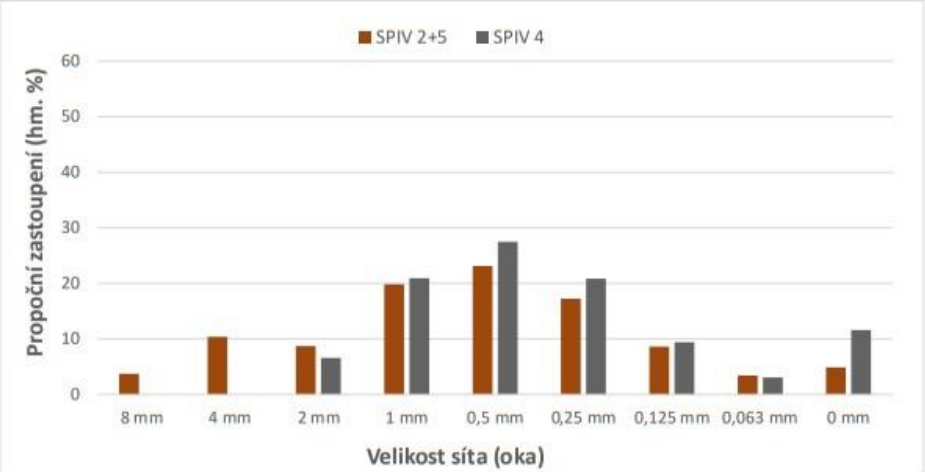

Jedná se o písek vzniklý eluviálním zvětráváním metamorfovaných hornin (ruly). Tvar zrn je nepravidelný, ostrohranný, bez známek vyššího vytřídění a delšího transportu. Pravděpodobně natěžen přímo na místě vzniku (na zvětralém povrchu rulového masivu).
Největší klasty písku použité v jádrové omítce mají velikost 8–10 mm.
Podíl jemných částic pod 63 µm je ca 5 hm. %.

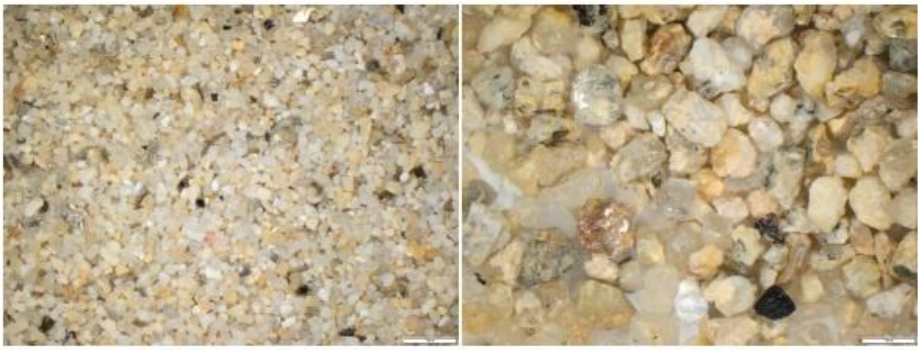

Mikrofotografie jednotlivých frakcí písku: frakce 0,25-0,5 mm (vlevo) a frakce 1-2 mm (vpravo). Jasně patrné je v obou frakcích dominantní zastoupení křemene, méně pak živců a dalších minerálů typických pro písek z rulového podloží. Černě zbarvené jsou klasty tmavých slíd (biotitu) a opakních minerálů. Měřítko 1 mm.

Sypná hmotnost písku (nerozpustného zbytku): 1555 kg/m^3

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 3**

SPIV 3

Umístění vzorku **SPIV 3** v jádrové omítce (DSC_6105)

Vzorek: krystalický vápenec
Záměr: materiálová analýza suroviny, ze které bylo vyráběno vápno

Postup

- Vzorek nafocen a zdokumentován
- Výbrus zadán na zpracování
- Vzorek byl rozdrcen a z frakce <0,063mm byly odebrány vzorky pro TA, XRD a Izotopy

Metody

- Fotodokumentace
- Výbrus
- TA a XRD
- Stabilní izotopy ^{18}O a ^{13}C

Výsledky SPIV 3

Hodnocení při odběru vzorku
Vzorek krystalického vápence. Okraje přecházejí do pojiva, může se jednat o částečně vypálený úlomek suroviny pro výrobu vápna.

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 3**

DSC_6105

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 3**

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 3**

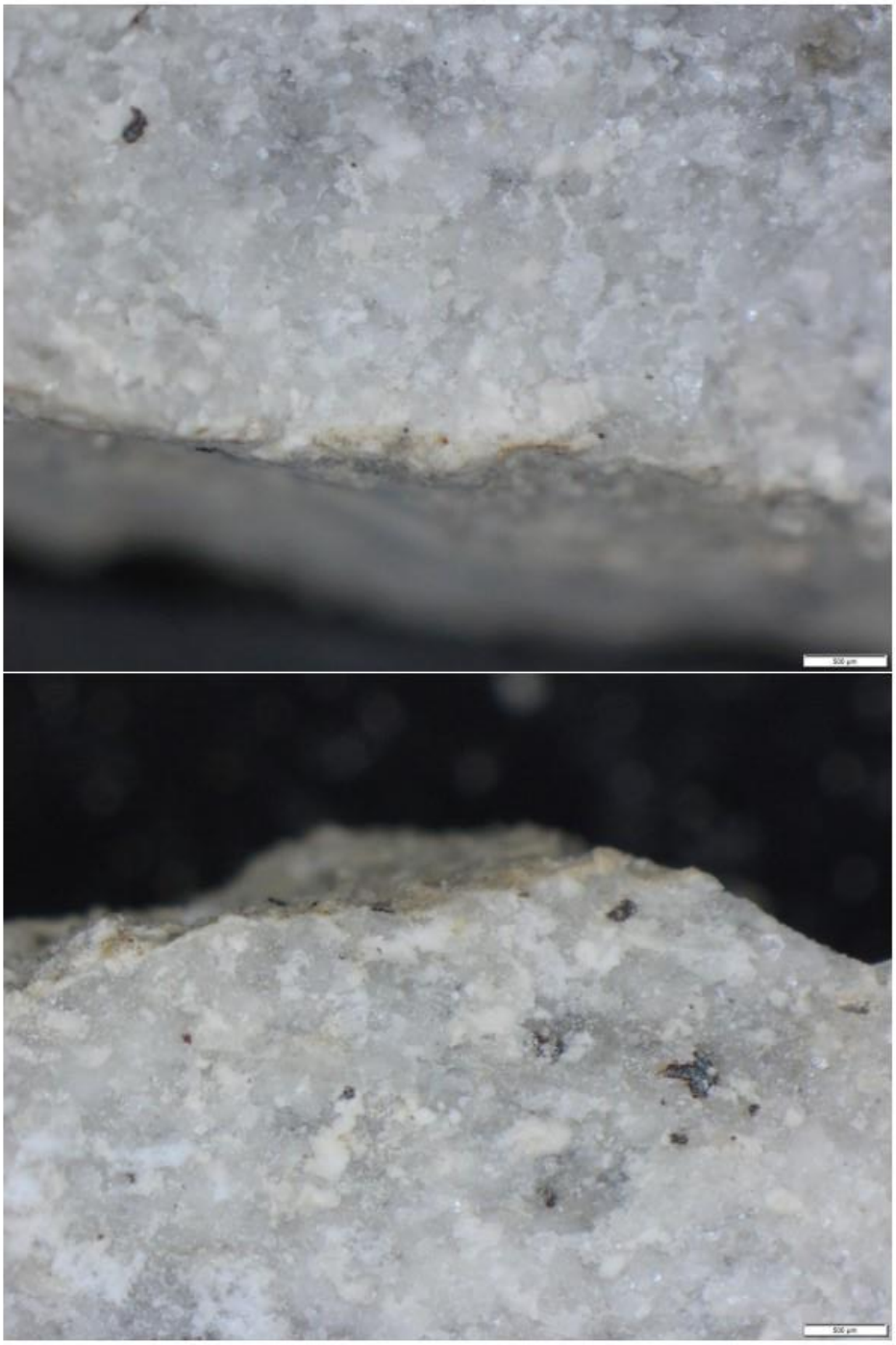

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 3**

Optická mikroskopie - výbrus

Vzorek krystalického vápence – mramoru. Hornina se skládá z uniformních kalcitových klastů o velikosti od 0,1 mm do 0,5 mm. Místy výskyt protáhlých klastů muskovitu (do 5 %). Akcesoricky přítomné nečistoty (příměsi). Na povrchu jsou místy zachovány zbytky okolní jádrové malty (pojivo i klastický materiál). V některých partiích vzorku jsou jasně patrné známky po teplotní přeměně. Jednotlivé krystaly přecházejí do jemnozrnného vypáleného materiálu, který nevykazuje při pozorování pomocí katodové luminiscence žádné zbarvení (teplotní přeměna kalcitu). Shluky jemnozrnných částic se vyskytují i na dalších místech vzorku (nejvíce však při okrajích) a kolem jednotlivých zrn kalcitu.

Mikrofotografie struktury vzorku s převažujícími krystaly kalcitu, pozorováno v procházejícím světle. Měřítko: 0,5 mm.

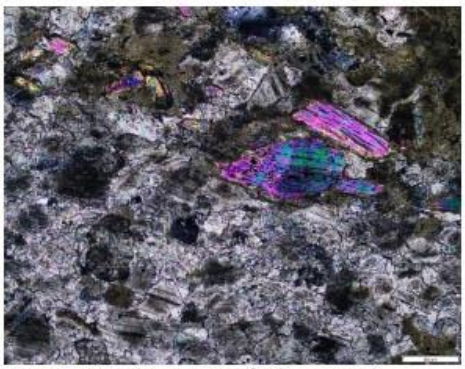

Detail kalcitových zrn a klastů slíd, pozorováno ve zkřížených nikolech. Měřítko: 0,2 mm.

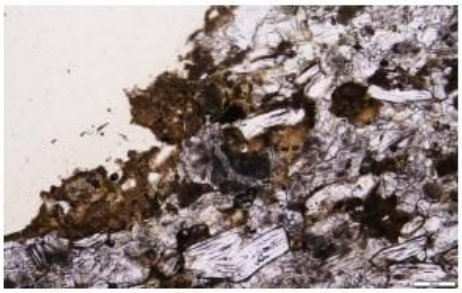

Detail okrajových částí vzorku s přechodem kalcitových krystalů do jemnozrnné hmoty – teplotní postižní vzorku, pozorováno v procházejícím světle. Měřítko: 0,1 mm.

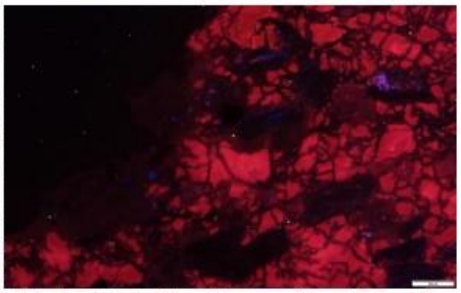

Snímky z katodové luminiscence: výrazně červeně luminiskující zrna kalcit nepostižená výpalem a vypálená jemnozrnná karbonátová hmota bez výraznější luminiscence. Měřítko: 0,1 mm.

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 3**

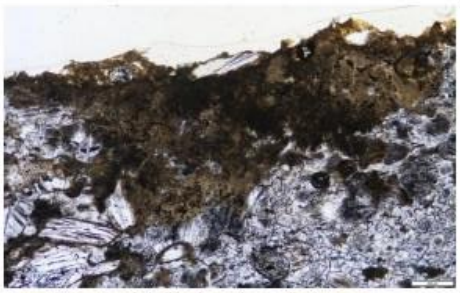

Detail okrajových částí vzorku s přechodem kalcitových krystalů do jemnozrnné hmoty – teplotní postižní vzorku, pozorováno v procházejícím světle. Měřítko: 0,2 mm.

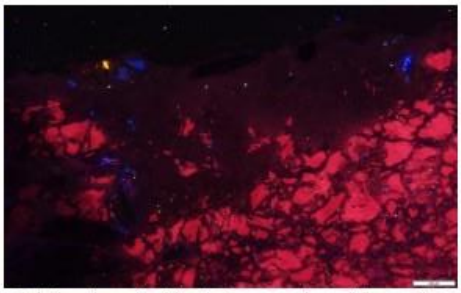

Snímky z katodové luminiscence: výrazně červeně luminiskující zrna kalcit nepostižená výpalem a vypálená jemnozrnná karbonátová hmota bez výraznější luminiscence. Modře luminiskující zrna živců. Měřítko: 0,2 mm.

Termická analýza (TA) a prášková difrakce (XRD)

TA: vzorek obsahuje 90,2 hm. % $CaCO_3$, CO2/H2O = 22,8.

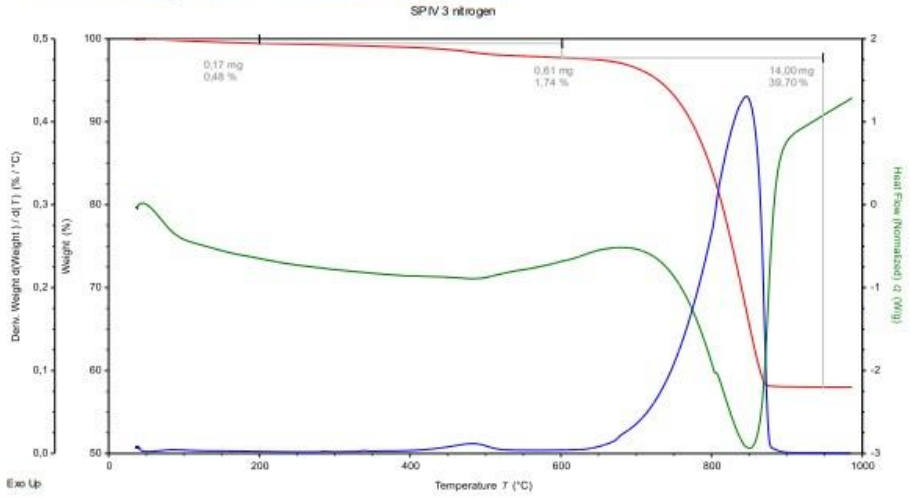

XRD-QPA

Kalcit 80,3 hm.%, muskovit 16,8 hm.%, amorfní složka 3 hm.%.

Krystalický vápenec má páskování, ve kterém je znečištění navýšené oproti kalcitové matrici. Složení malého vzorku je ovlivněno heterogenitou horniny. Relativně vyšší procento slídy nemusí odpovídat průměrnému složení vápence z ložiska. Proces s maximem okol 475 °C je spojen s uvolněním CO_2, prozatím bez bližší identifikace.

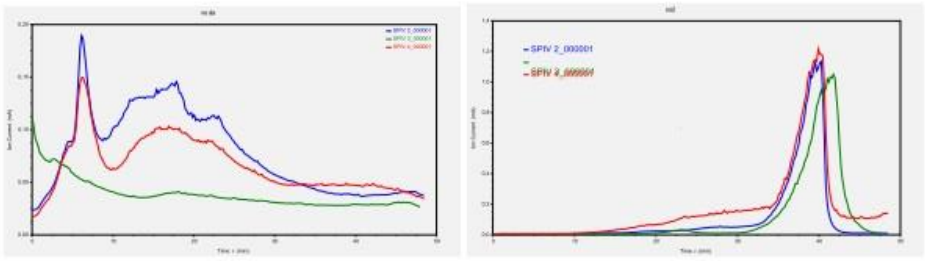

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 3**

Stabilní izotopy ^{18}O a ^{13}C

vzorek	$\delta^{13}C$ (‰ V-PDB)	$\delta^{18}O$ (‰ V-PDB)	$\delta^{18}O$ (‰ V-SMOW)
SPIV-3	2,5	-8,0	22,7

Vzorek svým obsahem stabilních izotopů odpovídá krystalickým vápencům moldanubika jižních Čech, Vysočiny a západní části jižní Moravy.

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 4**

SPIV 4

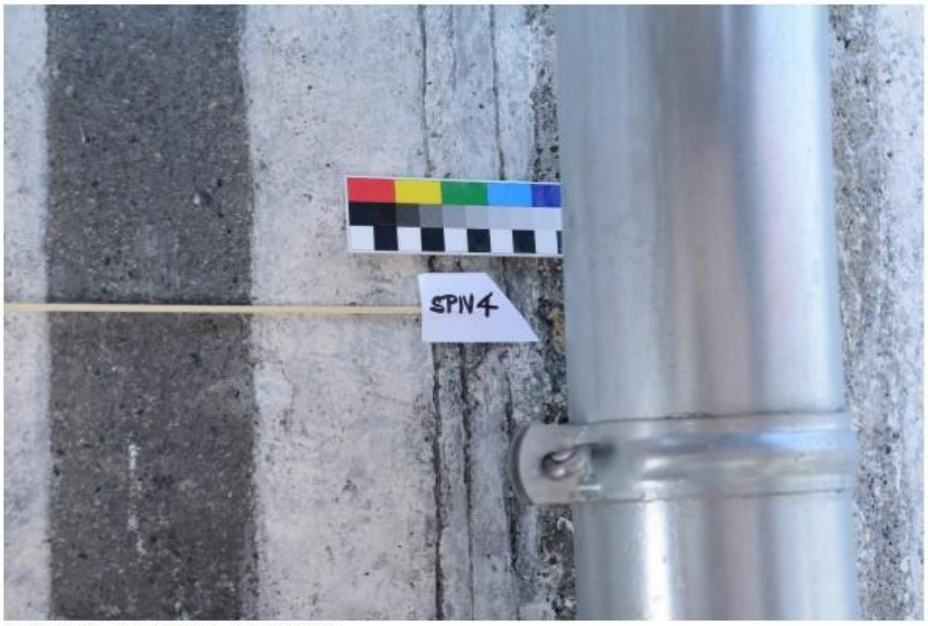

Umístění vzorku **SPIV 4** (DSC_6108)

Vzorek typově shodný s SPIV 1 (jiné patro lešení).
Záměr: materiálová analýza sgrafitového souvrství

Postup

- Vzorek nafocen a zdokumentován, z části připraven výbrus
- Vzorek byl očištěn (odstraněny zbytky jádra). Vzorek intonaca byl rozdrcen a z frakce <0,063mm byly odebrány vzorky pro TA a XRD. Zbytek vzorku byl podroben rozpouštění v HCl, pro specifikaci nerozpustné složky/použitého písku. Při zpracování vzorku z něj byl odebrán kousek dřeva. Po rozpuštění a sítové analýze byla stanovena proporce uhlí ku písku.

Metody

- Zdokumentování vzorku
- Optická mikroskopie
- TA a XRD - podsítná frakce 63µ z probarvené vrstvy
- Poměr složek – rozpuštění probarvené vrstvy v 10% roztoku HCl

Výsledky SPIV 4

Hodnocení při odběru vzorku

Na probarvené vrstvě jsou zbytky jádrové omítky. Vzorek neobsahuje nátěrové vrstvy?

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 4**

DSC_6665

DSC_6667

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 4**

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 4**

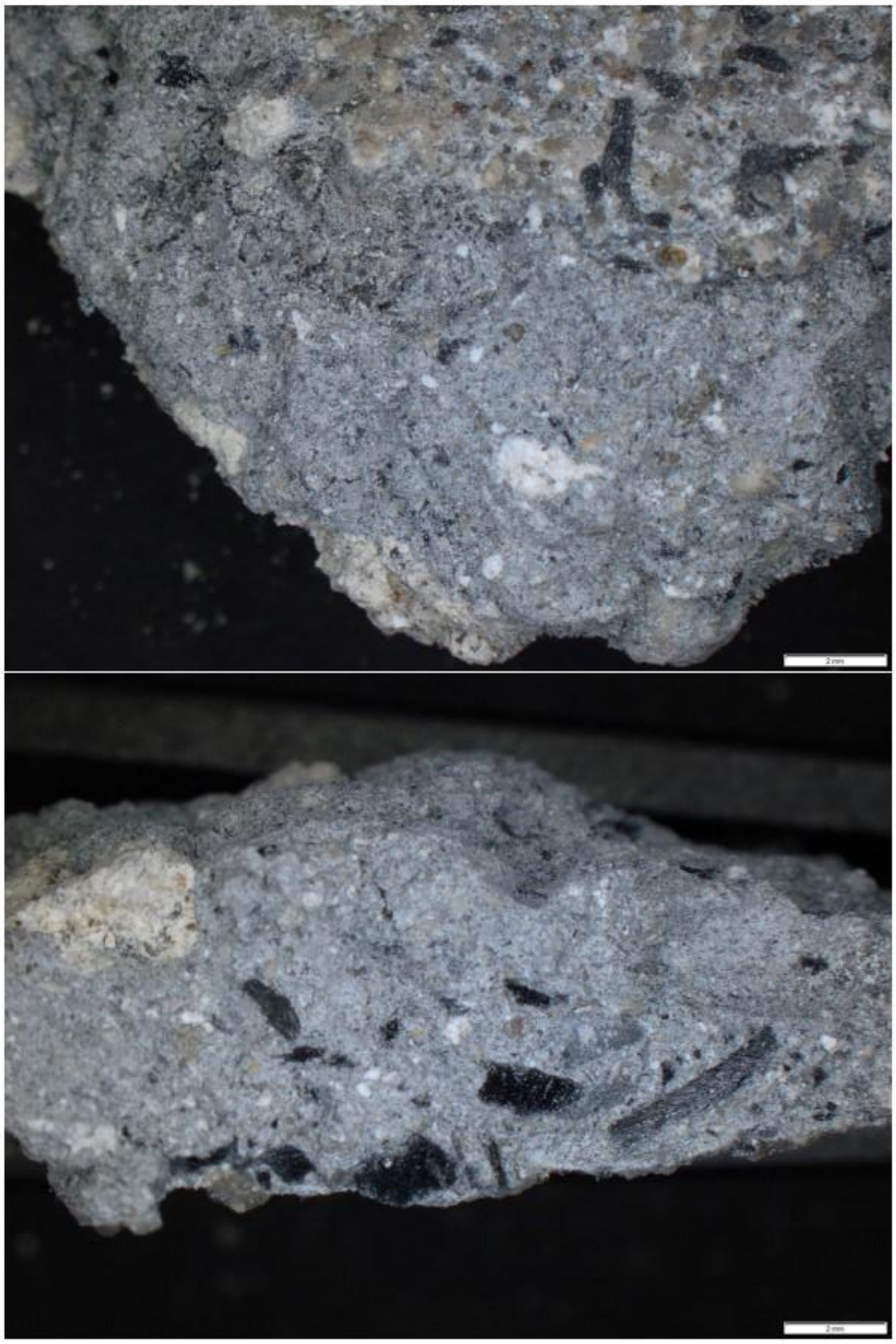

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 4**

Výsledky SPIV 4 - intonaco

Optická mikroskopie - výbrus

Vzorek materiálově shodný s SPIV 1, není však zastižena povrchová vrstva – nátěr. Výbrus se skládá především probarvené vrstvy a části jádrové malty.

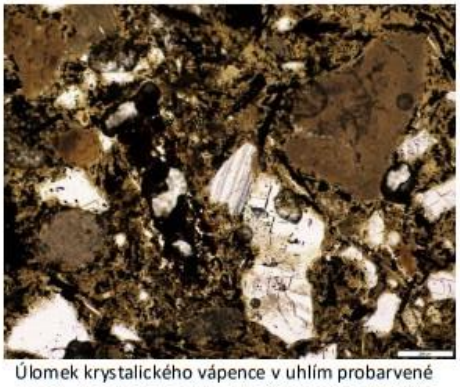

Úlomek krystalického vápence v uhlím probarvené vrstvě. Pozorováno v procházejícím světle. Měřítko: 0,2 mm.

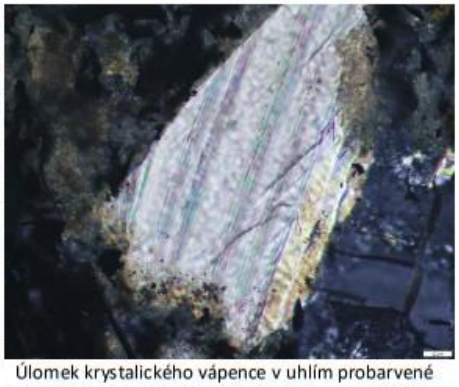

Úlomek krystalického vápence v uhlím probarvené vrstvě. Pozorováno ve zkřížených nikolech. Měřítko: 0,02 mm.

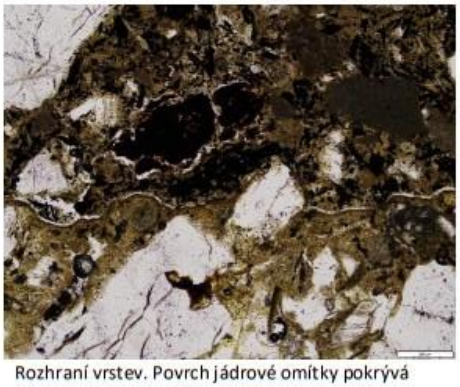

Rozhraní vrstev. Povrch jádrové omítky pokrývá hustší vrstva kalcitu, vrstva uhelného probarvení není dokonale přilnuta. Pozorováno v procházejícím světle. Měřítko: 0,2 mm.

Rozhraní vrstev. Povrch jádrové omítky vykazoval nerovnosti před aplikací uhelné sgrafitové vrstvy. Pozorováno v procházejícím světle. Měřítko: 0,5 mm.

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 4**

Optická mikroskopie – nábrus

Vzorek souvrství – nábrus. Odražené světlo. Měřítko 2 mm.

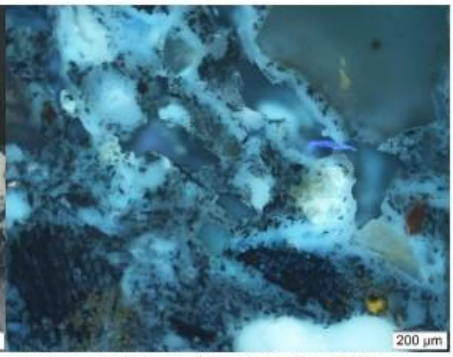

Dutiny v uhelné vrstvě jsou lemovány kalcitem. Pozorováno v UV světle. Měřítko 0,2 mm.

- Nábrus neobsahuje nátěr, není dochován, nebo byl odstraněn při úpravě povrchu.
- Tloušťka uhelné vrstvy je mezi 5-6 mm. Uhelné i vápenné klasty jsou zde o velikosti do ca 2 mm.
- Podkladová jádrová omítka má hrubý, nehlazený povrch - vyčnívající zrna písku, rýhy a výstupky.
- Uhelná vrstva má několik vzduchových dutin, které jsou lemovány usazeným uhličitanem vápenatým. Jedná se patrně o důsledek opakovaného namáčení, kdy se rozpuštěný uhličitan vápenatý přesunul do zón, kde se po odparu vody usazoval. Vzduchové póry jsou patrně důsledkem způsobu aplikace probarvené vrstvy.

Termická analýza (TA) a prášková difrakce (XRD)

TA: vzorek obsahuje 71,6 hm.% $CaCO_3$ a 2,65 hm.% $CaSO_4.2H_2O$, CO2/H2O = 4,8.

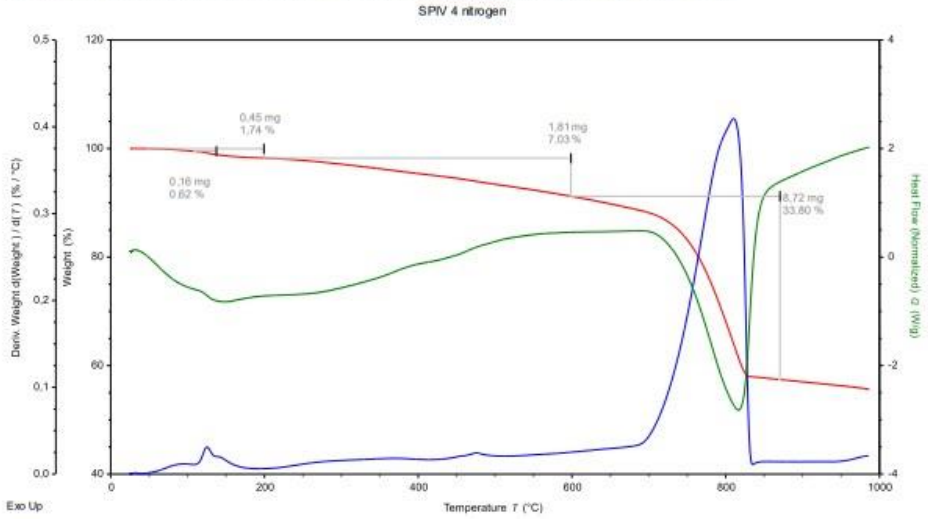

Termický rozklad vzorku intonaca v dusíku.

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 4**

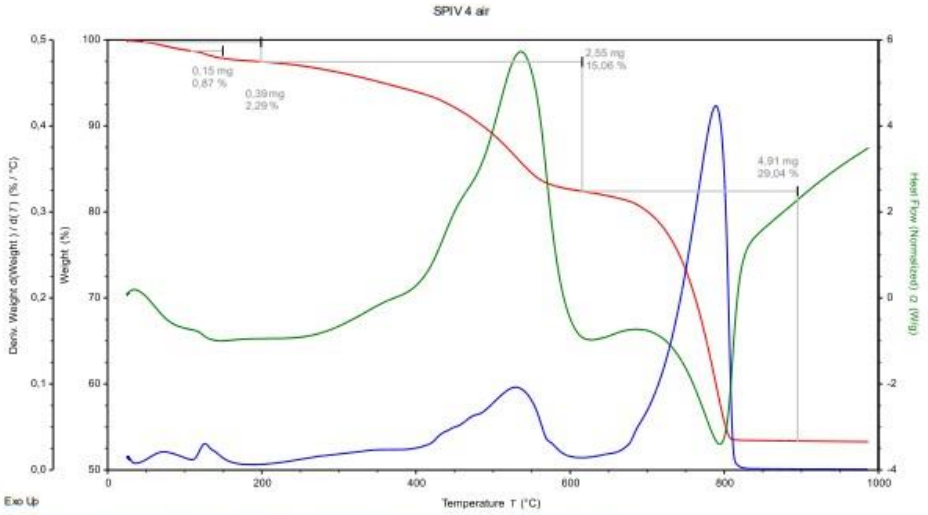

Termický rozklad vzorku intonaca v atmosféře, tj. za přítomnosti kyslíku.

XRD (semi-kvantitativní analýza: +++ majoritní složka, ++ minoritní složka, + akcesorická složka)

Pojivo: kalcit +++;

Plnivo: křemen ++; živec (albit) ++, (mikroklin) +, muskovit +

Ostatní: amorfní složka neurčena, sádra ++

- Obdobně jako u vzorku SPIV2 je pojivo malty karbonatované kalcitické vápno.
- Analýzy též potvrdily výskyt sádry, v průměru je poměr $CaSO_4.2H_2O$ ku $CaCO_3$ ca 1:27.
- Úbytek hmotnosti vzorku při teplotách od 200 do 600°C je výrazně ovlivněn příměsí uhelného prachu (dřevěné uhlí), které se při měření v atmosféře spaluje a uvolňuje energii kolem 500 °C. Pomět ztráty hmotnosti (200-600°C) ku $CaCO_3$ je ca 1 : 4,4.

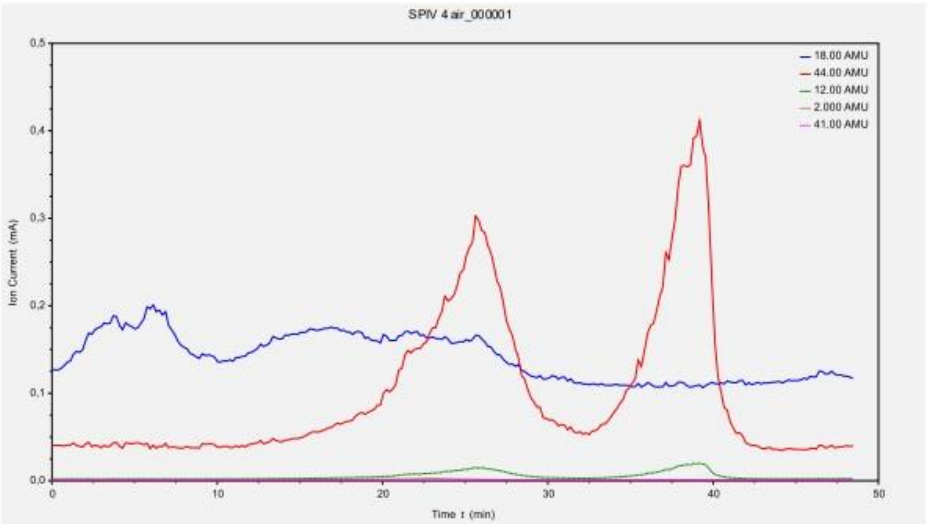

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 4**

Ztráta vody (18) a CO_2 (44) při rozkladu v atmosféře.

Poměr složek probarvené vrstvy a jejich orientační přepočet na dávkování surovin

SPIV 4
Probarvená vrstva
Rozpustný podíl (hm. %) 58,1
Nerozpustný podíl (hm. %) 41,9

		kaše		práškový hydrát	
hm. %		kg	l	kg	l
Vápno		1	1	1	**1**
Písek	0,85	0,4	0,3	0,8	**0,7**
Uhlí	0,15	0,1	0,3	0,1	**0,6**

Pro přepočet byly použity objemové/sypné hmotnosti: vápenná kaše 1300 kg/m^3 (sušina 0,45 hm.%), vápenný hydrát hašený na prach 740 kg/m^3, písek 1555 kg/m^3, dř. uhlí 300 kg/m^3. Přídavek sádry není uvažován.

Podíl dř. uhlí v písku byl určen z nerozpustného zbytku plavením. Uhlí je zastoupeno 10,2 hm.% až 15,7 hm. % při započtení velmi jemné frakce z filtračního papíru. Pro výpočet proporcí výše bylo uvažováno s 15 hm. %.

Nerozpustný podíl – sítová analýza, mineralogické složení

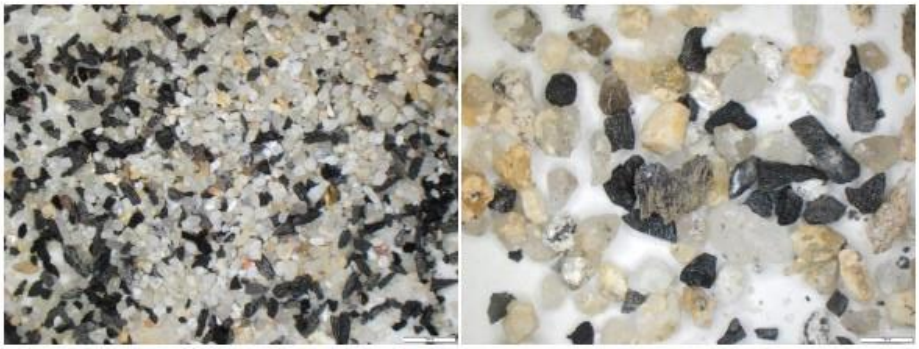

Mikrofotografie jednotlivých frakcí písku: frakce 0,25-0,5 mm (vlevo) a frakce 1-2 mm (vpravo).

Písek vznikl eluviálním zvětráváním metamorfovaných hornin (ruly). Tvar zrn je nepravidelný, ostrohranný, bez známek vyššího vytřídění a delšího transportu. Horninové klasty (písek) tvoří přibližně 60 % probarvené vrstvy, uhlí pak přibližně 40 %. Jejich zastoupení je stejné ve všech frakcích pod 2 mm. Max velikost zrn písku je 2 mm, max velikost uhelných částic je 2–3 mm.

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 4**

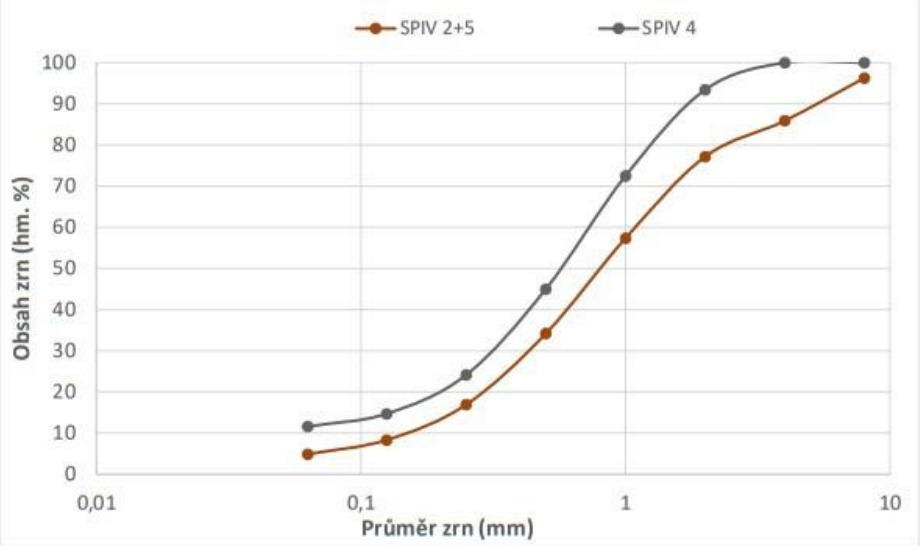

Zrnitostní křivky nerozpustného podílu vzorku SPIV 4 (obsahuje písek + uhlí v poměru 3:2) a vzorku SPIV 2+5 (písek jádrové malty).

Mineralogické a zrnitostní složení písku z probarvené vrstvy je podobné písku z jádrové omítky. V probarvené vrstvě se vyskytují pouze zrna pod 4 mm, největší zrno má kolem 3 mm. Uhelné částice jsou rovnoměrně proporčně zastoupeny ve všech frakcích v objemovém poměru 3 : 2). Podíl jemných částic o velikosti pod 63 µm je ca 11,6 %. Většinu tvoří uhelný prach zachycený na filtračním papíru po rozpuštění.

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 5**

SPIV 5

*Umístění vzorku **SPIV 5** (DSC_6119)*

Vzorek: materiálově shodný s SPIV 2 – jádrová omítka.
Záměr: navýšení množství pro sítovou analýzu.

Materiál byl přidán ke vzorku SPIV 2 pro provedení rozpouštění v HCl (SPIV 2+5).

Postup

- Vzorek nafocen a zdokumentován.
- Materiál byl přidán ke vzorku SPIV 2 pro provedení rozpouštění v HCl (SPIV 2+5).

Metody

- Zdokumentování vzorku.
- Poměr složek – rozpuštění probarvené vrstvy v 10% roztoku HCl, viz SPIV 2-

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SPIV 5**

DSC_6667

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		**SEZNAM ANALÝZ**

Seznam analýz

	makrofoto	mikrofoto	výbrus	nábrus	SEM EDS	TA	XRD	rozpuštění HCl	organika ÚPOL	FTIR / Raman	Izotopy	Pozn.
SPIV 1	x	x	x	x	x							
SPIV 2	x	x				x	x	X				Jádro
SPIV 3	x	x	x			x	x				^{13}C, ^{18}O	
SPIV 4	x	x	x	x		x	x	X		?		Intonaco, dř. uhlí
SPIV 5	x	x						X				jádro

Pozn. pro rozpouštění v HCl byly vzorky 2 a 5 spojeny

Závěr

Stratigrafie vrstev původního sgrafita

Zdivo

Jádrová omítka tl. v cm

Probarvená vrstva tl. ca 0,5 cm

Vápenný nátěr tl. ca 0,25 mm

Další nátěrové vrstvy přidané během oprav.

Suroviny

Vápno bylo páleno z relativně čistého kalcitického mramoru (krystalického vápence). Obsah $CaCO_3$ kolem 90 %. Krystalický vápenec obsahuje příměsi, které nejsou homogenně rozloženy. Vápno obsahovalo nekarbonátové příměsi, které mu mohly dodávat slabé hydraulické vlastnosti, tj. vápno lze klasifikovat jako vzdušné, ale místy se mohou vyskytovat hydraulické fáze.

Provenience vápence není spojena s určitou lokalitou či lomem, ale odpovídá geologické stavbě okolí. Mramor je čistě bílý s páskováním, kdy v páscích jsou kumulovány silikátové minerály (převážně slídy).

Technologie zpracování – ve vzorcích byly nalezeny pojivové částice (BRP), které bylo jednoznačně možné identifikovat jako nedopal – teplotně postihnuté klasty mramoru. Vyskytovaly se v jádrové maltě (SPIV 3), tak i v intonacu (SPIV 4). Tyto částice se do malty dostaly během zpracování vápna na pojivo a nepřímo ukazují na způsob přípravy, který jejich přítomnost umožnil. Jako nejvíce pravděpodobné je hašení na práškový hydrát nebo na kaši, která byla přímo smíchána s pískem při přípravě malty. Tj. nebyla uskladňována v jámách.

Velikost pojivých částic se na výbrusu/nábrusu pohybuje do 1 mm v jádrové maltě přibližně do 2 mm v probarvené vrstvě. V probarvené vrstvě intonaca tvoří bílé pojivové částice kontrastní body obdobně jako černé uhelné částice.

Písek

Provenience písku: mineralogií, zrnitostním rozdělením i podílem jemných částic odpovídá místním zdrojům. Níže je uvedeno porovnání granulometrie se slavonickou pískovnou a pískem z jádrové omítky sgrafita domu č.p. 545.

Technologie zpracování - jádrová omítka obsahovala klasty ruly do velikosti ca 10 mm. Písek probarvené vrstvy neobsahoval zrna písku nad 2 mm. Místní eluviální ložiska byly přesáty přes síto odpovídající velikosti a patrně byly odstraněny i případné zbytky vegetace. Relativně nízké množství jemných částic odpovídá místním pískům a pohybuje se okolo 5 hm. %. Vyšší procento jemného podílu v probarvené vrstvě je důsledkem rozpadu uhelného prachu.

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		Závěr

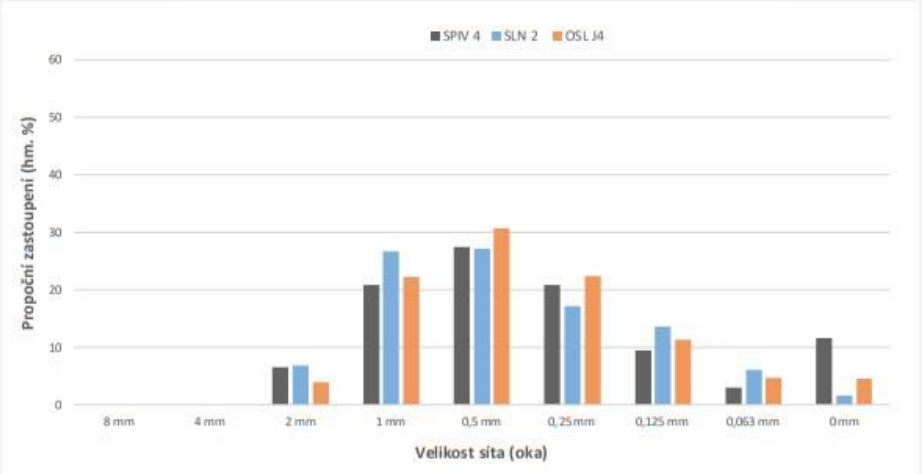

Porovnání granulometrie kameniva probarvené vrstvy (SPIV 4), jádrové omítky z domu čp 545 (OSL J4) a slavonické pískovny (SLN 2).

Uhlí – drcené dřevěné uhlí o velikosti částic pod 2 mm.

Organické příměsi – nebyly stanoveny. Průběh termického rozkladu naznačuje možnou přítomnost organických látek.

Proporce

Pro porovnání jsou poměry míchání vyjádřeny v objemových dávkách vápna hašeného na prach a suchého písku.

	Vápno	Písek	Uhlí
Jádrová omítka	1	2	-
Barevná vrstva	1	0,7	0,6

Dávkování dř. uhlí a písku bylo přibližně 1 : 1 objemově.

Technika sgrafita

- Podkladová jádrové omítka nebyla upravována do hladka. Na výbrusu jsou patrné nerovnosti. Případně mohla být i záměrně zdrsněna.
- Propojení vrstev jádra a intonaca je zřetelné, místy jsou na rozhraní mikrotrhliny. Intonaco bylo nanášeno na minimálně již zavadlou jádrovou omítku – nedocházelo k mísení vrstev.
- Intonaco bylo zabarvena dřevěným uhlím. Částice mezi 0,5–2 mm v něm vytváří kontrastní body. Menší částice zbarvují základní hmotu do šeda. Obdobně kontrastně působí i bílé pojivové částice, ale jejich podíl a velikost jsou proporčně výrazně menší. Černé částice takto ztmavují probarvenou vrstvu, což vyniklá zejména v místech plošného odrytí nátěru – pozadí scén.
- Objemový poměr mezi uhlím a pískem je přibližně 1 : 1.
- Na barevnou vrstvu byl nanesen bílý vápenný nátěr o průměrné tloušťce ca 0,25 mm. Jedná se o jednovrstvý nátěr. Kvalita dochování nátěru neumožňuje bližší specifikaci.

Degradace a změny mající vliv na původní sgrafito

- Matrice intonaca je protkána sítí trhlin, jenž odpovídají smršťovacím trhlinám po aplikaci.

NAKI sgrafito	Slavonice Pivovar	
DH23P03OVV019		Závěr

- Vzorek SPIV 4 vykazuje známky rozpouštění pojiva a jeho zpětném usazení v porézní struktuře. Sgrafito bylo v těchto místech vystaveno zvýšené vlhkosti.
- Prvková analýza SEM EDS ukazuje zvýšený obsah síry v nátěru. Síra se pravděpodobně do sgrafitových vrstev dostala z vnějšího prostředí v důsledku spalování fosilních paliv a následné zvýšené koncentrace síry v ovzduší.
- Sádra se vyskytuje v nátěrových vrstvách, intonacu i jádrové omítce. Její přítomnost je pravděpodobně spojena s pronikáním síry povrchem sgrafitového souvrství a následnou reakcí s vápnem. Analýzy ukazují na pronikání síry směrem z povrchu dovnitř.

Příloha 3. Závazné stanovisko

MĚSTSKÝ ÚŘAD DAČICE

Odbor kultury a cestovního ruchu

KRAJÍŘOVA 27, 380 13 DAČICE I

O

Město Slavonice
Horní náměstí č. p. 525
378 81 Slavonice

IČO: 00247456

dacivp20w0071w

Váš dopis zn.:	002275/2020/TAJ
Ze dne:	17.07.2020
Naše čj.:	DACI/15834/20/OKC
Spis. značka:	2932-2003/URBP
Vyřizuje:	Mgr. Pavel Urban
Telefon:	384401244
E-mail:	kultura2@dacice.cz
Datum:	26.08.2020
Vypraveno dne:	26.08.2020

Věc: **Restaurování fasády poškozené krupobitím z 06.06.2020 u měšťanského domu čp. 538, Horní nám., parc. č. st. 82, k.ú. a město Slavonice.**

ROZHODNUTÍ

Městský úřad Dačice, Odbor kultury a cestovního ruchu, jako místně příslušný orgán o státní památkové péče dle ustanovené § 11, odst. 1, písm. b) zákona číslo 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „správní řád"), rozhodující dle ustanovení § 67, odst. 1 správního řádu, ve smyslu ustanovení § 29 odst. 2 písm. e) zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „památkový zákon") v přenesené působnosti ve smyslu ustanovení § 42a, téhož zákona a ustanovená § 9 vyhlášky č. 66/1988 Sb., kterou se provádí památkový zákon, na základě písemného vyjádření Národního památkového ústavu ú.o.p, České Budějovice, čj. NPU-331/57327/2020 z 27.07.2020 na žádost vlastníka Města Slavonice, IČO 247456, se sídlem Horní nám., čp. 525, PSČ 37881 Slavonice podané dne 17.07.2020 dle ustanovení § 14 odst. 1 památkového zákona toto

r o z h o d n u t í

Restaurování průčelní fasády poškozené krupobitím u domu čp. 538, Horní nám., parc. č. st. 82, k.ú. a město Slavonice, která je uměleckořemeslným dílem, kdy dům je nemovitou kulturní památkou zapsanou v Ústředním seznamu kulturních památek pod rej. č. 25761/3-2165 a současně je umístěn uvnitř chráněného památkového území - městská památková rezervace Slavonice (prohlášená Výnosem MK ČSR č.16.417/87-VI/1 ze dne 21.12.1987), podle dokumentace: „Návrh na zajištění sgrafitové fasády po krupobití čp. 538, Horní náměstí Slavonice", vypracovala : BcA. Mgr. Jana Waisserová, č.lic. MK ČR čj. 6.965/96, se sídlem Zahořany čp. 49, 252 10 Mníšek pod Brdy a MgA. Zuzana Witerlová, č.lic. Mk ČR čj. 7031/96 a čj. 48427/2015, IČO 66006589 se sídlem Karlštejnská ul. čp. 33, 266 01 Beroun - Hostim, je z hlediska zájmu státní památkové péče podle ust. § 14 odst. 3 památkového zákona

p ř í p u s t n é,

při dodržení níže stanovených podmínek,

1) Restaurátorské práce spočívající v opravě lokálních defektů na sgrafitové fasádě, budou provedeny restaurátorem, který je držitelem příslušné licence MKČR.

2) V průběhu restaurování budou svolány minimálně 3 kontrolní dny za účasti odborného pracovníka NPÚ, ú.o.p. v Českých Budějovicích a místě příslušného orgánu státní památkové péče.

Odůvodnění:

Městský úřad ve svém rozhodnutí vycházel ze žádosti podané vlastníkem nemovitosti, z návrhu prací uvedeném v žádosti, z dokumentace : „Návrh na zajištění sgrafitové fasády po krupobití čp. 538, Horní náměstí Slavonice", z vyjádření Národního památkového ústavu ú.o.p, České Budějovice a ze seznámení se skutečností na místě samém.

Městský úřad Dačice, odbor kultury a cestovního ruchu jako příslušný orgán státní památkové péče konstatuje na základě znalostí ze své úřední činnosti, že výše písemné odborné vyjádření odpovídá skutečnému stavu věci. Žadatel byl s těmito podklady pro vydání správního rozhodnutí seznámen a neuplatnil vůči němu žádné námitky ani připomínky.

Památkové hodnoty: Předmětný dům má renesanční jádro z 2. pol. 16. století, ve 2. polovině 19. století byl objekt přestavěn - zásadní změnou bylo snesení původní atiky, zvětšení oken se štukovým rámováním a nahrazení střechy mansardou. Z pohledu památkové péče je objekt urbanisticky významným domem uzavírající před Jemnickou bránou řadovou zástavbu pravé strany Horního náměstí, který se svou sgrafitovou figurální výzdobou řadí do cenného souboru slavonických sgrafitových fasád. K památkovým hodnotám předmětného objektu patří rovněž jeho historické hmotové a dispoziční uspořádání domu. Tyto skutečnosti spoluvytvářejí celkový ráz MPR Slavonice, ve které se daná stavba nachází.

Zdejší úřad prověřil místo samé, posoudil předložené podklady a písemné vyjádření NPÚ, ú.o.p. v Českých Budějovicích a konstatuje, že uvedené podklady jsou věcně, formálně a odborně dostačující a jsou kvalifikovanou oporou pro vydání rozhodnutí ve věci.

Současný stav sgrafitové fasády lze kvalifikovat jako dobrý, restaurování však vyžadují drobné defekty na exponovaných místech způsobené krupobitím, které postihlo město Slavonice 06.06.2020. Zdejší úřad konstatuje, že smyslem předmětného opravného restaurátorského zásahu je předejít další degradaci poškozené sgrafitové výzdoby a tím zachovat její kulturně historické hodnoty.

Správní orgán konstatuje, že v žádosti a v předložené dokumentaci navrhované restaurování poškozených míst průčelní fasády je v souladu se zájmy památkové péče. Vzhledem ke kulturněhistorické hodnotě sgrafitové výzdoby je však nezbytné, aby její obnova byla realizována výhradně kvalifikovaným odborníkem, restaurátorem pod dohledem zástupců státní památkové péče. Tyto požadavky byly vneseny jako podmínky realizace do výroku tohoto rozhodnutí. Restaurátor rovněž na základě vyhlášky č. 66/41988 S., kterou se provádí zákon České národní rady č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči ve znění vyhlášky č. 139/1999 a vyhlášky č. 538/2002/Sb., vypracuje restaurátorskou zprávu, jejíž jedno pare odevzdá Národnímu památkovému ústavu ú.o.p. v Českých Budějovicích

Na základě uvedených skutečností bylo rozhodnuto tak, jak je uvedeno ve výroku tohoto rozhodnutí.

Poučení:

Dle ustanovení § 81, odst. (1) zákona číslo 500/2004 Sb., správní řád, se proti tomuto rozhodnutí **lze do patnácti dnů od jeho oznámení odvolat** ke Krajskému úřadu Jihočeského Kraje prostřednictvím správního orgánu, který toto rozhodnutí vydal (Městský úřad Dačice). Podané odvolání musí splňovat náležitosti dle ustanovení §§ 81 a 82 správního řádu, dle ustanovení § 82, odst. (2) správního řádu bude podáno s potřebným počtem stejnopisů tak, aby jeden zůstal správnímu orgánu, a aby každý účastník dostal jeden stejnopis.

Mg. Pavel Urban
oprávněná úřední osoba

MĚSTSKÝ ÚŘAD -5- DAČICE

Mgr. Naděžda Mastná
vedoucí odboru kultury a cestovního ruchu

Obdrží osobně viz adresát

Na vědomí:
NPÚ, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, Senovážné nám 6, 370 21 Č. Budějovice
Městský úřad Slavonice, stavební úřad, Horní náměstí 525, 378 81 Slavonice